

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

NEDERDUYTSCHÉ
SPRAEKKUNST.

Eerste Deel.

SPELLING EN WOORDVORSCHING.

door J. David, pr.,

PROF. AEN DE CATHOLYKE UNIVERSITEYT.

MECHELEN.

P. J. HANICQ, DRUKKER VAN HET AERTSBISDOM.

119

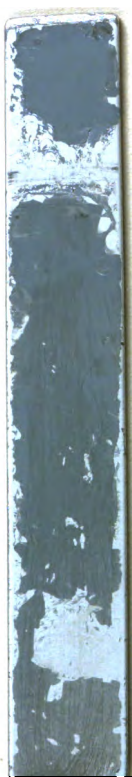
1193

6.26

RIKSUNIVERSITEIT LEIDEN

0489 4023

NEDERDUYTSCHIE
SPRAEKKUNST.

EERSTE DEEL.

SPELLING EN WOORDVORSCHING.

DOOR J. DAVID, PR., PROF. AEN DE CATHOLYKE UNIVERSITEIT.

VYFDE UITGAVE, MET AENTEKENINGEN VERMEERDERD.

MECHELEN.

P. J. HANICQ, DRUKKER VAN HET AERTSBISDOM.

1839.

**NED.
LETTERK.**

**Het vereyschte door de wet tot verzekering van den
eyendom dezes werks is volbragt geweest.**

Gedrukt by P. J. HANICQ, uytgever en eygenaer.

VOORBERIGT

DER EERSTE UYTGAVE.

Sedert de gebeurtenisfen welke ons van Holland hebben afgescheyden , heerscht er eene groote verwarring in het onderwys onzer landtael. Menig een weet niet waeraen zich te houden ; byna ieder schoolmeester gebruykt een byzonderen leydraed , en maekt zich een taeltselfel naer zyn welgevallen , in afwachting dat er vroeg of laet iemand moge optreden die de belangen der nederduytsche tael ter herte neme , en iets voorstelle dat men in het onderwys kunne volgen. Daer is in der daed niets voorhanden dan het langdradig en vervelend werk van *J. A. Terbruggen* , waer alle schoolvoogden , zoo wel als de leerlingen , afkeerig van zyn , en dat zeker op verre na niet toereykend is om het noodige onderrigt in de moedertael aen de jeugd te bezorgen. Ook is hieromtrent de onwetendheyd algemeen. Al wie zich met het middelbare onderwys bezig houdt , heeft noodzakelyk ondervonden dat de jonge lieden , die zich op de kennis der oude talen toeleggen , meest alle volstrekt onkundig zyn in de tael die zy spreken , waerdoor hun voortgang in de studie niet weynig vertraegd wordt , en zelfs een merkelyk deel van het nut , dat zy anders trekken zouden uyt de beoefening der grieksche en latynsche schryvers , verloren gaet. Daerenboven is toch het neder-

duytsch de tael welke zy geheel hun leven zullen moeten gebruyken in den omgang met hunne medeburgers, indien onze landspraek door het op nieuws weêr meer en meer indringend Fransch niet gansch overftelpt wordt.

Deze redenen, en den aendrang van verfcheydene onderwyzers, hebben my doen befluyten om dit werkje op te ftellen en door den druk gemeen te maken. Het zal gevolgd worden door een tweede deel dat handelen moet over de woordvoeging of fyntaxis der nederduytsche tael, waerby welligt iets zal gevoegd worden over de nederduytsche Prosodie, om het werk eenigzins volledig te maken. Hiermede, vertrouw ik, zal de jeugd eene genoegzaam grondige kennis in hare moedertael kunnen bekomen, en in ftaet gefield worden om met onberekenbaer voordeel de voortbrengfelen te lezen van verdienftelyke fchryvers die in dichtkunst, of gefchiedenis, of taelgeleerdheid hebben uytgemunt, en met wier werken, alhoewel in hare landtael gefchreven, zy volftrekt onbekend is.

Meer heb ik over het doel van mynen arbeyd in dit Voorberigt niet te zeggen. Nu nog iets over het ftelfel dat ik in het verveerdigen van deze korte handleyding gevolgd heb. Ieder aendachtigen zal gereedelyk zien dat de hollandsche fpraekkundige my hebben ter hand geftaen; en geen wonder. Zy alleen hebben hunne tael, die allezins de onze is, vlytig beoefend; terwyl de Belgen, al te zeer op het naburige Fransch verzot, verre ten achter zyn gebleven; en in datgene, wat zeer naeuw met hunne nationaliteyt verknocht is, hunne taek

deerlyk verwaerloosd hebben. Het is niet dat ik immer hollandsch wil spreken of schryven; maer hetgene wat de eerste tot volmaking der nederduytsche spraekunst, na grondig onderzoek, wysfelyk hebben ingevoerd, zoude ik geerne op belgischen bodem zien overgebracht worden, om niet altoos in het voetspoor onzer voorgangers blindelyk en zonder aenwinst voort te gaen. Hiertoe behoort het systeem der enkele-vokaelfspelling, hetwelk ik gevolgd heb, en dat toch niemand die een weynig over de zaak heeft nagedacht, als onzer tael oneygen verwerpen zal. Het tegenstrydige immers is eene nieuwigheyd, aen alle vroegere schryvers onbekend, door Des Roches willekeuriglyk ingevoerd, op geene goede gronden steunende en nooyt in ons land algemeen gevolgd. Sommige maken grooten opgang met de regelmatigheyd in de afleyding, welke de spelling van Des Roches, en na hem van Terbruggen in de tael veroorzaekt, waerdoor deze voor vreemde gemakkelyker zou te leeren zyn; maer behalve dat wy onze spelling niet moeten verwingen ten behoeve van Franschen of Duytschers, die toch het nederlandsch niet leeren, is daerdoor de moeyelykheyd voor vreemde weynig verminderd. En wat onze landgenooten betreft, eene lange ondervinding heeft my klaerlyk getoond dat onze jeugd niet de minste moeyte heeft om de gronden der enkele-vokaelfspelling te vatten en in het schryven waer te nemen.

Wat nu het gebruyk der accenten raekt, dat ik, naer't voorbeeld van alle goede hedendaegsche schryvers, verworpen heb, zulks is mede eene

nieuwigheid, door Des Roches voornamelyk ingevoerd, en van weynig belang voor de duydelykheid, die nogtans alleen aen dit stelsel ten grond schynt te liggen. Is het niet belachelyk dat men in *kool*, eene brandstof, en in alle woorden die de zachte *o* hebben, dezelve met een accent zou moeten teekenen, opdat niemand *kolen* met *koolen* die in den hof wasfen, en zoo nog wat, in het lezen zou verwarren? Zyn er niet in alle talen dergelyke dubbelzinnigheden die door 't gene wat in de rede voorafgaet en volgt verklaerd moeten worden? Daerenboven, de enkele-vokaelspelling sluyt de deur voor de helft der accenten, gelyk het blykbaer wordt voor dengenen die een' oogslag op dit stelsel werpt: en mogt er somtyds, hetwelk toch zeer zelden het geval zal zyn, eenige twyfelachtigheid uyt ontspruyten, wat zou dan beletten dat men voor zulk een enkel geval een accent plaetste, ten voordeele der duydelykheid, gelyk er anders toch voor sommige woorden moet gedaen worden?

Ik vertrouw derhalve dat, onder dit tweevoudig opzigt, dit handboek geene tegenspraek zal lyden: des te meer, daer in het nieuw nederduytsch-fransch Woordenboek, dat te Mechelen gedrukt is, den opsteller, Mynheer *Olinger*, hetzelfde spelling-stelsel gevolgd heeft, als zynde het verkieslykste en het regelmatigste; hetwelk my doet denken dat eerlang alle de geleerde die zich in ons land tot den opbouw der moedertael toewyden, van hetzelfde gevoelen zullen wezen.

Verders heb ik, weder naer 't voorbeeld der beste taelkenners van onzen leeftyd, aen den

invloed der welluydendheyd op de regels der spelling toegang gegeven; iets dat tot nu toe by ons al te zeer is verwaerloosd geweest. Zulks zal my, denk ik, niemand ten kwade duyden, als men overweegt, hoe ieder volk steeds zorg heeft gedragen om zyne spraek te zuiveren van alles wat stootend en onbevallig is, en om ze vloeyend en aengenaem te maken; voornamelyk wanneer de welluydendheyd wordt in aendacht genomen, zonder de duydelykheyd te kort te doen, en zonder dat daerdoor de afkomst der woorden onnagankelyk wordt.

Nu heb ik voor 't laetste nog eene waerschouwing te doen, namelyk dat ik, in de vervoeging der Werkwoorden, den *volfirekt-* en den *betrekkelyk toekomenden tyd* der byvoegende wyze heb achter wege gelaten, alhoewel die tyden in alle andere spraekkunsten gevonden worden; welke in tegendeel van den *voorwaerdelyk tegenwoordigen* en *verleden tyd* geen gewag maken, terwyl ik die twee tyden in de vervoeging op hunne, naer myn inzien, natuerlyke plaets heb ingeschoven. Wat de twee eerste betreft, die vindt men in geene my bekende oude of hedendaegsche talen (1), en ik zie geenszins op welke wyze zy tot onze nederduytsche vervoeging zouden behooren. Het hulpwoord *zullen*, waermede alle toekomende tyden gevormd worden, heeft geene byvoegende wyze, en dus zyn alle andere werkwoorden myns bedun-

(1) Het hoogduytsch heeft ze: doch in die tael maekt men de toekomende tyden met het hulpwoord *werden* (worden), en nog zyn er maer twee perfoonen van 't enkelvoud welke een verschillenden vorm hebben in de byvoegende wyze.

kens van die twee tyden mede beroofd. Want te zeggen dat *ik zal leeren* den volstrekt toekomstenden tyd der aentoonende wyze, en dat *ik zoude leeren* denzelfden tyd der byvoegende wyze is, zulks komt my gansch ongerymd voor. Daerby dienen de bestaende tyden der byvoegende wyze om het toekomstende uyt te drukken, en, *ik wil dat hy kome* is zoo veel gezeyd als *ik wil dat hy zal komen*.

De twee tyden daerentegen welke ik herfteld heb, namelyk den voorwaerdelyk tegenwoordigen en voorwaerdelyk verleden tyd, worden in onze vroegere spraekkunsten gevonden, en behooren natuerlyker wyze tot de nederduytsche vervoe-ging.

Moge dit handboek strekken tot nut onzer jeugd! zulks is het eenigste doel dat ik by 't verveerdigen van hetzelfde heb in het oog gehad.

Mechelen 21 Febr. 1854.

VOORBERIGT

DER TWEEDE UYTGAVE.

Het spoedig vertier van de eerste uytgave dezes werks, trekt ten bewyze van de gunst met welke het algemeen is ontvangen geworden. Menigvuldige scholen en Collegien hebben het in der daed onder 't getal hunner schoolboeken gesteld; en de beoordeelingen welke my van onderscheydene kundige perfoonen zyn toegezonden, geven my het vertrouwen dat het tot den opbouw onzer landtael niet ondienftig zal zyn.

Eenige echter zyn van gevoelen dat het ware beter geweest het bepalend lidwoord in het manelyk geslacht, naer de wyze der Hollanders, zonder *n* te schryven, en insgelyks de tweeklanken *ey* en *uy* met den klinker *i* samen te stellen. Doch alhoewel ik verre ben van de gronden dier verkiezing te miskennen, dunkt my

dat zulks veranderingen zyn welke niemand , op eygen gezag , in eene Spraekkunst mag invoeren. Dusdanige verbeteringen zouden de taek zyn van een letterkundig Genootschap , door het Staetsbestier ingerigt , ter beschaving en voltooying onzer schoone moedertael. Dit alleen zou met het vereyschte gezag , na behoorlyk onderzoek , over alle geschilpunten in dit vak kunnen uyt-spraek doen , en die verbeteringen welke het tot bevordering onzer nationale letterkunde voordeelig zoude oordeelen , aen onze landgenooten voorstellen. Het ware zeker hoogst te wenschen dat zulke instelling konde tot stand gebragt worden : men zoude welhaest de zoo lang te vergeefs gewenschte eenparigheyd in tael en spelling zien geboren worden , de zucht tot vaderlandschen letterroem meer algemeen aengroeyen , en onze landspraek gebragt worden tot een hoog punt van volmaektheyd.

Geerne zoude ik aen zulk een Genootschap alles wat in dit werkje geleerd wordt ter beoordeeling overgeven ; behouden wat voor goed erkend , verwerpen wat afgekeurd zou worden : en ik twyfel geenszins of alle degene die in ons land de nederduytsche tael en hare belangen ter herte nemen , zouden dezelfde bereydwillingheyd aen den dag leggen , om zoo eenmael , by uytfluy-

ting van alle eygendunkelykheyd tot de verlangde en noodige eenstemmigheyd in het spraekkunstige te geraken.

Ik heb in beyde deze uytgaven een punt onbesslist gelaten : namelyk , hoe de byvoegelyke naemwoorden , wanneer zy als zelfstandige gebruykt zyn , behooren verbogen te worden ; en heb derhalve geen' regel daeromtrent opgegeven. Vele belgische schryvers van dezen leeftyd verbuigen ze als zelfstandige , en voegen hun de *n* toe in het meervoud , als : *de goeden* , *de ryken*. Ik heb weleer dat voorbeeld gevolgd ; doch by nader inzicht , is my de wyze onzer vroegere schryvers verkieslyk voorgekomen ; namelyk van ze te verbuigen even als of het zelfstandig naemwoord , dat er by gedacht wordt , volgde. Zoo doet men 't ook in de oude talen , en dit steunt op redeneerkundige gronden. De Hoogduytschers volgen insgelyks dien regel ; maer hunne adjectiva , welke in den onverbogen naemval enkelvoud nimmer op *n* eyndigen , nemen , ook voor substantiva geplaetst , in het meervoud meestal dezen medeklinker aen. Hiervan schynt die schryfwyze tot de Hollanders te zyn overgegaen : welke dan ook de Duytschers voor het enkelvoud volgen , en zeggen *de goede* , *de ryke* ; en niet , als wy , *den goeden* , *den ryken*. Wy zouden derhalve ,

myns bedunkens , of wel de Duytschers en de Hollanders moeten ten voorbeelde nemen voor het verbuygen onzer adjectiva ; of wel deze zelfstandiger wyze in het meervoud gebruyken , gelyk wy te voren altoos gedaen hebben. Zie daer wederom iets waerover een taelkundig Genootschap , op behoorlyken voet ingerigt , zou kunnen uyt spraek doen , en zulke moeyelykheden zyn er meer.

Mechelen October 1854.

EEN WOORD

OVER DEZE VYFDE UITGAVE.

Deze vyfde uitgave was geheel afgedrukt eer de Commissie van 20 Aug. laetstleden haer byzonder gevoelen wegens de geschilpunten opzigtelyk de spelling der nederduitsche tael, verklaerd had. Alhoewel nu het stelsel, dat in dit werk gevolgd is, niet in allen deele overeenkomstig zy met de spelgronden door de Commissie voorgesteld en aengeraden, laten wy echter dezen druk uitgaen om de volgende redenen.

1.° De Commissie heeft slechts haer gevoelen geuit over de voornaemste geschilpunten; doch vele andere van mindere aengelegenheid zyn grondig onderzocht geworden in het algemeen en beredeneerd verslag, dat in hare zitting is voorgelezen. Dit verslag zal eerlang door den druk gemeen gemaekt, en aen alle de Leden der Maetschappy tot bevordering der nederduitsche tael- en letterkunde medegedeeld worden, opdat ieder van hen en tevens het geletterd publiek moge in staet zyn om de gronden waer de Commissie op gebouwd heeft te beoordeelen, en er des noods zyn voor en tegen over te zeggen. De bekendmaking van dit verslag zal gelegenheid geven

**

om andere wyzigingen aen deze Spraekkunst en aen het spellingstelsel dat er in gevolgd wordt , toe te brengen , doch welke tot heden toe als voorbarig en eenigzins willekeurig zouden aengezien worden. Het is derhalve voorzigtiger te wachten , om alle noodige veranderingen in dit werk te doen , tot dat meergemeld verslag het licht zie , en men het eens zy over de beginselen welke daer worden in voorgedragen.

2.° Onder de *acht* punten , waerover de Commissie zich geuit heeft , zyn er slechts *twee* , die in dit werk anders voorgesteld zyn. Men heeft namelyk goedgevonden de tweeklanken *ei* en *wi* met de *i* te vormen in plaets van met *y* ; en *de goede vader* te schryven in stede van *den goeden* , in den eersten naemval enkelvoud. Al het overige dat in deze Spraekkunst geleerd wordt , komt overeen met het stelsel der Commissie.

Daer is dan geene reden om deze uitgave in te houden , dewyl zy , by middel van een paer algemeene aenmerkingen , de leerende jeugd niet kan dan te regt wyzen.

 ERRATA. Pag. 2. derden regel van onder , staet : *Vierde* uitgave , lees *Vijfde* uitgave.

Pour la société, et nous ne pouvons assez compter sur les industriels d'en

NEDERDUYTSCHÉ
SPRAEKKUNST.

EERSTE AFDEELING.

SPELKUNST.

VOORLOOPIGE AENMERKINGEN.

Spelling of spelkunde is de leer om eene tael naeuwkeurig volgens de aengenomene wetten te schryven.

Wanneer wy schryven, zoo hebben wy tot oogmerk om de hoorbare geluyden en klanken, als teekens onzer gedachten, voor 's lezers oog aenschouwelyk te maken. Hiertuyt volgt dat wy in ons schryven alleen die klanken voorstellen moeten, welke in de uyt spraek gehoord worden.

De uyt spraek is echter zelden, zelfs by het beschaefdste gedeelte eens volks, geheel zuiver en bepaeld; daerom moet men daerby te gelyk acht geven op de afleyding, het spraekgebruyk en de welluydendheyd.

Den eersten regel hierin is derhalve: rigt u in het schryven naer de zuiverste en beschaefdste uyt spraek, met in achtneming van de afleyding, het gebruik en de welluydendheyd.

§. 1. De letters waervan men zich in de nederduytsche tael bedient, zyn de volgende.

a, b, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s,
s, (1) t, v, u, w, y, z en de samengestelde *ch*.

(1) Verdienstelyke schryvers zoo wel in ons land als in Holland gebruyken voor de *s* twee figuren, de lange *f* en de gekrolde *s*: de eerste bezigen zy in den aenvang des woords of der lettergreep, de andere aen 't slot. Dit onderscheyd werd van ouds door alle onze schryvers waergenomen, en is hoogst nuttig om in 't lezen en 't verstaen alle verwarring te myden. Door dit tweevoudig letterfiguer erkent men gereedelyk hoe de volgende samengestelde woorden in beteekenis

1. Deel.

1

Om ook woorden , uyt andere talen overgenomen , eygenaerdig te kunnen ſchryven , bedient men zich nog van de volgende : *c* , *q* , *x* , en de ſamengeſtelde *th* en *ph*.

Men onderſcheydt deze letters in *Klinkers* en in *Medeklinkers*.

De klinkers zyn *a* , *e* , *i* , *o* , *u* , *y* ; de overige zyn medeklinkers.

OVER DE KLINKERS.

§. 2. De klinkers worden onderſcheyden in *enkele klinkers* , *dubbele* of *verlengde klinkers* , *twee-klanken* en *dryklanken*.

Enkele klinkers zyn die , welke door eene enkele figureen volkomengelyd voorſtellen ; zy zyn , *a* , *e* , *i* , *o* , *u* , *y*.

Dubbele klinkers zyn die , welke door twee figuren een verlengd gelyd voorſtellen ; zy zyn *ae* , *ee* , *ie* , *oo* en *ue*.

De *twee-klanken* ſtellen door twee verſchillende ſoorten van klinkers een ſamengeſteld gelyd voor ; zy zyn *au* , *eu* , *ey* , *oe* , *ou* , *uy*. En door verlenging van een' der klinkers : *aeu* , *aeu* , *eeu* en *ooy*.

De *dryklanken* ſtellen een ſamengeſteld gelyd voor , dat uyt dry verſchillende klinkers beſtaet , als *ieu* en *oey*.

onderscheyden zyn : *Rykſtaf* en *Rykſtaf* ; *koningſtaf* en *koningſtaf* ; *dorpslooper* en *dorpslooper* , enz. Wy hebben derhalve goed gevonden de lange *f* in deze vierde uytgave te herſtellen , en den Drukker heeft met de meeste bereydwillichheid de daertoe noodige onkosten op zich genomen.

- §. 3. De klinkers *a*, *e*, *o*, *u* zyn kort en lang. *a* is kort in *dag*, lang in *maen*; — *e* is kort in *bel*, lang in *steen*; — *o* is kort in *slot*, lang in *boom*; — *u* is kort in *dun*, lang in *muer*. De *i* is altyd kort; de *y* altyd lang.
- §. 4. Men gebruykt in het meervoud van een woord, om eenen langen klank uyt te drukken, nooyt eenen dubbelen of verlengden klinker, wanneer het enkelvoud met een enkelen klinker geschreven wordt, zoo als *pad*, meerv. *paden*; — *spel*, meerv. *spelen*, enz. Zie §. 2.

Alhoewel een woord in het enkelvoud een verlengden klinker vereyscht, daerom schryft men het in 't meervoud niet met dien verlengden klinker, als: *maen*, *manen*; — *uer*, *uren*.
Z. §: 5.

De klinkers *a*, *i* en *u* worden verlengd met byvoeging van *e*; *e* en *o* worden verlengd met zich zelve.

- §. 5. Men schryft met een enkelen klinker alle woorden waerin dezen kort is, als: *dak*, *vel*, *zin*, *slot*, *kunst*.

De *a* en *u* lang zynde, worden enkel gebruykt, wanneer zy het woord of de lettergreep eyndigen, als in *ja*, *na*; *vermanen*, *betalen*; *nu*, *muren*.

Zy worden verlengd (§. 4.) wanneer zy het woord of de lettergreep niet eyndigen, als in *daed*, *draegbaer*, *vuer*, *buerman*.

Wanneer nochtans de *u* door de *w* gevolgd wordt, ondergaet zy geene verlenging; men schryve dus *uw*, *schaduw*, *gehuwd*.

De *i* lang zynde moet altyd verdubbeld worden met *e*, omdat zy, enkel gebruykt, altoos kort is; men schryve dus *wie*, *gierig*, zoo wel als *zien*, *dienstig*.

De *y* wordt nooyt verdubbeld , omdat zy , ook enkel gebruykt , altyd lang is.

- §. 6. Aengaende de lange *e* en *o* is er een ander onderscheyd te maken. De *e* en *o* zyn of wel *zachtlang* of *scherplang*.

De zachtlange *e* en *o* volgen den regel der *a* en *u* ; dat is te zeggen dat zy alleen dan verdubbeld worden , wanneer zy het woord of de lettergreep niet eyndigen. (1) In tegendeel moeten de scherplange *e* en *o* altoos dubbel gebruykt worden , het zy dat zy het woord of de lettergreep eyndigen of niet eyndigen.

Het onderscheyd tusfchen de zacht- en scherplange *e* en *o* , is ligt te vinden door het gehoor. De *e* is zachtlang in de woorden waerin zy klinkt gelyk in *geven* ; scherplang , als zy klinkt gelyk in *twee* of gelyk in *peerd*. Dus , zachtlang in *dreef* , *wereld* , scherplang in *geest* , *been* , *leeren* , *teekenen*.

De *o* is zachtlang in de woorden waerin zy klinkt gelyk in *koken* ; scherplang , als zy klinkt gelyk in *boom*. Dus , zachtlang in *vroom* , *voor* , *spoor* , *komen* , *verloren* ; scherplang in *doof* , *stroom* , *loopen* , *hooren*.

- §. 7. Men moet acht geven op de volgende woorden aengaende welke de uytſpraek verſchillig is ; zy worden best met de scherplange , en dus altoos dubbele , *e* en *o* gefchreven :

(1) Bilderdyk ſtelt daer eene uytzondering aen die allezins verdient in aendacht te worden genomen. Hy wilt namelyk dat men de zachtlange *e* immer verdubbele in den baſtaerd-uytgang *eren* , en dat men *waerdeeren* , *redeneeren* , enz. ſchryve , ten eynde verwarring voor te komen met de *frequentativa* op het toonlooze *eren* , als *vorderen* , *haperen*. Hetzelfde geldt omtrent alle uytgangen die den toon ontvangen : weshalve hy dan ook ſchryft *de Sineezen* , *het Sineefche ryk* , enz. Zie 's mans *Spraakleer* , bladz. 396.

Beleedigen (*van leed*).
 Beneenen (*neen zeggen*).
 Scheen (*de scheen van 't been*).
 Veede, veete (*haet*).
 Genoot (*als echtgenoot*).
 Kleynood (*juweel*).
 Koon (*wang*).

Omtrent de volgende is het gebruyk ook verschillend : men houde de hier voorgestelde spelling voor verkieslykst.

E

Begeeren, scherplang.
Deren (schadelyk zyn), zachtlang.
Geel (verw), z. l.
Generen (zich generen), z. l.
Keel (deel van 't lichaem), z. l.
Keeren (vegen), sch. l.
Ontberen (heroofd zyn, misfen), z. l.
Peer (eene boomvrucht), z. l.
Scheren (afscheren), z. l.
Slepen (wegfleuren), z. l.
Smeren, bestryken), z. l.
Spenen, (van bloemen sprekende), z. l.
Teeder (niet hard), sch. l.
Teren (met teer bestryken), z. l.
Teren (verteren), z. l.
Weren (afwenden), z. l.
Zweren (van eene wond), z. l.
Zweren (eed doen), z. l.

O

Betoogen (bewyzen), sch. l.
Honen (verachten), z. l.
Kozen (in hiefkozen, streelen), z. l.
Smoken (rooken), z. l.

Over de spelling met y en ey.

§. 8. Het onderscheyd tusfchen den klank van *y* en *ey* laet zich niet gemakkelyk hooren. Men lette desaengaende op de volgende regels.

1.

1. Men gebruykt de *y*

- a) In alle ongelykvloeyende werkwoorden (§. 140.), waerin men dezen klank hoort, als: *ſchryven*, *ſchryf*, *ſchreef*, *geſchreven*; *blyven*, *blyf*, *bleef*, *gebleven*.
- b) In die werkwoorden die voortkomen van een zelfſtandig naemwoord dat met *y* geſchreven wordt, als: *pylen* van *pyl*; — *dyken* van *dijk*; — *ſpyzen* van *ſpys*.
- c) In zelfſtandige naemwoorden, welke eenen ſtaet, eene weerdigheyd, of werking uytdrukken, en eyndigen op *ry*, *ny*, *py*, *dy*, als: *burgery*, *roovery*, *ſlaverny*, *ſpotterny*, *heerſchappy*, *voogdy*, *dwingelandy*.
- d) In alle byvoegelyke naemwoorden uytgaende op *lyk*.
- e) In woorden uyt vreemde talen overgenomen, waerin die letter voorkomt, als: *Egypte*, *Cyrus*.

II. Men bezigt *ey*

- a) In de gelykvloeyende werkwoorden (§. 139.), als: *leyden*, ik *leydde*; — *reyzen*, ik *reysde*.

Hiervan zyn uytgezonderd die werkwoorden welke voortkomen van een naemwoord dat met *y* geſchreven wordt, en eenige andere, die men in de woordenlyſt §. 9. zal vinden.

- b) In alle zelfſtandige naemwoorden die uytgaen op *heyd* of *ſteyn*.
- c) In alle byvoegelyke naemwoorden eyndigende op *ley*.

Alphabetiſche Lyſt van woorden, welke onderſcheydenlyk met y of ey moeten geſchreven worden, en onder de bovenſtaende regels niet begrepen zyn.

§. 9. met *y*.

Abdy.
Afgrysfelyk.
Andyvie.

§. 10. met *ey*.

Aenbey (*ſpeen*).
Arbeyd.

Anys.
Artifeny.
Azyn.

Beggyn.
Blyde, bly, verblyd.
Blyk.
Bombazyn.
Bry (*pap*).

By.
Bybel.
Bykans.
Byl.
Byfter (*ontsteld*).
Byt (*opening in 't ys*).

Cyfer.
Cyns.

Dikwyls.
Dolfyn.
Dozyn.
Dy, dye.
Dyden, dyen, dygen (*zwellen*). Gedyen (*voordeel doen, gelukken*).

Dyk.
Dyl (*rivier*).
Dyzig (*nevelachtig*).

February.
Flerecyn.

Baleyn.
Bey (*bezie*).
Beyde, *telwoord*.
Beyden (*wachten*).
Beyeren (*van het klokkenspel sprekende*).
Beyert (*warklomp*).
Beyert (*gemeene kamer*).
Beytel.
Beleyd (*verstand*).
Bereyds (*bywoord, reeds*).
Befcheyd (*antwoord*).
Bley (*een visch*).
Bleyn (*puyst*).
Boekweyt.
Breydel (*toom*).
Breyden (*uytbreyden*).
Breyden, breyen (*vlechten*).

Cicorey (*zeker kruyd*).

Deyning (*beweging der zee*).
Deynzen.
Dweyl.

Ey, *tuschenwerpsel*.
Ey, eyeren.
Eygen.
Eyk.
Eykel.
Eyker (*foort van schip*).
Eyland.
Eynde.
Eyfchen.

Feylen (*misfen*).
Feylen (*den vloer schuren*).

Francyn (*perkament*).
Fymelen (*valsche vroom-
heyd vertoonen*).

Fyn.
Fyt of vyt (*een zweer*).

Galery.
Gelykenis.
Gery (*het ryden*).

Gefmyde (*armsieraed*).
Gety (*der zee*).
Getyde (*jaergetyde*).
Getyden (*gebeden*).

Gewysde (*uytspraek des
regters*).

Grynen (*gemelyk zyn*).
Gryns (*masker*).
Gryp (*zekeren vogel*).

Grys.
Gy, *voornaemwoord*.
Gyk (*woord der sloop-
vaart*).

Gyl (*gist*).
Gypen (*adem halen, ziel-
togen*).

Gyzelen (*gevangen zetten
om schulden*).

Harpy (*verdicht wezen*).
Havery (*zeeschade*).
Hermelyn (*zeker dier*).

Hy, *voornaemwoord*.
Hygen of hymen (*naer zy-
nen adem*).

Hylik (*huwelyk*).
Hys, hyze, (*stuk gerookt
osfenvleesch*).

Hyfchen (*optrekken*).
Hyzop (*zeker kruyd*).

Jasmyn (*zekere bloem*).
Javelyn (*werpspies*).

Kandy.
Karabyn.
Karmozyne (*verw*).

Feyt (*daed*).
Feytel (*zeker halsdoek*).

Fonteyn.

Galey.
Geheym.
Geyen (*woord der sloop-
vaart*).

Geyl (*onkuysch*).

Geynster (*vonk*).

Geyt.

Gerey, gereyde (*gereed-
schap*).

Greyn (*zekere stoffe*).

Greyn (*zeker gewigt*).

Hakkeney (*een peerd*).
Hamey (*het buytenste hek
van eene stadspoort*).

Hey, *tuschenwerpsel*.

Hey, heyde (*heygrond*).

Hey (*zeker werktuyg*).

Heyden (*ongeloovig*).

Heyland (*Verlosser*).

Heylig.

Heymelyk.

Heynde (*bywoord, digt*).

Heyning (*haeg*).

Kapiteyn.
Karwey (*zeker kruyd*).
Kasteleyn.

Kastyden.
 Knyf (*kleyne mes*).
 Knyp (*moeyelykheid*).
 Knyzen (*zich kwellen*).
 Komeny (*kleyne winkel*).
 Komyn (*zeker kruid*).
 Konfyt (*suikerwerk*).
 Konyn.
 Kopy.
 Kortswyl.
 Kryg.
 Krygel (*twistzuchtig*).
 Kryfchen (*schreeuwen*).
 Kryt.
 Kristallyn (*kristal*).
 Kronyk.
 Kwanswys (*kwanfuys*).
 Kwyl (*zeever*).
 Kwyn (*kwynning*).
 Kyf (*twist*).

Latyn.
 Ly (*woord der scheepvaart*).
 Lyf.
 Lyk.
 Lym.
 Lyn.
 Lynwaed.
 Lyst.
 Lyster (*zeker vogel*).

Magazyn.
 Medicyn.
 Middellyn.
 My (*ik*).
 Myden (*ontvlugten*).
 Myl.
 Mymeren (*peynzen*).
 Myn (*goudmyn, enz.*).
 Myn, *voornaemwoord*.
 Myt (*made*).
 Myt (*als houtmyt*).
 Myter.

Nyd.
 Nyl (*stroom*).
 Nyver (*ieverig*).

Key, keyzel (*een steen*).
 Keyzer.
 Klappey.
 Kley (*leem*).
 Kleyne.
 Kleynood (*juweel*).
 Kleyzen (*doorzygen*).
 Koddebeyer, (*opzigter van de jacht*).
 Kreys (*kring*).

Labbey (*snapsier*).
 Lakkey.
 Lamprey (*zeker visch*).
 Lavey (*verlof*).
 Ley (*schalie*).
 Leyder (*tusfchenw., helaes*).
 Liverey.

Majesteyt.
 Mey.
 Meyd.
 Meye (*bladerryken tak*).
 Meyer (*hoofdshout*).
 Meyneed.

Neygen (*ergens naer toe hel-
 len*), onderscheyden van
 nygen, buygen.
 Neyen (*briefchen*).

Olyf.

Paradys.

Patrys.

Polysten.

Pry (*dood aes*).Pryken (*pronken*).

Prys.

Py (*grof kleed*).

Pyl.

Pyn.

Pynboom.

Pyp.

Rabbyn.

Radys.

Razyn.

Robyn (*zeker gefteente*).Ry (*reeks, rang*).

Ryf.

Ryfelen (*zeker fpel*).Ryk (*wel bemiddeld*).Ryk (*koninkryk, enz.*).Rym (*witten nevel*).Rym (*van een vers*).Ryn (*rivier*).Ryp (*witten nevel*).Ryp (*van vruchten fpreekende*).Rys (*kleynen tak*).Ryst (*zeker graen*).

Sarazyn.

Sardyn (*zeker visch*).

Satyn.

Schyf.

Schryn (*kistje*).Schrynen (*'i vel afdoen*).

Serafyn.

Sly (*zeker visch*).

Slyk.

Slym.

Smydig (*buygzaem*).

Soldy.

Somtyds.

Specery.

Spyker.

Paley (*eene katrol*).

Paleys.

Pастey, pasteye.

Peylen (*de diepte peylen*).Peynzen (*denken*).

Plavey.

Pleyn.

Pleyt (*zeker vaertuyg*).Pleyt (*regtsgeding*).

Porfeleyn.

Posteleyn (*zeker kruyd*).Prey (*foort van look*).Rammeyen (*beuken*).Rey (*koor*).

Reyger.

Reyn.

Reys.

Romeyn.

Schalmey (*herders-fluyt*).Seyn (*leeken*).Spelemeyen (*zich op het land verlustigen*).

Sprey, spreye.

Steyger (*kaey*).Steyl (*onbeklimbaer*).

Spyl (*houten of yzeren
staef*).

Spys.

Styf.

Styg (*twintigtal*).

Styl (*schryfwyze*).

Styl (*pael*).

Stryd.

Syske (*zeker vogel*).

Tapyt.

Tryp (*zekere stof*).

Twyfelen.

Twyg (*jongen tak*).

Twynen (*garen twynen*).

Ty (*van 't water*).

Tyd.

Tyding.

Tyen (*trekken*).

Tyger.

Tyk (*zekere stof*).

Tyloos (*zekere bloem*).

Tym of tymoes.

Tyne (*ton*).

Venyn.

Vlyen (*schikken*).

Vlym (*lancet*).

Vlyt.

Vry.

Vryen.

Vyand.

Vyf.

Vyg.

Vyl (*zeker werktuig*).

Vyver.

Vyzel (*mortier*).

Woestyn.

Wryten (*beletten, belem-
meren*).

Wy, *voornaemwoord*.

Wyden (*wyder, breeder
maken*).

Wyden (*heyligen*).

Wyf.

Wyk.

Wyl (*korten stond*).

Wyl (*voegwoord, vermits*).

Treyl (*woord der zeevaert*).

Treynd (*stoet*).

Valley.

Veyl (*zeker plant*).

Veyl (*bywoord, te koop*).

Veylig.

Veynnoot (*medegezel*).

Vleyery.

Wey (*van melk*).

Wey, weyde (*beemd*).

Weydsch (*prachtig*).

Weynig.

Weyt, weyte (*tarwe*).

Weytas.

Wylen (*vertoeven*).
 Wylen (bywoord, *onlangs overleden*).
 Wyn.
 Wys.
 Wyte (*befchuldiging*).
 Wyze.

Y (*stroom*).
 Ydel.
 Yk (*merk*).
 Yl (*haest*).
 Yl (*dun*).
 Ys.
 Ysfel (*rivier*).
 Yver.
 Yzel.
 Yzen (*sidderen*).
 Yzer.

Zy, *voornaemwoord*.
 Zyde (*kant van iets*).
 Zyde (*zekere stof*).
 Zyl (*waterloop*).
 Zyn (*wezen*).
 Zyn, *voornaemwoord*.
 Zypen, zyperen, zypelen (*lekken*).
 Zyske (*zeker vogel*).
 Zwydig (*ver uytgestrekt*).
 Zwymen (*in onmagt vallen*).
 Zwyu.

Zeyl.
 Zeysfen, *by verkorting*,
 zeyn.

Benevens derzelve afgeleyde en samengeftelde woorden.

OVER DE TWEEDKLANKEN EN DRYKLANKEN.

§. 11. Men onderfcheydt de tweeklanken in *lange* en *korte*.

De korte tweeklanken zyn, *au*, *eu* (1), *ey*, *oe*, *ou*, *uy*.

(1) Oudtyds fchreef men *ue* in de plaats van *eu*: *duegd* en *vruegd*, in ftede van *deugd* en *vreugd*.

au komt niet voor dan in *autaer*, *dauw*, *lauwer*, *Paus*, en *pauw*; *eu* komt voor in *beuk*, *beurs*, *deur*, *geur*, *keur*, *reuk*, *scheur*, enz.

Van den tweeklank *ey* is reeds gehandeld. *oe* komt voor in *boet*, *doek*, *doen*, *hoek*, *hoed*, *sehoen*, *moed*, enz.

ou komt voor in *goud*, *koud*, *schouw*, *vrouw*, enz.

uy komt voor in *duyf*, *kruyd*, *pruym*, *ruyter*, *schuym*, enz.

De lange tweeklanken zyn *aey*, *aeu*, *eeu* en *ooy*.

aey komt voor in *baey*, *draeyen*, *fraey*, *haey*, *kraey*, *maeyen*, *naeyen*, *paeyen*, *schapraey*, *taey*, *vlaey*, *waeyen*, *zaeyen*, *zwaeyen*.

aeu komt voor in *blaeuw*, *flaeuw*, *gaeuw*, *graeuw*, *klaeuw*, *naeuw*, *raeuw*.

eeu komt voor in *eeuw*, *flambeeuw*, *geewen*, *leeuw*, *meeuw*, *schreeuwen*, *sneeuwen*, *spreeuw*, enz.

ooy komt voor in *dooyen*, *gooyen*, *hooy*, *tooy*, *nooyt*, *prooy*, *kooy*, *strooy*, *vlooy*, enz.

De dryklanken *ieu* en *oey* zyn altyd kort in de uytſpraek, en komen voor, *ieu* niet anders dan in *kieuw*, *krieuwelen*, *nieuw*, en in *hieuw* van *houwen*; — *oey*, in *boey*, *bloey*, *groeyen*, *vloeybaer*, enz.

OVER DE MEDEKLINKERS.

§. 12. De medeklinkers komen voor als *enkel* en *samengeſield*, b. v. in *boek*, *door*, enz. vindt men alleen enkele; doch ſamengeſtelde in *blank*, *vraegt*, *drank*, enz.

By de woorden, uyt twee of meer lettergrepen beſtaende, moet men acht geven om de letters zoodanig te ſcheyden, dat elk tot

die lettergreep gebragt worde, waervan zy een gedeelte uytmaekt.

Hiertoe kunnen de volgende regels dienstig zyn.

a) Een medeklinker tusfchen twee klinkers komende, behoort tot de volgende lettergreep, als : *bla-den, loo-pen, ge-ven*.

b) Twee medeklinkers tusfchen klinkers komende, wordt den eersten by de eerste lettergreep, en den tweeden by de volgende lettergreep gevoegd, als : *peer-den, beel-den, reg-ten*.

c) Elk voorzetfel, tot een woord behoorende, blyft op zich zelf, als : *be-ftier, na-druk, ont-gaen, ver-dryven, tusfchen-fpraek*.

d) Allen uytgang, die een of meer medeklinkers voor zich heeft, blyft op zich zelve, als : *zigt-baer, er-ger-nis, diep-te, groot-te*.

e) In famengestelde woorden, blyft ieder woord op zich zelf, als : *rust-plaets, dienst-knecht, lamp-licht*.

OVER DE VERWANTSCHAPTE MEDEKLINKERS.

§. 15. Verwantschapte medeklinkers zyn zulke, die veel betrekking met elkander hebben, en niet anders verschillen, dan in zachtheyd of fcherpte van uyt-fpraek. Men telt er vyf : *b* en *p*; *d* en *t*; *g* en *ch*; *v* en *f*; *z* en *s*.

B en P.

§. 14. De *b* zacht zynde, wordt zelden gebruykt om eene lettergreep te fluyten, behalve in de woorden *ab-dy, heb-zucht*, en weynige andere.

Men lette op de volgende die door de *b* en *p* onderscheyden, ook eene geheel verschillende beteekenis hebben.

<i>Krab</i> (ligte kwetsing),	<i>krap</i> (verfftof).
<i>Krib</i> (eetbak),	<i>krip</i> (zekere ftof).
<i>Schrab</i> ('t zelfde als <i>krab</i>),	<i>fchrap</i> (trek).
<i>Schub</i> (van een visch),	<i>fchup</i> (fpade).
<i>Slab</i> (een doek),	<i>flap</i> (ongefpannen).

Men fchryve voorts *ambt* en niet *ampt*; *hemd* en niet *hembd*.

D en T.

§. 15. De *d* is de fluytletter van die woorden, in het enkelvoud, welke in het meervoud, of by afleyding, die letter vereyſchen. Zoo fchryft men :

<i>aerd</i> ,	<i>aerde</i> ,	<i>aerdig</i> ,	en niet <i>aert</i> ,	<i>aertig</i> .
<i>breed</i> ,	<i>breeder</i> ,	—		<i>breel</i> .
<i>ſlad</i> ,	<i>ſleden</i> ,	—		<i>ſtat</i> .
<i>pad</i> ,	<i>paden</i> ,	—		<i>pat</i> , enz.

Of men een woord met *d* of *t* fluyten moet, is door het gehoor te vinden, wanneer men deze woorden meervoudig maekt of daer achter de *e* voegt, als : *hand*, *handen* en niet *hanten*; — *kant*, *kanten* en niet *kanden*; — *goed*, *goede* en niet *goete*, enz.

Voorts fchryve men *iemand*, *niemand*, *rondom*, enz.

Men gebruykt de *t* wanneer zy door de letter *s* gevolgd wordt, als : *achterwaerts*, *mits*, *mitsdien*, *voorts*, enz.

Ook fchryft men *antwoord*, *voortaen*. En *thans*, *althans*, *nogtans* (1).

(1) Zie de ſpelling dezer dry laetſte woorden verdedigd in het *Belgiſch Muſeum*, III. Deel, Tweede aflevering.

G en CH.

§. 16. Men gebruykt de *g* in alle woorden welke die letter in het meervoud, of in de afleyding vereyſchen als :

<i>oog,</i>	<i>oogen</i>	en niet	<i>ooch.</i>
<i>klagt,</i>	<i>klagen</i>	—	<i>klacht.</i>
<i>vlugt,</i>	<i>vliegen</i>	—	<i>vlucht, enz.</i>

Men gebruykt de ſcherpere *ch* op het eynde van een woord of lettergreep, wanneer het meervoud of de afleyding geene *g* vordert, als :

<i>kocht</i>	en niet	<i>kogt</i>	van <i>koopen.</i>
<i>dacht</i>	—	<i>dagt</i>	van <i>denken, enz. (1)</i>

(1) Den doorkundigen Bilderdyk volgt hierin een anderen grondregel. Hy wilt dat wanneer een harden medeklinker in eene lettergreep komt, alsdan een voorgaenden medeklinker in dezelfde lettergreep ook hard zy, offchoon hy volgens de afleyding zacht ware. Zoo verandert by hem de *g* in *ch* wanneer zy zich in ſamenſtelling met de *t* bevindt; en *mag* wordt tot *macht*. Zoo ook ſchryft hy altoos *klacht*, *vlucht*, *recht*, enz.

Hy vindt zyn gevoelen bevestigd in 't gebruyk der Oude, die *tstat* op *tsolder* en *aent tafel gaen* ſchreven zoo wel als uytſpraken, ſchoon zy *ſtad* en *tafel* niet anders dan in 't vrouwelyke en *zolder* ook even weynig onzydig namen, en by eene langzamer uytſpraek, waer zy geene ſamentrekking bezigden, onveranderlyk *de ſtad*, *de tafel*, *den zolder*, zeyden. En daerentegen ſchreven zy *dleven* voor *tlevē*, wanneer zy 't onzydig lidwoord met dit naemwoord ſamentrokken, verzachtende de *t* ter oorzake van de zachte *l*. Dit alles is in de hedendaegſche uytſpraek by 't volk nog waer te nemen: zoo hoort men gedurig nog te Antwerpen: *hy woont aen 't Scheld*, voor aen *de Scheld* of *Schelde*.

Boven de poort van 't *Maegdenhuys* in dezelfde ſtad leest men het volgende opſchrift behoorende tot de zestiende eeuw, en waerin men het bovengezegde hevestigd vindt.

Tot eerlick onderhoudt van meyskens cleene,
Die namaels duer armoede *mochten* sneven,
Heeft een godtfurchtich man, wt liefden alleene,
Dit godtshuys wel begaeft, onbekent in *dleven*.

Echter blyft het zeker dat de hier voorgestelde ſpelling

Alphabetische Lyst van woorden welke onderscheydenlyk met g of ch moeten geschreven worden.

§. 17. met g.

Averegts, *bywoord.*

Berigt.
Betigten.
Bogt, *van buygen.*
Borgtogt (*borgstelling*).
Bragt *van brengen.*

Dag.
Diggel (*scherf*).
Digt (*vast*). — *Onderscheyden van dicht, dichtstuk.*
Dog (*een hond*). — *Onderscheyden van doch, echter.*
Dragt, *van dragen.*

Eendragt.
Egel (*zeker dier*). — *Onderscheyden van Echel, bloedzuyger.*
Eg (*hovenierstuyg*).

Gedrogt.
Gelag, drinkgelag. — *Onderscheyden van gelach, van lachen.*

§. 18. met ch.

Aendacht.
Ach.
Acht, *in alle beteekenissen.*
Achten.
Achter.
Achterdocht.
Achtig, *uytgang van zeer vele woorden.*
Ambacht.
Asch.

Beducht.
Berucht.
Biecht.
Booswicht.

Dacht, *van denken.*
Dicht, dichtstuk, *zie digt.*
Doch (*echter*) *zie dog.*
Dochter.
Doorluchtig.
Dordrecht (*eene stad*).
Duchten (*vreezen*).

Echel, *zie Egel.*
Echt (*wettig*).
Echt (*huwelyk*).
Echter, *voegwoord.*

Gedachte.
Gedichtfel, verdichtfel.
Gehucht.
Gelach, *zie gelag.*

meest gevolgd wordt by de hedendaegsche schryvers. Men zie dit geschilpunt uytvoerig verhandeld in het *Belgisch Museum*, III Deel, bl. 48 en 150.

<p>Geregt, <i>in alle beteekenisfen.</i> Geflagt, <i>van slagten, slaen.</i> — <i>Onderfcheyden van geflacht, in : het menfchelyk geflacht.</i> Gewigt, <i>van wegen.</i> Gezag. Gezigt.</p>	<p>Gerucht. Gefchichte (<i>gefchiedenis</i>). Geflacht, <i>zie geflagt.</i> Gewricht. Gewrocht (<i>werk</i>). Godsvrucht. Goochelen. Gracht.</p>
<p>Heugelyk (<i>aengenaem</i>). Honig. (1)</p>	<p>Hacht (<i>dik fluk</i>). Hecht (<i>vasl</i>). Hecht (<i>van een mes</i>). Hechten. Hechtenis. Huychelen.</p>
<p>Jagt, <i>in alle beteekenisfen.</i> Jgens.</p>	<p>Jicht. Jucht (<i>rusfifch leder</i>). Juychen.</p>
<p>Klagt, <i>van klagen.</i></p>	<p>Klucht. Knecht. Kocht, <i>van koopen.</i> Kracht. Kuch (<i>hoest</i>).</p>
<p>Lag, <i>van liggen.</i> — <i>Onderfcheyden van lach, gelach, lachen.</i> Ligt (<i>niet zwaer</i>). — <i>Onderfcheyden van licht, helder.</i> Log (<i>zwaermoedig</i>). — <i>Onderfcheyden van loch, een gat.</i></p>	<p>Lach, <i>zie lag.</i> Licht (<i>helder</i>), <i>zie ligt.</i> Lichtmis (<i>zvierbol</i>). Loch (<i>een gat</i>), <i>zie log.</i> Loochenen. Lucht.</p>
<p>Magt. Menigte. Mogt, <i>van mogen.</i></p>	<p>Monarch.</p>
<p>Nog (<i>daerenboven</i>). — <i>Onderfcheyden van noch, in : noch goed, noch kwaed.</i></p>	<p>Nacht.</p>

(1) Zie de spelling van dit woord verdedigd in Huydecopers *Proeve van Taal- en Dichtkunde*. II. Deel, bl. 200.

Nogtans.	Nachtegael. Nechtig (<i>neerstig</i>). Nicht. Noch, <i>ontkennend</i> , zie nog. Nuchter.
Onderrigt, onderrigten. Ontzag. Opregt. Opzigt.	Och. Ochtend, uchtend.
Plegen, <i>in alle beteekenis-</i> <i>fen.</i> Plegtig. Pligt.	Pracht. Plecht; <i>van een fchip.</i> — <i>Onderfcheyden van</i> pleg- tig, <i>van plegen.</i> Pracht.
Regt, <i>in alle beteekenisfen.</i> Regts, <i>in</i> : regts en links. Rigten, oprigten.	Roemruchtig. Ruchtbaer.
Slagten, flagt, <i>van flaen.</i> — <i>Onderfcheyden van</i> <i>flachten, gelyken.</i> Steeg (<i>straetje</i>).	Schacht (<i>pen</i>). Schicht (<i>pyl</i>). Schichtig (<i>fchuw</i>). Slachten (<i>gelyken</i>), zie flag- ten. Slecht. Slechten (<i>afbreken</i>). Smachten (<i>kwynen</i>). Specht (<i>een vogel</i>). Spichtig (<i>lang en dun</i>). Stichten.
Tegel (<i>tichel</i>). Togt, <i>van togen</i> .	Tachtig. Toch. Tocht (<i>vruchtgebruyk</i>). Trachten. Trechtter (<i>trefter</i>). Tucht, tuchtigen.
Vlugt.	Uchtend, ochtend. Utrecht. Vacht (<i>vel</i>). Vecht (<i>eene rivier</i>). Vechten. Verdacht.

	Verknocht.
	Verzocht.
	Vlechten.
	Vocht.
	Vrucht.
Wig, wigge (<i>zeker werktuyg</i>).	Wacht, wachten.
Wigt, gewigt. — <i>Onderfcheyden van wicht, een kind.</i>	Wicht (<i>kind</i>), zie wig.
Zege.	Zacht.
Zegel.	Zich.
Zegen.	Zicht (<i>zeysfen</i>).
Zigtbaer.	Zocht, van zoeken.
	Zucht, zuchten.
	Zwachtel (<i>windel</i>).
	Zwichten.

§. 19. *Lyst van woorden welke van sommige met g en ch op de volgende wyze geschreven worden.*

Bogchel (<i>bult</i>).	Pragchen (<i>bedelen</i>).
Hagchelyk (<i>gevaerlyk</i>).	Rigchel (<i>boord</i>).
Kagchel.	Schagcheren (<i>woekeren</i>).
Kugchen.	Tigchel.
Lagchen.	Wigchelen.
Ligchaem.	Wigchelaer.
Pogchen (<i>roemen</i>).	

Aengaendede bovenstaende werkwoorden *kugchen*, *lagchen*, *pogchen*, *pragchen*, *wigchelen* kan men in 't voorbygaen opmerken dat de letter *g* wegblyft in alle perfoonen en tyden, waer achter de *ch* den klinker *e* niet volgt, als : *ik lach*, *gy lacht*, *ik lachte*, enz. (1)

(1) Men ziet waerop dezen spelregel gegrond is. Alle de bovenstaende woorden hebben voor de *ch* een korten klinker : opdat dezen nu niet lang worde met de lettergreep te eyndigen, en dus de tytspraek van het woord niet ontaerde, heeft men er eene *g* achtergevoegd, behoorende de samen-

F en V.

§. 20. De zachte *v* wordt nooyt gebezigd, om eene lettergreep te sluyten. In tegendeel, wanneer een woord in het enkelvoud met eene *f* sluyt, wordt deze laetste letter in het meervoud, of by afleyding veelal met de *v* verwisseld, als :

braef *brave* *braver*.
schaeft *schaven*.
brief *brieven*.
hof *hoven*.

Somtyds echter schryft men *geev'*, *leev'*, enz.; doch dit wordt alleen dan, en byzonder door de dichters, gedaen, om een woord eene lettergreep korter te maken; het afkappings-teeken toont dat de *e* is weggelaten, en dat men eygenlyk had moeten schryven, *geve*, *leve*, enz.

Voorts schryft men *ontvangen* van *vangen*, en niet *ontfangen*; *ontvonken* van *vonk*, en niet *ontfonken*; maer men schryft *fonkelen* of *vonkelen*.

S en Z.

§. 21. Het scherp geluyd der *s* is genoegzaam

gestelde *ch* tot de volgende greep, §. 12. Ook houdt deze inschuyving der *g* op, wanneer in de verbuysing der aengeteekende werkwoorden de *ch* aen de eerste lettergreep hangt.

Bilderdyk echter verwerpt deze spelling, en beweert dat in zulke woorden de *ch* tot de eerste zoo wel als de tweede lettergreep behoort, en dat derhalve de ingeschoven *g* daer overbodig is. Men zie dit nader onderzocht in het *Belgisch Museum*, III Deel, Tweede aflevering, alwaer ik den voorkeur aen de Bilderdyksche spelling geef, en aenrade te schryven *kuchen*, *lachen*, *pochen*, enz., gelyk men 't eertyds deed.

onderscheyden van dat der zachte z, om de meeste woorden, in welke deze letters gevonden worden, naer behooren te schryven. Daer nogtaus eene flechte uyt spraek desaengaende zou kunnen twyfel overlaten, zullen wy hier twee lystē laten volgen; de eene behelzende de woorden welke met s, de andere die welke met z worden geschreven.

Daerenboven, sommige woorden, welke in het enkelvoud met eene s geschreven worden, verwisfelen die letter, om de welluydendheyd, met eene z in het meervoud.

Andere behouden de s met byvoeging van *en*; andere nemen *sf*, en weder andere *sch* aen. Men zal dat verschil uyt de onderstaende woordenlysten leeren.

Men merke in 't algemeen op, dat de z als fluyt-letter niet gebruykt wordt, ten zy somtyds door de dichters, en op dezelfde wyze als gezeyd is van de v.

Alphabetische Lyst van woorden welke onderscheydenlyk met s of z moeten geschreven worden.

§. 22. met s.

Aenridsen (*ophitsen*).
 Alfem (*zeker kruyd*).
 Arts (*geneeskundigen*).
 Asperlie (*zeker hofgewas*).

Besef (*denkbeeld*).
 Bliksem.
 Bloesem.
 Blutsen.
 Boetse (*apery*).
 Boetsereu.
 Bokse (*broek*).
 Botfen.
 Brasem (*een visch*).

§. 23. met z.

Aerzelen (*onzeker zyn*).
 Alzoo.
 Amazoon.
 Azyn.

Beurzig, ook beursch (*week, verrot*).
 Beuzelen (*zich met kleynigheden ophouden*).
 Bezeeren (*kwetsen*).
 Bezigen.
 Bezwyken.
 Blaazen.
 Boezel (*voorschoot*).

Bridfen (<i>zekere straf</i>).	Boezem.
Bruyfen.	Bombazyn.
Bunfing , . bonfing (<i>zeker dier</i>).	Byzig (<i>onftuymig, buyachtig</i>).
Danfen.	Dezen , <i>voornaemwoord</i> .
Deefem.	Dozyn.
Donfen , byvoeg. naem- woord (<i>van dons</i>).	Duyzelen (<i>zwymelen</i>).
	Dyzig (<i>nevelachtig</i>).
Etfen (<i>graveren</i>).	Ezel.
Fatfoeneren.	Fezikken , fezelen (<i>ftil spreken</i>).
Flits (<i>pyl</i>).	
Franfyn	
Fronfel (<i>rimpel</i>).	
Futfelen.	
Geefel.	Garnizoen.
Grysaerd.	Gezag.
	Gezamenlyk.
	Gezeet , gezete (<i>gewaed</i>).
	Gezel.
	Gezigt.
	Glanzen.
	Gulzig.
Heyfa (<i>tufchenwerpfel , kloek aen</i>).	Hyzop (<i>zeker kruyd</i>).
Herfens.	Horzel (<i>zeker infekt</i>).
Hitfen.	Hulze (<i>fel, bast</i>).
Hotfen (<i>fhudden</i>).	
Hutfelen (<i>fhudden</i>).	
	Ingezeten.
Kanfel (<i>predikftoel</i>).	Kamizool.
Ketfen.	Karmozyn (<i>zekere verw</i>).
Kletfen.	Keyzel (<i>key</i>).
Klotfen.	Keyzer.
Knutfelen (<i>zich met kley- nigheden bezig houden</i>).	Korzel (<i>oploopig</i>).
Kruyfigen.	Kruyzemunt (<i>zeker kruyd</i>).
Lenfen (<i>met den harpoen treffen</i>).	Lenzen (<i>uytpompen, van lens ledig</i>).
	Lenzen (<i>zekere wys van zy- len</i>).
	Lezen.

Marfepeyn.
 Metfelen.
 Molfem (*wormmeel*).

Magazyn.
 Mazelen.
 Meuzelen (*fnoepery eten*).
 Moezel (*rivier*).
 Morzelen.
 Muzelman.

Pantfer (*borstwapen*).
 Pausfelyk.
 Penfeel.
 Perfoon:
 Plaetfelyk.
 Plotfelyk.
 Porfeleyn.
 Prefident.
 Pronfelen (*lapwerk doen*).
 Putfen (*met den eemrfchep-
 pen*).

Onnoozel.
 Ontzag.
 Opzigt.

Perzië (*een landfchap*).
 Perzik (*zekere vrucht*).

Rantfoen.
 Ridfelen (*van 't gerucht der
 bladeren fprekende*).

Razyn.
 Roezemoezen (*alles het on-
 derfte boven keeren*).
 Roezig (*half dronken*).

Saey (*fargie*).
 Sabel.
 Saffier (*zeker edel gefteen-
 te*).
 Sagen (*vreezen*).
 Samen.
 Sardyn (*zeker zeevifch*).
 Sarren (*tergen*).
 Satyn.
 Sedert.
 Sel, *uytgang veler woorden
 die het voortbrengfel van
 eene werking aenduy-
 den, als: fchrapfel, vyl-
 fel, enz.*
 Serafyn.
 Seyn (*teeken*).
 Sidderen.
 Sieraed.
 Sim (*aep*).
 Simpel (*onnoozel*).

Singel (*gordriem*).
 Slonfen (*onachtzaam zyn*).
 Smetfen (*teren en smeren*).
 Sok.
 Soldeeren (*met soldeerfel
 aeneen maken*).
 Soldy (*geld dat de krygs-
 lieden trekken*).
 Sollen (*flingeren*).
 Som.
 Somber.
 Sommige.
 Somtyds.
 Soort.
 Sop.
 Sprietfen (*spuyten*).
 Suffen.
 Suyker.
 Suyzelen.
 Sukkelen.
 Sul (*onnoozel mensch*).
 Sulfer, folfer.
 Sullen (*flibberen*).
 Sus, tusfchenwerpfel (*stil!*).

Trans (*omtrek*).
 Trotsfen, uytdagen, zich
onbevreesd gedragen.

Verliefenfen.

Wafem (*damp*).

Zeysfen.

Toezigt.

Vadzig.
 Verzeewd, byv. nw. (*gene-
 gen tot braken*).
 Verzierfel (*verzinsel*).
 Vezel.
 Vyzel (*mortier*).

Wederzyds.
 Wezel (*zeker dier*).
 Wezel (*eene stad*).
 Wyze.

Yzegrim (*lastig mensch*).
 Yzelen.
 Yzer.

Zaed.
 Zaeg.
 Zaek.
 Zael.

Zaem (*uytgang veler byv.
naemwoorden*).
 Zaen (*rivier*).
 Zaen (*van melk*).
 Zabberen.
 Zacht.
 Zadel.
 Zak.
 Zakken.
 Zalf.
 Zalig.
 Zand.
 Zark, zerk.
 Zat.
 Zaturdag.
 Zavel.
 Zee.
 Zeef, zeve (*zift*).
 Zeel.
 Zeep.
 Zeever.
 Zefir.
 Zege (*triomf*).
 Zegel.
 Zegen.
 Zeyl.
 Zeysfen.
 Zeker.
 Zeldzaam.
 Zelfs.
 Zemel.
 Zenden.
 Zengen.
 Zerk.
 Zes.
 Zeven.
 Zich.
 Ziek.
 Ziel.
 Zilt (*gezouten*).
 Zilver.
 Zindelyk (*zuyver*).
 Zode (*graszode*).
 Zoel (*warm*).
 Zoet.
 Zolder.
 Zomer.
 Zondag.
 Zonde.

Zonder.
 Zoo.
 Zorg.
 Zout.
 Zucht.
 Zuyden.
 Zuygen.
 Zuyen (*in slaep zingen*).
 Zuytig (*spaerzaam*).
 Zuyver.
 Zulks (*dit*).
 Zullen (*werkwoord*).
 Zuster.
 Zuer.
 Zweden.
 Zweep.
 Zweet.
 Zweren (*eed doen*).
 Zweren (*van eene wond*).
 Zwymen (*in onmagt vallen*).
 Zy.
 Zygen (*doorzygen*).
 Zygen (*in onmagt vallen*).
 Zyn.
 Zypen, zypelen.
 Zyske.

§. 24. *Lyst van woorden, welke in het enkelvoud met s geschreven worden, en in het meervoud of by afleyding die letter met z verwisfelen.*

<p>Aelmoes, almoezen. Abrikoos, ozen. Baers, zen. Beurs, zen. Bons, zen (<i>schok</i>). Boos, ze. Broos, ozen (<i>tooneelleers</i>). Doos, zen. Els, zen. Fleers, zen (<i>een klap</i>). Gans, zen. Glans, glanzig (<i>blinkend</i>). Gors, zen (<i>aengeflibt land</i>). Grens, zen. Gryns, zen (<i>masker</i>).</p>	<p>Grys, ze. Hals, zen. Hoos, ozen (<i>waterhoos</i>). Huys, zen. Kaes, zen. Kens, zen. Kies, zen (<i>land</i>). Kluy, zen. Kroes, zen. Leers, zen. Leus, zen (<i>krygsteeken</i>). Lins, linze, zen (<i>zekere spys</i>). Matroos, zen. Mees, zen (<i>zeker vogel</i>). Paleys, zen.</p>
---	---

Paradys, zen.
 Patrys, zen.
 Pees, peze, zen.
 Pels, zen.
 Poos, zen.
 Prys, zen.
 Radys, zen.
 Reys, zen.
 Roos, zen.
 Sluys, zen.
 Spys, spyze, zen.

Trens, zen.
 Tuberoos, zen (*zekerebloem*).
 Tyloos, zen (*zekere bloem*).
 Valies, zen.
 Vers, zen.
 Vies, ze (*moeyelyk*).
 Vlies, zen.
 Voos, ze.
 Vrees, zen.
 Vuns, zig.
 Wees, zen.

§. 25. *Lyst van woorden welke in het enkelvoud op s eyndigen, en in 't meervoud die letter verdubbelen voor den uytgang en.*

Abdis.
 As (*spil*).
 Bos (*busfel*).
 Bus.
 Cipres.
 Das (*halsdoek, ook zeker dier*).

Klis (*haerlok*).
 Kus.
 Lichtmis.
 Mis.
 Tas.

De woorden eyndigende op s, welke in de twee voorgaende lysten niet begrepen zyn, nemen in het meervoud *en aen*, zonder verdubbeling der s; zoo als, *dans, dansen*; — *kans, kansen*; — *schan, schansen*; — *trans, transen*, enz.

§. 26. *Lyst van woorden welke met sch geschreven worden.*

Asch, asche.
 Bluschen, ik blusch.
 Brieschen, ik briesch.
 Dischen, ik disch (*opdischen*).
 Dorfschen, ik dorsch.
 Drieschen, ik driesch (*dreygen*).
 Druyschen, ik druysch.
 Eyschen, ik eysch.

Esch, eschen (*zekeren boom*).
 Flesch, fleschen.
 Hyschen, ik hysch.
 Kikvorsch, en.
 Kryfschen, ik krysch.
 Kuyschen, ik kuysch.
 Lasch, laschen (*sluk*).
 Laschen, ik lasch (*byeenvoegen*).

Lesfchen , ik lesch (<i>uyt- dooven</i>).	Vorsch, vorfchen.
Ruyfchen, ik ruysch.	Vorfchen, ik vorsch (<i>zoe- ken</i>).
Torfchen, ik torsch (<i>dra- gen</i>).	Wasfchen, ik wasch (<i>reyni- gen, onderscheyden van wasfen, groeyen</i>).
Tuyfchen, ik tuysch (<i>ruy- len</i>).	Wisfchen, ik wisch (<i>afdroo- gen</i>).
Visch, visfchen.	

Aenmerkingen. Byvoegelyke naemwoorden welke met *sch* gefchreven worden, fchryft men met *s*, wanneer zy als *bywoorden* gebruykt zyn, als :

Byvoegel. naemw.
Averegtsch
Dagelyksch
Fluksch
Gindsch
Jaerlyksch
Linksch
Regtsch

Bywoorden.
averegts.
dagelyks.
fluks.
ginds.
jaerlyks.
links.
regts.

Voorts fchryve men
Allezins en niet
Eenigzins —
Doch by uytzondering
Geenzins en niet

alleszins.
eenigszins.
geenzins.

Voorts :

Afgrysfelyk, dwaesfelyk, prysfelyk, vreesfelyk,
wysfelyk, met twee *sf*.

Eyndelyk :

Samen liever dan *zamen*, wanneer dit bywoord op zich zelve ftaet, of aen 't begin van een ander waermeê het verbonden is, als *famenstellen*, *famenfpraek*, enz. In tegendeel gebruyke men altoos de *z*; wanneer het bywoord door iets anders voorafgegaen is, als in *verzamelen*, *inzamelen*, *gezamenderhand*,

alsmede in het werkwoord *zamelen*, en wat er van voortkomt (1).

Over de andere medeklinkers valt niets byzonders aen te merken.

§. 27. OVER DE WELLUYDENDHEJD OPZIGTELYK DE SPELLING.

De welluydendhejd heeft grooten invloed op de spelling : om harent wil wordt somtyds eene letter door eene andere vervangen , of er wordt eene letter in het woord bygevoegd , ten eynden overgang van de eene lettergreep tot de andere zachter te maken. (2) Zoo voegt men somtyds eene *e* in of by een woord , of er wordt eene *d* ingeschoven , of de *v* wordt door *f* , en de *g* door *k* vervangen.

§. 28. OVER DE INVOEGING DER LETTER *e* IN SOMMIGE WOORDEN.

Vele zelfstandige naemwoorden , vooral van het vrouwelyke geslacht , die eyndigen met twee of meer medeklinkers , of met éénen medeklinker voorafgegaen van een langen klank , nemen uyt welluydendhejd de *e* achter aen , doch alleen in den verheven of dichterlyken styl. Zoo schryft men somtyds :

<i>Baen</i> ,	bane.	<i>Koorts</i> ,	koortse.
<i>Hoop</i> ,	hope.	<i>Maet</i> ,	mate.
<i>Hulp</i> ,	hulpe.	<i>Tael</i> ,	tale, enz.

(1) Men zie in het *Belgisch Museum*, III. Deel, Tweede aflevering, waerom het beter is in het woord *samen* enz., de harde *s* dan de zachte *z* te gebruyken.

(2) Om dezelve reden van welluydendhejd, soms ook uyt nood, vooral in poezy, wordt een woord verkort, met twee

Aengaende het inschuyven der letter *e* in sommige woorden, is het volgende bepaeld.

1.° Alle zelfstandige en byvoegelyke naemwoorden of bywoorden, welke op *lyk*, *ling* of *loos* uytgaen, en afgeleyd zyn van werkwoorden, welke in de onbepaalde wyze voor den gewoonen uytgang *en* geene *r* hebben, behouden de *e*, en veranderen de *n* in *lyk*, *ling* of *loos*, enz. Als :

<i>Aennemen</i> ,	aennemelyk.
<i>Afscheyden</i> ,	affscheydelyk.
<i>Bannen</i> ,	banneling.
<i>Zenden</i> ,	zendeling.
<i>Slapen</i> ,	slapeloos.
<i>Bloeden</i> ,	bloedeloos.

2.° De zelfstandige en byvoegelyke naemwoorden of bywoorden, afgeleyd van een werkwoord, hetwelk in de onbepaalde wyze op *ren* eyndigt, vorderen de invoeging der *e* niet. Als :

<i>Begeeren</i> ,	begeerlyk.
<i>Behooren</i> ,	behoorlyk.
<i>Leeren</i> ,	leerling.
<i>Roeren</i> ,	roerloos.
<i>Uytzonderen</i> ,	zonderling, enz.

3.° Omtrent de zelfstandige of byvoegelyke naemwoorden en bywoorden, eyndigende op *aer*, *lyk*, *nis*, *loos*, en afgeleyd van andere zelfstandige naemwoorden, volge men deze regels.

lettergrepen tot één te maken. Zulks geschiedt meestal door onderdrukking der consonant die tuschen beyde is, zelden door uytwerping eener vokael. In alle gevallen wordt deze uytlating aengetoond door het teeken van samentrekking \wedge . Dus is het met *waerkeén* voor *waerheden*, *heldendaén* voor *heldendaden*, *wzér* voor *weder*, *zeén* voor *zeeën*, *gestaég* voor *gestadig*, *goón* voor *goden*, *gebién*, voor *gebieden*. Doch welke samentrekking ten aanzien van de *u* en *y* en *eu*, of *uy*, of *ey* geene plaets vindt.

a) Wanneer een woord, op *aer*, *lyk*, enz. eyndigende, afgeleyd is van een zelfftandig of byvoegelyk naemwoord, hetwelk eene *d*, *k*, *m*, *n*, of *t* tot fluytletter heeft, wordt de invoeging der *e* by dat woord gevorderd. Als :

<i>Blind,</i>	blindelyk.
<i>Spraek,</i>	fprakeloos.
<i>Naem,</i>	nameloos.
<i>Christen,</i>	christelyk.
<i>Schrift,</i>	fchriftelyk.

b) Die, afgeleyd van woorden, welke eene *p* of *s* tot fluytletter hebben, of die eyndigen op een der in regel a) opgenoemde medeklinkers, wanneer deze eenen korten klank voorftellen, verdubbelen den laetften medeklinker, met byvoeging van eene *e*. Als :

<i>Vriendfchap,</i>	vriendfchappelyk.
<i>Gewis,</i>	gewisfelyk.
<i>Schrik,</i>	fchrikkelyk.
<i>Man,</i>	mannelyk.
<i>Wet,</i>	wetteloos.

c) Die, afgeleyd van woorden, welke eene *l* of *r* tot fluytletter hebben, vorderen de invoeging der *e* niet. Als :

<i>Deel,</i>	deelbaer.
<i>Gevaer,</i>	gevaerlyk.

De *e* wordt ook ingefchoven by de volgende woorden, welke in de bovenftaende regels niet begrepen zyn.

Middeleryl.	Valfchelyk.
Moeyelyk.	Verfoeyelyk.
Getrouwelyk.	Vryelyk.
Trotschelyk.	Winderig.
Trouweloos.	Vertrouwelyk.

In tegendeel wordt zy by de volgende meestal weggelaten :

Aenzienlyk.	Onverzoenlyk.
Alleenlyk.	Openlyk.
Doenlyk.	Perfoonlyk.
Geneeslyk.	Pynlyk.
Gewoonlyk.	Toegeeflyk.
Koenlyk (<i>moediglyk</i>).	Waerschylyk.
Oogenfchylyk.	Wezenlyk.
Onverschoonlyk.	Zienlyk.

§. 29. OVER DE INVOEING VAN DE LETTER *d* IN
SOMMIGE WOORDEN.

Omtrent de invoeging dezer letter is het volgende bepaeld.

a) In alle woorden, die op *r* uytgaen, en den uytgang *er* aennemen, wordt de *d* voor dezen uytgang gevoegd. Als :

<i>Bekeer,</i>	beheerder.
<i>Beflier,</i>	bestierder.
<i>Duer,</i>	duerder.
<i>Bitter,</i>	bitterder.
<i>Zwaer,</i>	zwaerder, enz.

b) Alle woorden, die niet op *r* uytgaen, behoeven ook de infchuyving der *d* niet, wanneer deze woorden den uytgang *er* aennemen. Als :

<i>Doen,</i>	doener.
<i>Dwael,</i>	dwaler.
<i>Heel,</i>	heeler.
<i>Woon,</i>	bewooner.
<i>Peyl,</i>	peyler.
<i>Stel,</i>	fteller.
<i>Vlieg,</i>	vlieger.
<i>Dun,</i>	dunner.
<i>Edel,</i>	edeler.
<i>Fel,</i>	feller.
<i>Yl,</i>	ylcr.
<i>Kleyn,</i>	kleyncr.
<i>Snel,</i>	fneller, enz.

Voorts schryve men :

<i>Allerley</i>	en niet	<i>alderley.</i>
<i>Eenerley</i>	—	<i>eenderley.</i>
<i>Tweederley</i>	—	<i>tweecerley.</i>

§. 30. OVER HET VERANDEREN VAN *v* IN *f*, EN
VAN *g* IN *k*.

De letter *v* wordt in de volgende woorden
vervangen door *f*:

<i>Begraven,</i>	begrafenis.
<i>Erven,</i>	erfelyk, erfenis.
<i>Gelooven,</i>	geloofelyk.
<i>Bederven,</i>	bederfelyk.
<i>Laven,</i>	lafenis.
<i>Schryven,</i>	onbefchryfelyk.
<i>Sterven,</i>	sterfelyk.
<i>Verderven,</i>	verderfelyk.

Zoo wordt insgelyks de *g* vervangen door *k*
in de volgende woorden :

<i>Hangen,</i>	afhankelyk.
<i>Vangen,</i>	aenvankelyk, gevankelyk.
<i>Koning,</i>	koninklyk.
<i>Gang,</i>	ondoorgankelyk, toegankelyk, vergankelyk.
<i>Sprong,</i>	oorspronkelyk.
<i>Lang,</i>	lankmoedig.

TWEEDE AFDEELING.

WOORDVORSCHING.

§. 31. De nederduytsche tael heeft , met de meeste talen , de tien volgende *tael-* of *rededeelen* gemeen.

1. Zelfftandige naemwoorden.
 2. Lidwoorden.
 3. Byvoegelyke naemwoorden.
 4. Telwoorden.
 5. Voornaemwoorden.
 6. Werkwoorden.
 7. Bywoorden.
 8. Voorzetsels.
 9. Voegwoorden.
 10. Tusfchenwerpfels.
-

EERSTE HOOFDSTUK.

OVER DE ZELFSTANDIGE NAEMWOORDEN.

§. 32. *Zelfftandige naemwoorden* zyn woorden , welke zelfftandigheden uytdrukken , het zy wezenlyk bestaende of als bestaende aengemerkt wordende , als : *krygsman* , *schip* , *Antwerpen* ; — *deugd* , *moed* , *dapperheyd* , enz.

Men kan de zelfftandige naemwoorden in twee hoofdfsoorten onderfcheyden , *eygene* , als *Jan* , *Nederland* , *Mechelen* ; en *gemeene* , als

mensch, stad, deugd. Voorts zyn er onder de zelfstandige naemwoorden ook zoodanige, die een voorwerp verkleynd uytdrukken; en die den naem van *verkleynwoorden* dragen. Deze verkleyning geschiedt door *ken, je* of *tje* achter de woorden te voegen, als : huys, *huysken*; straet, *straetje*; stoel, *stoeltje*. (1)

By de zelfstandige naemwoorden moet men nog op dry byzonderheden acht geven, en wel 1) op hunne *geslachten*, 2) op hunne *getallen*, 3) op hunne *gevallen*.

OVER DE GESLACHTEN DER ZELFSTANDIGE
NAEMWOORDEN.

- §. 33. Het *geslacht* is eene onderscheyding van hetgene mannyk of vrouwelyk is, of tot geen van beyde behoort. Men heeft dus in de nederduytsche tael dry geslachten : het *manne-lyke*, het *vrouwelyke* en het *onzydige*.
- §. 34. Tot het mannyke geslacht behooren : alle namen van mannen, mannyke eygenschap-
pen en verrigtingen, als : *Karel, koning, schilder*, enz. — Ook de woorden op *er* uytgaende

(1) By de oude nederduytsche schryvers was den uytgang der verkleynwoorden doorgaens *kyn* : zoo leest men by *Melis Stoke, tpaerdekin, hondekin*, in een *vischscepekin*, en zoo by alle schryvers van zyne eeuw. Later werd dit *kyn* veelal tot *kin* verkort, en men schreef *bouxkin, voghelkin, ogkin*. Eyndelyk verzachte men *kin* tot *ken*, en zoo is het gebleven, vooral in Brabant. Den uytgang *je* of *tje* is van later tyd, en behaegt in Holland meer dan by ons. Voorheen verkleynde men ook door byvoeging van de lettergreep *lyn*, als : *maegdelyn, oogelyn, knapelyn*. Dezen ouden uytgang, in het hoogduytsch nog algemeen gebruykt, is zonder reden uyt onze hedendaegsche tael verstoeten. Zie *Ten Kate's Aonleiding*, enz. II. Deel, bl. 73 en *Huydecopers Proeve van Taal- en Dichtkunde*. I. Deel, bl. 34.

en eene werking op een werktuyg overgebracht voorstellende, als *snuyter*, *pasfer*, enz. — Verder de woorden op *dom* uytgaende, en eene gesteldheyd of eenen staet aenduydende, als : *ouderdom*, *adeldom*, enz. — Eyndelyk die op *em*, *fem*, *lm* en *rm* eyndigen, als : *adem*, *alfem*, *galm*, *arm*, enz.

- §. 35. Van het vrouwelyke geslacht zyn : alle namen van vrouwen, vrouwelyke hoedanigheden, weerdigheden en verrigtingen, als : *Maria*, *koningin*, *voedster*, enz. Uytgezonderd *wyf*, dat onzydig is. — Insgelyks vele op *y* uytgaende, van naemwoorden afgeleyd en eenen staet, bediening of werking beteekenende, als : *waerdy*, *voogdy*, *maetschappy*, enz. Behalve de samengestelde met het voorvoegsel *ge* en van werkwoorden afgeleyd, als : *gery*, *gety*, enz. welke onzydig zyn. — Verder die, op *schap* uytgaende, eene hoedanigheyd of eene verzameling uytdrukken, als : *blydschap*, *vriendschap*, *priesterschap*, enz. — De woorden op *ing* uytgaende en van een werkwoord afgeleyd, als : *belooning*, *vermaning*, enz. — Die den uytgang *nis* hebben, en eene daed of gesteldheyd beteekenen, als : *behoudenis*, *ergernis*, enz., uytgezonderd *vonnis* dat onzydig is. — Die op *heyd* uytgaen, als : *gelegenheyd*, enz. — Die, van byvoegelyke naemwoorden afgeleyd, op *te* uytgaen, als : *hoogte*, enz. — Alsmede die met verlenging in *e* eyndigen, als : *schaduwe*, enz. — Eyndelyk de woorden uyt verba voortgesproten, en op *st* uytgaende, als *gunst*, *winst*, *vangst*, enz. (1)

(1) Daer komt Bilderdyk voor uyt, en bewyst zyn gevoelen in zyne *Verhandeling over de Geslachten der Naemwoorden*. §. 75-78. Overeenkomstig het daer vastgestelde zyn by hem
I. Deel. 4

§. 36. Van het onzijdige geslacht zyn : de namen van landen en steden, als *het ryke Antwerpen*, *het schoone Italië*, enz. — De onbepaalde wyzen der werkwoorden en de byvoegelyke naemwoorden, zelfstandiger wyze genomen, als : *het leven*, *stryden*, *groen*, *ruym*, enz. — Woorden in het algemeen de stoffen aenduydende, als : *het goud*, *graen*, enz. — De woorden, die van werkwoorden afgeleyd, de voorzetsels *be*, *ge* of eenig ander voor zich hebben, als : *het beleg*, *gery*, *geval*, *gejammer*, *toeval*, *ontslag*, enz. — Woorden op *te*, van een zelfstandig naemwoord afgeleyd, met het voorzetsel *ge*, als : *het gebergte*, *het geboomte*, enz. (1) — De woorden in *sel* uytgaende, als : *het dekfel*, *het schepfel*, enz. — De woorden op *schap* eyn-digende, en eene weerdigheyd of gesteldheyd eener zaak uytdukkende, als : *het priester-schap*, *meester-schap*, enz. — Die, in *dom* eyn-digende, een ambt, staet of gezelschap van

dienst, *borst*, *angst*, *list*, *harst*, *dorst*, *oogst*, *last*, *roest*, *twist*, *lust*, *gist* of *gest* en wat dies meer zy, zonder onderscheyd vrouwelyk. Hierin wordt echter Bilderdyk niet algemeen gevolgd; en wat ons betreft, zeker is het dat de aengehaelde woorden door de belgische schryvers tot heden toe in het mannelyk geslacht gebruykt zyn geworden. Ook worden zy by Hoogstraten zoo meestal gevonden.

(1) Dit heet men *verzamelende of collectieve naemwoorden*. Men vormt ze, voor zoo veel zy van andere afgeleyd zyn, met behulp van het voorvoegsel *ge*. Oorspronkelyke, als *menigte*, hebben dat voorvoegsel niet, en dan ook niet noodzakelyk het onzijdig geslacht.

Eene tweede soort van collectieven, nog veel in den mond van het gemeen, ontstaet door de eenvoudige toevoeging van de lettergreep *aedje*, uyt den italiaenschen uytgang *aggio* oorspronkelyk, waervan ook het franche *age*. Men zegt dus, *zeylaedje*, *pakkaedje*, *plantaedje*, *pluymaedje*, voor een samenstel van *zeylen*, van *gepak*, van *geplante boomen*, van *pluymen*. Deze collectieven zyn vrouwelyk.

perfoonen aenduyden , als : *het pausdom , vorstendom , menschdom , enz.* — Eyndelyk alle verkleyenwoorden , als : *boomken , enz.*

- §. 37. Alle samengestelde zelfstandige naemwoorden volgen het geslacht van het laatste , als *het stadhuys* , schoon *stad* vrouwelyk is. *Houtstapel* , is mannelyk , offchoon *hout* onzijdig is.

OVER DE GETALLEN DER ZELFSTANDIGE NAEMWOORDEN.

- §. 38. Door *getal* verstaet men de voorstelling van eene *eenheyd* of *veelheyd* in de zelfstandige naemwoorden , als : *tafel , tafels*. Het eerste noemt men *enkelvoud* , het andere *meervoud*.

De aenwyzing van het meervoud geschiedt door achter het enkelvoud *s , n , en , ers* of *eren* te voegen , somtyds met verdubbeling tevens van de laatste letter , of met verwisfeling van *f* in *v* , en van *s* in *z* , als : *vader , vaders ; genoeg , genoegens ; behoefte , behoeften ; boom , boomen ; stal , stallen ; hof , hoven ; huys , huizen ; straetje , straetjes ; kind , kinders , of kinderen ; lied , liederen ; rund , runders of runderen , volk , volken of volkeren ; been , beenen of beenderen ; kalf , kalven , kalvers of kalveren ; rad , raden , raders of raderen.* — *Lid* heeft in het meervoud *leden ; schip , schepen ; stad , steden ; smid , smeden ; spit , speten . enz.* (1) De woorden op *heyd* hebben in het meervoud *heden* , (oudtyds *heyden*) als : *bevalligheyd , bevalligheden , enz.*

(1) Die verandering van *i* in *e* in 't meervoud komt daeruyt voort , dat men die woorden eertyds in 't enkelvoud ook met *e* schreef , namelyk *led , fcep , fmed , fpet*. Z. Huydecopers *Proeve* , I Deel , bl. 158.

Wat het meervoud van *stad* betreft , zulks is nog een overblyffel van de vokaelverandering , of hetgeen de Duytschers *umlaut* heeten , iets wat oudtyds aen onze taal zoo geheel

- §. 39. Sommige woorden zyn niet in het meervoud gebruykelyk, als : *goud, zwavel, tarw, adem, armoede, eer, nyd, rouw, vrede, enz.*; andere niet in het enkelvoud, als : *hersenen, inkomsten, gebaren, lieden, enz.*
- §. 40. De samengestelde zelfstandige naemwoorden waarvan *man* het laetste deel uytmaekt, veranderen in 't meervoud *man* in *lieden*, wanneer zy eene zekere klas van personen beteekenen, anders maken zy hun meervoud regelmatiglyk, als : *Timmerman, timmerlieden; zeeman, zeelieden; edelman, edellieden*. Maer men zegt, *gemeensman, gemeensmannen; scheidsmann, scheidsmannen; taelman, taelmannen*.

OVER DE GEVALLEN DER ZELFSTANDIGE NAEMWOORDEN.

- §. 41. De onderscheydene betrekkingen waerin een persoon of eene zaak door het zelfstandig naemwoord uytgedrukt, kan voorkomen, noemt men *gevallen of naemvallen*.

Men onderscheydt in het nederduytsch vier naemvallen, den 1.sten, 2.^{den}, 3.^{den} en 4.^{den}.

- §. 42. Den eersten naemval heeft plaets wanneer een persoon of eene zaak als werkende, lydende, wordende, zynde of aengefproken

vreemd niet was als tegenwoordig. Toen veranderde niet alleen de *a* in de *e* in het woord *stat*, hetwelk in 't meervoud *stede* maakte; maer van *bach* werd *beke*. Zoo ook verwandelden de woorden op *schap* uytgaende, by verbuyging de *a* in *e*, en 't werd *scepe*. Men leest by de Ouden, *mel bliscepe — omme ocsune* (ter gelegenheyd) *van ridderiscepe*, enz.

In afgeleyde woorden is die *umlaut* nog heden zoo zeldzaam niet: zoo komt *schenden* van *schand*; *temmen* van *tam*, *lengen* van *lang*, *vesten* van *vast*, *belenden* van *land*, *kemmen* van *kam*, *drenken* van *drank*, *krenken* van *krank*, *behendig* van *hand*, *bestendig* van *stand*, *ellendig* van *land*, enz. Z. Huydecopers *Proeve* I. Deel, bl. 346.

voorkomt, als : *het kind leert, de klok slaet, den hond wordt geflagen, de deugd troost, enz.; de waerheyd is kenbaer, man! ó heldenmoed!* enz. Ook in het meervoud : *de kinderen leeren, de klokken slaen, enz.*

- §. 43. Den tweeden naemval is dien, welken de betrekkingen der zelfftandige naemwoorden op elkander aenwyst, en de zelfftandige naemwoorden famenvoegt. Daer nu de gezeyde betrekkingen menigvuldig zyn, is ook het gebruyk van dezen naemval zeer onderscheyden.

Hy komt voor, 1.º als werkende oorzaak : *Gods geboden, Vondels gedichten, het werk myner handen, enz.*; 2.º als den eygendom en de bezitting : *den heer des huizes, den bezitter eens grooten vermogens, enz.*; 3.º als den tyd en de plaets van het aenwezen eens dings : *de zeden onzer eeuw, de aengenaemheyd dezer landhoeve, enz.*; 4.º als het geheel waervan deelen genomen zyn : *een glas wyns, eene menigte volks, weynig zoets, enz.*; 5.º als maet en tyd aenduydende : *een duym gronds, twee uren gaens, enz.*; 6.º in de plaets van de voorzetsels *uyt* of *onder* : *niemand onzer, den besten der menschen, enz.*; 7.º voor sommige byvoegelyke naemwoorden : *des doods schuldig, der moeyte weerdig, enz.* Eyndelyk by eenige werkwoorden, als : *zich eener zaek schamen, voornemens zyn, enz.*

- §. 44. Den derden naemval wordt vereyscht wanneer aen een perfoon of eene zaek iets gegeven, aengeboden, toegeschikt of ontnomen wordt; of wanneer ten gevalle, ten voordeele of nadeele van dezelve iets geschiedt; of wanneer iets gezeyd wordt aen dezelve gelijk of ongelijk te zyn, als : *geef hem zyn geld, ontnem hem zyn mes, dezen is hem gelijk;*

iemand iets beloven , iemand iets misgunnen , — deze spys is zwakken menschen schadelyk.

- §. 45. Den vierden naemval dient om het voorwerp eener handeling of werking aen te duyden , als : *de vreugd overwint de droefheyd , den jongeling bemint de neerfligheyd.*

Dezen naemval is ook gebruykelyk by alle voorzetsels.

De naemwoorden stellen in de vier gevallen waerin zy kunnen voorkomen , zulks noemt men *verbuynen*.

Eer wy van de verbuyning der zelfstandige naemwoorden spreken , moeten wy iets zeggen

OVER DE LIDWOORDEN.

- §. 46. De *lidwoorden* zyn woordjes die men voor de zelfstandige naemwoorden stelt , om de meerdere of mindere bepaeldheyd van derzelve beteekenis aen te wyzen. Zy worden verdeeld in bepalende, *den , de , het* , en in onbepalende, *een , eene , een*. De eerste dienen om bepaeldelyk den perfoon of de zaek , die men bedoelt , aen te wyzen ; de laetste dienen om eenen perfoon of eene zaek meer algemeen aen te duyden.

Verbuyning van 't lidwoord Den.

ENKELVOUD.

M.	V.	O.
1. Den ,	De ,	Het.
2. Des ,	Der ,	Des.
3. Den ,	De , der ,	Den (1) , het.
4. Den ,	De ,	Het.

(1) Dezen derden naemval , gelyk wy hem hier opgeven zoo in het enkel- als in het meervoud , wordt van sommige beschouwd als eene nieuwigheyd door de Hollanders in de tael

MEERVOUD.

M.	V.	O.
1. De,	De,	De.
2. Der,	Der,	Der.
3. Den,	De, der,	Den.
4. De,	De,	De. (1)

Verbuiging van 't lidwoord Een.

M.	V.	O.
1. Een,	Eene,	Een.
2. Eens,	Eener,	Eens.
3. Eenen,	Eene, eener,	Eenen, een.
4. Eenen,	Eene,	Een.

Dit niet bepalend lidwoord heeft natuerlyker wyze geen meervoudig getal.

ingevoerd. Het is zoo niet: by alle onze oude schryvers is hy zeer gemeen, en wy mogen er des te minder van afzien, dewyl onze verbuiging reeds zeer naeuw bepaeld is. Zie hier een paer voorbeelden uyt den nederduytschen Bybel van Paets, gedrukt te Antwerpen in 1657 *Soo sal ick desen huysse doen daer in mijnen naem aengheroepen is... ende der plaetse die ick u ghegeven hebbe, ende uwen Vaderen gelijk ick Silo ghedaen hebbe.* — *De kinderen vergaderen 't hout, ende de vaders ontsteken 't vuur, ende de vrouwen beslaen het vet des inghewants, om vlayen te maken der koninginne des hemels, ende dat sy souden vochtighen offer doen den vreemden goden...* Jerem. VII, 13, 18. Zie verder Huydecopers *Proeve* II. Deel, bl. 404.

(1) Ieder weet dat de *aphaëresis* of letterweglating, by dit lidwoord plaets heeft in *des* en *het*, waervoor men *'s* en *'t* schryft. Onze Oude teekenden die weglating niet, maer hechteden deze *s* en *t* aen het woord waerby de artikels behoorden. Zy schreven dus *slants* en *tpeerd*, en even zoo hechteden zy ook de *d* voor *de* aen het naemwoord, als B. V. *dbeest*; ook wisselden zy wel de *d* en de *t* als in *dwerk* voor *'twerk*, de consonnant naer den aerd van die waer zy meê verbonden werd verzachtende of versterkende. Zie de Aenteek. op §. 16. en §. 197, 198.

OVER DE VERBUYGING DER ZELFSTÁNDIGE
NAEMWOORDEN.

§. 47. In de nederduytsche tael wordt de verbuyging aangewezen door verandering van de lidwoorden, of van de laetste letters der woorden, of door het plaetsen van voorzetsels voor dezelve.

§. 48. Den eersten naemval stelt het woord onverbogen voor, en wordt daerom genoemd den *regten naemval*.

§. 49. Den tweeden naemval wordt by de mannelyke en onzydige zelfstándige naemwoorden gemaakt van den eersten, met, over 't algemeen, er eene *s* by te voegen, als: *man, des mans; kind, des kinds; zoon, des zoons*, enz.

De mannelyke, eyndigende in den eersten naemval op *s, st* of *sch*, nemen *en aen*, als: *mensch, des menschen; vorsch, des vorschén; paus, des pausen; hals, des halzen; kwast, des kwasten; vorst, des vorsten; reus, des reuzen; els, des elzen*.

De onzydige van denzelfden uytgang nemen meestal *es aen*, als: *huys, des huyzes; kruys, des kruyses; vleesch, des vleeschés; paleys, des paleyses*. (1)

De volgende zyn onregelmatig: *den arts, des artses; den bode, des bodes; den heer, des heeren* (maer *heer, krygsleger, maekt des heers*); *den geest, des geestes; het hart, des harten; den hert, des herten; den held, des helds of des helden*.

(1) Men vervange echter liefst dezen tweeden naemval door *van* met den vierden.

De vrouwelyke zelfftandige naemwoorden ondergaen geene verbuyging in de verfchillende gevallen. Oudtyds echter fchynen zy ook de *s* voor teeken van den tweeden naemval aengenomen te hebben : zoo zegt men nog , *Maria's beeld , moeders zuster , zusters dochter , dochters kind* ; en in famenftelling *stadspoort , zonsondergang*.

Het taelgebruyk veroorlooft ook , achter vrouwelyke zelfftandige naemwoorden , in het tweede geval , de *e* van welluydendheyd te voegen , als : *de deugd dier vrouwe , den grond dezer ftelling* : doch dit behoort met fpaerzaamheyd , en niet dan in den deftigen ftyl , gedaen te worden.

- §. 50. In de plaets van den tweeden naemval , bedient men zich dikwerf van het voorzetsfel van met den vierden naemval , en men zegt : *eene teekening van Rubbens , een lierzang van Klopstock , de keyzerin van Rusland* , enz. ; terwyl *een lierzang Klopstocks , de keyzerin Ruslands* , enz. , in den gewoonen fchryfftyl , buyten gebruik , doch in poëzy misfchien te dulden is.
- §. 51. In fommige gevallen wordt het voorzetsfel van altyd gebruikt , by voorbeeld , 1.º wanneer geflacht , afkomst en vaderland aangewezen worden : *een mensch van geringe afkomst , een Mechelaer van geboorte* , enz. ; 2.º wanneer de ftof genoemd wordt waeruyt iets gemaekt is : *eene doos van zilver , een ring van goud* , enz. ; 3.º wanneer ouderdom , grootte , gewigt en weerde bepaeld worden : *een kind van twee jaren , eene kan van vyf potten , een man van groote verdienften* , enz.
- §. 52. Den derden naemval is gelyk aen den eerften. In den deftigen fchryfftyl echter ont-

vangt hy foms , in alle geflachten , de zachte *e* achter aen , en men zegt , *Gode , den manne , zyner zorge toevertrouwd* ; terwyl alsdan de onzydige woorden , even als de mannelyke , *den of eenen* voorop nemen , als : *den volgenden geflachte , den grooten huize , enz.*

Dezen derden naemval wordt veelal vervangen door het voorzetsel *aen* of *voor* met den vierden naemval , B.V. *aen iemand iets beloven , misgunnen , enz.* ; *deze spys is voor zwakke menschen schadelyk , enz.* (1)

Zelfs is het weglaten van het voorzetsel *aen* slechts by weynige werkwoorden , als : *geven , gelyken , behagen , beloven , toebehooren* en eenige andere geoorloofd.

§. 53. Den vierden naemval is altoos gelyk aen den eersten.

§. 54. In het meervoud ondergaen de zelfftandige naemwoorden geene verandering in de verschillende gevallen.

Men kan dus aenmerken dat onze zelfftandige naemwoorden slechts ééne verandering van uytgang ondergaen , namelyk in den tweeden naemval ; vermits de byvoeging der *e* in den derden naemval alleen om de welluydendheid geschiedt.

(1) Men mag ja , wanneer zulks geschieden kan zonder de duydelykheid te kort te doen , dit voorzetsel *aen* eenvoudig onderdrukken , en laten lid- en naemwoord in den vierden naemval , en dus , als 't ware , onverbogen . B. V. *Ik heb het de mannen* (den mannen of aen de mannen) *gezeyd* . — *Ik geef de eene zuster zoo veel als de andere* (der eene zuster of aen de eene zuster , enz.).

§. 55. Voorbeelden van verbuiging van zelfstandige naemwoorden met hunne lidwoorden.

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Den boom.	De daed.	Het veld.
2. Des booms.	Der daed.	Des velds.
3. Den boom.	De, der daed.	Den velde.
4. Den boom.	De daed.	Het veld.

MEERVOUD.

1. De boomen.	De daden.	De velden.
2. Der boomen.	Der daden.	Der velden.
3. Den boomen.	De, der daden.	Den velden.
4. De boomen.	De daden.	De velden.

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Een boom.	Eene daed.	Een veld.
2. Eens booms.	Eener daed.	Eens velds.
3. Eenen boom.	Eene, eener daed.	Eenen velde, [een veld.]
4. Eenen boom.	Eene daed.	Een veld.

§. 56. Voorbeelden van verbuiging der eygene namen.

1. Vondel.	Maria.	Leuven.
2. Vondels.	Marias.	Leuvens.
3. Vondel.	Maria.	Leuven.
4. Vondel.	Maria.	Leuven.

De eygene namen worden echter meestal verbogen door middel der voorzetsfels *van*, *aen*, enz. *van Vondel*, *van Maria*, *van Leuven*, enz.

TWEEDE HOOFDSTUK.

OVER DE BYVOEGELYKE NAEMWOORDEN.

1. *Derzelve* aerd.

§. 57. De *byvoegelyke* naemwoorden duyden aen de hoedanigheden of eygenfchappen der din-

gen, alsmede de stof waeruyt iets gemaekt of samengefteld is, B. V. een *groot leger*, een *dapper held*, een *koperen ketel*.

Zy zyn of oorspronkelyk, als: *kleyn*, *wit*, enz.; of afgeleyd en samengefteld, als: *eerlyk*, *weldadig*, *deugdzaam*, enz.

- §. 58. De afgeleyde of samengeftelde byvoegelyke naemwoorden hebben verfchillende uytgangen. De voornaemfte zyn *baer*, *ig*, *lyk*, *loos*, *zaam*, *achtig*, *haftig*.

Den uytgang *baer*, afkomstig van het oude *baren* (*dragen*, *voortbrengen*) heeft, achter zelfstandige naemwoorden gevoegd, altyd die beteekenis. B. V. *vruchtbaer*, dat vruchten voortbrengt: *dienstbaer*, dat dienften bewyst; zoo ook *wonderbaer*, *blykbaer*. Achter werkwoorden drukt dezen uytgang zeker vermogen om te doen of te lyden uyt, als: *strydbaar*, bekwaem om te ftryden; *weerbaar*, in staet om te weren, verweren; *leesbaar*, dat gelezen kan worden; zoo ook, *eetbaar*, *kenbaar*.

- §. 59. Den uytgang *ig* geeft den aerd van, of eene geneygdheyd tot iets te kennen, als: *levendig*, *haestig*, *willig*, enz., onderscheyden van *levende*, *haestende*, *willende*, enz., welke de dadelyke werking aenduyden. Gelyke kracht heeft *ig* in *hoofdig*, *lyvig*, *moedig*, *gebrekkelig*. (1)

- §. 60. Den uytgang *lyk*, van *lyken*, *gelyken*, duydt, by zelfstandige of byvoegelyke naemwoorden geplactst, het wezen of den aerd der zaken aen, als: *goddelyk*, *mannelyk*, *eerlyk*, *ziekelyk*, *armelyk*, enz.—By het zakelyke deel van werkwoorden gevoegd, drukt het de daed

(1) Zie hierover Huydecopers *Proeve*, III. Deel, bl. 314, en *Bilderdyks Brieven*, III. Deel, bl. 105.

- dier werkwoorden uyt, als : *behagelyk*, *bedriegelyk*, enz., of de mogelykheyd van dezelve, als : *sterfelyk*, *vergankelyk*, enz.
- §. 61. Den uytgang *loos* beteekent gemis, als : *geldeloos*, zonder geld ; *reddeloos*, zonder redding ; zoo ook *vaderloos*, *haveloos*, enz.
- §. 62. Den uytgang *zaem*, achter zelfftandige naemwoorden voorkomende, heeft de betekenis van gelykheyd, ook van geneygdheyd tot iets, als : *deugdzaam*, enz. : achter het zakelyke deel eens werkwoords duydt het de gefchiktheyd of het vermogen aen om iets te doen, als : *leerzaam*, *groeyzaam*, enz.
- §. 63. Den uytgang *achtig* drukt eenige gelykheyd of overeenkomst uyt, en dient om aen te wyzen dat iets daervoor gehouden moet worden, als : *leugenachtig*, *aerdachtig*, *witachtig*, enz., welke den klemtoon op het naemwoord hebben ; *deelachtig*, *waerachtig*, *woonachtig*, daerentegen zyn voor *deelhaftig*, *waerhaftig*, *woonhaftig* : zy beteekenen eygenlyk *deel hebbende*, *het ware hebbende*, *woon hebbende*, en ontvangen den klemtoon op den uytgang.
- §. 64. Den uytgang *hastig*, van 't oude *haven*, hebben (nog overig in *handhaven*), duydt aen, dat iets waerlyk de eygenschap eener zaak heeft, als : *ernsthastig*, *heldhastig*, *krygshastig*, enz.
- §. 65. Nog dient hier iets van den uytgang *sch*, by verkorting voor *isch*, gezeyd te worden, als zynde een zeer gemeenzamen uytgang van byvoegelyke naemwoorden, het zy van andere byvoegelyke, het zy van zelfftandige naemwoorden afkomstig, als : *grootsch* van *groot* ; *regtsch* van *regt* ; *trotsch* van *trots* ; *aerdsch* van *aerde* ; *daegsch* van *dag* ; *Leuwensch* van *Leuven*, en vele andere. De dagelyksche uytpraek laet hier wel veelal de enkele s hooren : zoo zegt men
- I. Deel.*

meestal een *trotsen* mensch , *aerdse* grootheden , enz. ; doch de spelling met *sch* moet in deze woorden noodzakelyk onderhouden worden. Zie §. 26. *Aenmerkingen*.

- §. 66. De woorden , die bepaeld of onbepaeld zekere eenheyd of veelheyd aenduyden , en die men uyt dien hoofde *telwoorden* noemt , behooren ook meerendeels tot de byvoegelyke naemwoorden , B. V. *twee* menschen ; den *eersien* koning ; *veel* goed ; *alle* menschen.

II. VERANDERINGEN DER BYVOEGELYKE NAEMWOORDEN.

- §. 67. De byvoegelyke naemwoorden schikken zich in geslacht , getal en geval naer de zelfstandige naemwoorden tot welke zy behooren. Zy hebben over 't algemeen dry uytgangen beantwoordende aen de dry geslachten der substantiva. Den mannelyken uytgang is op *en*, den vrouwelyken op *e* en den onzydigen eyndigt op verichillende medeklinkers , en somtyds op een klinker , als : *grooten* , *groot* , *groot* ; *schoonen* , *schoone* , *schoon* ; *fraeyen* , *fraeye* , *fraey*.
- §. 68. De woordenboeken geven de byvoegelyke naemwoorden op in hunnen onzydigen vorm. Men heeft er slechts *en* of *e* by te voegen , om hun den mannelyken of vrouwelyken vorm te geven. Wanneer echter het byvoegelyk naemwoord in het onzydig geslacht maer ééne lettergreep uytmaekt , en eenen korten klinker vóór eene enkele sluytconsonnant heeft , dan moet deze sluytconsonnant verdubbeld worden , als *laf* , *lassen* , *lasse* ; *dor* , *dorren* , *dorre* ; *vol* , *vollen* , *volle*.
- §. 69. De byvoegelyke naemwoorden die in het onzydig geslacht eyndigen op *f* of *s* , wanneer

zy eene lange vokaal tot flotklank hebben, veranderen de *f* in *v*, en de *s* in *z*, als : *doof*, *dooven*, *doove*; *grys*, *gryzen*, *gryze*. Zie §. 20. en 21.

- §. 70. Wanneer een byvoegelyk naemwoord voorgaen van het lidwoord *een*, of ook van *eenig*, *zeker*, *menig* of *sommig*, staet vóór een zelfstandig naemwoord van het mannelyke geslacht, alsdan is er een zeer belangryk onderscheyd te maken in den uytgang van het adjectief.

Wanneer het zelfstandig naemwoord eenen ambtenaer, bedryver, bestierder of dienaer aenduydt en eyndigt op *er*, *aer*, *ier*, of *ling*, als : *arbeyder*, *leeraer*, *hovenier*, *hoveling*; als mede by de woorden *koning*, *vorst*, *prins*, *oversten*, *heer*, *meester*, *knecht*, *onderdaen*, *vriend*, *vyand*, *huysvader*, gelyk ook *man* en *mensch*, gebruykt men het adjectief in den onzydigen vorm, wanneer het op de werking en niet op den persoon zelve ziet : en dan blyft het ook onverbogen. Voorbeelden zullen dit ophelderen. Zoo zegt men : *een groot krygsman*, voor iemand die als krygsman groot is, en daerentegen *een grooten krygsman*, als men wilt te kennen geven dat het een krygsman groot van gestalte is. Insgelyks *een goed koning*, die als koning wel regeert; *een sterk looper*, die sterk loopt; maer *een goeden koning*, die goed van aerd is, *een sterken looper*, die sterk van lichaem is, enz. Z. TEN KATE, I. Deel, bl. 367.

- §. 71. Een soortgelyk onderscheyd is er te maken voor het adjectief staende by een zelfstandig naemwoord van het onzydige geslacht, en voorgaen van het bepalend lidwoord *het*, of ook van *dit* of *dat*. Wanneer men de hoedanigheyd door het adjectief uytgedrukt wilt

verbinden aen de soort van dieren of dingen waer toe het zelfstandig naemwoord behoort, dan gebruykt men het adjectief in zyn gewoonlyken onzydigen vorm. Doch als men de hoedanigheyd individueel wilt verbinden aen het dier of ding dat door 't zelfstandig naemwoord beduyd wordt, dan voegt men eene *e* by het adjectief. Dit zal weder door voorbeelden blykbaer worden. *Het zwart peerd is sterker dan het wit*, zegt den natuerkundigen: en hy meent *het peerd van de zwarte soort*. Maer iemand die slechts één zwart en één wit peerd heeft, zal zeggen: *het zwarte peerd is sterker dan het witte*.

Zoo zegt men insgelyks: *het groot schip*, dat is, *het schip van grooter soort*; maer *het groote schip*, dat is, *het schip dat, in zich zelf beschouwd, door zyne grootte aenmerkelyk is*. En wederom, *dit koninklyk geschenk*, van een ongemeen kostbaer stuk, alhoewel door geen koning geschonken; maer *dit koninklyke geschenk*, van een geschenk dat van den koning voortkomt, al ware het dan ook niet zeer kostbaer.

§. 72. Wanneer het byvoegelyk naemwoord in 't onzydig geslacht de plaets van een zelfstandig bekleedt, neemt het meestal ook de *e* aen; zoo zegt men, *het verkeerde, het betamelyke, het schoone, het goede*, enz. Maer men zegt ook, *het goed en het kwaed*; en zoo met andere: *het groen der velden*, — *het rood is levendiger dan het geel*, — *het zwart is treurig*, alwaer de *e* niet te pas zou komen.

§. 73. De volgende adjectieven zyn onveranderlyk, 1.° Die uytgaen op *ley* of *hande*, als: *allerley menschen, velerhande geld, geschriften van allerley aerd*. 2.° Zulke, die de stof der dingen

aenduyden, als *gouden, zilveren, steenen, houten, marmeren*, enz. B. V. *eene gouden snuysdoos, een zilveren lepel, steenen beelden, houten tafels, eene marmeren zuyl*, enz. (1) 3.° Die, welke van een land of stad ontleend zyn, en op er uytgaen, als: *Straetsburger snuys, Paryser kunstwerk, Amsterdammer schippers*.

Aenmerkingen. 1.° Vele namen van steden, vooral die uytgaen op *n* of op eenen klinker, kunnen tot zulke adjectieven niet verbogen worden.

2.° Den uytgang *sch* maekt ook vele namen van steden of landen tot adjectieven; zoo zegt men: *Iersch pekeltvleesch, Leydsche boter, Levensch bier*, enz.

§. 74. Wanneer telwoorden, tot byvoegelyke naemwoorden gevormd, ter vermeerdering van het getal, met andere telwoorden verbonden worden, wordt het laetste alleen verbogen, terwyl de overige onveranderd blyven, als: *den een en dertigsten; den dry honderd zes en veertigsten; — den zeven duyzend acht honderd negen en zestigsten.*

§. 75. De welluydendheyd vordert somtyds dat men by de adjectieven van den regelmatischen uytgang afwyke. Zoo zegt men wel *eene hoogere verordening*; maer in tegendeel, *eene verhevenere verordening*, omdat *verhevenere* moeyelyk uyt te spreken is en een wangeluyl ver-

(1) Zoo moet men het zeggen en schryven. Men zie er de reden van by Ten Kate I. Deel, bl. 395, en het oude en algemeene gebruyk desaengaende vastgesteld in Huydecopers *Proeve*, II. Deel, bl. 331 en volgende. Intuschen is hy niet te berispen die schryft *eene zydene kous, wollene kleederen, een lakenen rok*; maer zulks met alle stoffelyke adjectieven te doen zou moeyelyk zyn. Z. Huydecoper ter aengehaelde plaetse, bl. 335.

oorzaekt. Zoo zegt men ook onverschillig, *de nagelaten gedichten en nagelatene gedichten; het onbezonnen gedrag en onbezonnene gedrag, waervan, in het laetste voorbeeld, het eerste het verkieslykste is.*

§. 76. *Voorbeeld van verbuiging van byvoegelyke naemwoorden met hunne zelfstandige.*

ENKELVOUD.

Mannelyk.

Vrouwelyk.

Onzydig.

1. Den sterken leeuw.	De schoone daed.	Het groote schip.
2. Des sterken leeuws.	Der schoone daed.	Des grooten schips.
3. Den sterken leeuw.	De, der schoone daed.	Den grooten schepe.
4. Den sterken leeuw.	De schoone daed.	Het groote schip.

MEERVOUD.

1. De sterke leeuwen.	De schoone daden.	De groote schepen.
2. Der sterke leeuwen.	Der schoone daden.	Der groote schepen.
3. Den sterke leeuwen.	De, der schoone daden.	Den grooten schepen.
4. De sterke leeuwen.	De schoone daden.	De groote schepen.

ENKELVOUD.

1. Een zwarten hoed.	Eene ronde tafel.	Een moedig peerd.
2. Eens zwarten hoeds.	Eener ronde tafel.	Eens moedigen
peerds.
3. Eenen zwarten hoed.	Eene, eener ronde
tafel.	Eenen moedigen
peerde.
4. Eenen zwarten hoed.	Eene ronde tafel.	Een moedig peerd. (1)

(1) Oudtyds waren onze adjectieven niet zoo volstrekt beroofd van verbuiging. *Van groter werde*, zegt Maerland, en met hem verbogen alle onze oude schryvers het vrouwelyk adjectief, gelyk de Hoogduytschers in sommige gevallen nog doen, en gelyk wy 't behouden hebben in de lidwoorden en in de voornaemwoorden. Niet weynige spreekwyzen zyn er nog overig waerin het verbogen adjectief voorkomt; als: *stormender hand, langzamer hand, onverrigter zake, zaliger gedachtenis*; en met voorzetsels: *te kwader ure, te goeder trouw, te linker zyde*, enz. Zie §. 316.

Zie hier voor de aerdigheyd eene plaets nyt een boek gedrukt te Parys in 1533, en getiteld *Die ghelyden van onser liever Vrouwen*, enz.

§. 77. OVER DE TRAPPEN VAN BETEKENIS.

Het meeste deel der byvoegelyke naemwoorden zyn vatbaer voor dry trappen van beteekenis, welke de meerdere of mindere uytgebreydheyd dier beteekenis uytdrukken. Men noemt die dry trappen, den *stelligen*, den *vergelykenden* en den *overtreffenden*.

I. Over den *stelligen* trap.

Den *stelligen* trap, of positief, drukt eenvoudig de hoedanigheyd uyt, als : een *hoogen* berg.

II. Over den *vergelykenden* trap.

Den *vergelykenden* trap, of comparatief, drukt de hoedanigheyd uyt met vergelyking. Hy is dryderley : den comparatief van *gelykheyd*, van *minderheyd* en van *meerderheyd*.

Den comparatief van *gelykheyd* wordt uytgedrukt door het plaetsen van 't byvoegelyk naemwoord tusfchen zoo en *als*. B. V. zyn makker is *zoo kundig als* hy.

Den comparatief van *minderheyd* wordt uytgedrukt door het plaetsen van 't byvoegelyk naemwoord tusfchen zoo en *niet als*, of tusfchen *minder* en *dan*. B. V. Hy is *zoo driftig niet als* gy.— Gy zyt *minder spaerzaam dan* hy.

• Heyligher Gods Moeder Maria : die waerdichlike verdienstet te ontfanghen dien alle die werelt niet begripen en mocht : met *dynre milder* beden dwaet (*vaeg*) af onse sonden, dat wy ouermits (door middel van) dy climmen moghen opten stoel *der eewigher* glorien; daer du regnerest met *dynen kinde* zondertyt. Maer du here ontfermet di onser, enz. •
Daer, ziet men, is de verbuyging der adjectieven zeer kennelyk.

Den comparatief van meerderheyd wordt uytgedrukt door byvoeging van *er* by den positief. B. V. *Hoog, hooger*; — *verheven, verhevener*; *zwaer, zwaerder*. (Zie voor dit laetste §. 29.)

III. Over den overtreffenden trap.

Den overtreffenden trap, of superlatief, drukt de hoedanigheyd uyt in den hoogsten graed van meerderheyd of minderheyd, en is tweederley: den *volstrekt overtreffenden trap* en den *betrekkelyk overtreffenden trap*.

Den volstrekt overtreffenden trap stelt de hoedanigheyd voor zonder vergelyking, en wordt uytgedrukt door het plaetsen van sommige bywoorden voor het adjectief, als *zeer, bovenmate, uytermate, hoogst*, enz. B. V. De stad is *zeer groot*. — Dit geschenk is my *hoogst aengenaem*.

Den betrekkelyk overtreffenden trap stelt de hoedanigheyd voor met vergelyking, en wordt gevormd door byvoeging van *est*, by verkorting *st*, achter den positief. B. V. *hoog, hoogst, oudtyds hoogest*; — *schoon, schoonst, oudtyds schoonest*.

Den overtreffenden trap wordt soms nog versterkt door byvoeging van het woord *aller*, als: *den allerhoogsten, allerbesten*, enz. Het spreekt van zelf dat als er slechts gehandeld wordt van twee perfoonen of zaken, dit *aller* niet te pas kan komen.

- § 78. De deelwoorden nemen ook, even als de byvoegelyke naemwoorden, ter aenduyding der voorgestelde trappen van beteekenis, de uytgangen *er* en *st* aen, als: *drukkend, drukkender, drukkendst*; — *dringend, dringender, dringendst*; — *welsprekend, welsprekender, welsprekendst*; — *geleerd, geleerder, geleerdst*; — *volmaekt, volmaekter, volmaekst*, enz.

Vele deelwoorden nogtans nemen deze uytgangen niet aen, omdat het gebruyk zulks niet gewettigd heeft. Zoo zegt men of schryft men niet *beminnender*, *beminnendst*; — *gelezenener*, *gelezenst*, enz. In dergelyke gevallen gebruykt men *meer* of *meest*; *minder* of *minst*, om de verschillende trappen van beteekenis by die deelwoorden uyt te drukken, en men zegt: de *meest gelezene* boeken, enz. Zoo schryft men ook *meer*, *meest* indachtig, enz.

§. 79. Eenige bywoorden van hoedanigheyd en plaets nemen insgelyks de trappen van beteekenis aen, en volgen dezelfde regels als die voor de byvoegelyke naemwoorden, als: *hy schryft fraey*, *fraeyer*, *het fraeyst*; — *hy woont ver*, *verder*, *het verst*, enz.

§. 80. De byvoegelyke naemwoorden eyndigende op *er* of op *st* in den vergelykenden en overtreffenden trap, staen in den onzydigen vorm; zy nemen den uytgang *en* of *e* aen volgens het geslacht der zelfstandige naemwoorden waertoe zy behooren, even als in den stelligen trap (Z. §. 68.) en worden ook op dezelfde wyze verbogen. Men schryft derhalve *den grooteren hof*, — *de grootere stad*. — *het sterkste peerd*, enz. Alleen wordt in den comparatief van meerderheyd, vooral in lange woorden, welluydendheidshalve de verbuiging meer dan elders weggelaten. In de plaets dan van te zeggen: *ik heb nooyt eenen ondragelykeren of hatelykeren hoogmoed aengetroffen*; zegt men: *een' ondragelyker of hatelyker hoogmoed*, enz.

§. 81. By samengestelde adjectieven neemt alleen het laetste lid der samenstelling de veranderingen van uytgang aen, als: *volkomen*, *volkomener*, *volkomenst*; — *welluydend*; *welluydender*, *welluydendst*; — *goedhertig*, *goedhertiger*,

goedhertigst, enz., niet voller komend, *beter luydend*, enz. Men zegge en schryve derhalve ook, *goedkoopster*, *goedkoopst*, van *goedkoop*. (1)

§. 82. Sommige byvoegelyke naemwoorden lyden, uyt hoofde van hunne beteekenis, geene vergrooting, als: *den eersten*, *den tweeden*, *den anderen*, *schristelyk*, *mondelyk*, *vierkant*, *zesjarig*, *achthoekig*, enz.; ook die, welke geene verbuiging in het geheel hebben, als: *allerley*, *velerhande*, *gouden*, *zilveren*, enz.; en eyndelyk zulke samengestelde byvoegelyke naemwoorden, by welker eerste gedeelte geene vergrooting kan gedacht worden, als: *beendroog*, *koolzwart*, *sneeuw wit*, *yskoud*, *bloedrood*, *yzerskerk*, enz.

§. 83. Eenige adjectieven hebben eene onregelmatige vergrooting, als: *goed*, *beter*, *best*; — *veel*, *meer*, *meest*; — *weynig*, *minder*, *minst*. Deze onregelmatige vergrooting ontstaet daeruyt, dat het eene of het andere gedeelte dier woorden in ongebruik geraekt is. Zoo is van *goed*, *goeder*, (2) *goedest* of *goedst*; van *veel*, *veler*, *veelst*, alleen den *positief* — van *bet*, *beter*, *best*; van *min*, *minder*, *minst*, van *mee*, *meer*, *meest*, alleen

(1) *Bilderdyk* echter pleyt voor *beterkoop* en *bestkoop*, en brengt bewyzen by die niet te verwerpen zyn. Zeker is het dat beyde in den mond van het volk zyn.

(2) Dit *goeder* ontmoet men toch nog eens in de *Echtscheiding* van Tollens, en daer zoo wel en onberispelyk:

Wees gij mij onnoosle dan *goeder*.

Denzelfden puykdichter gebruykt elders den verouderden positief *min*, en weér zonder daerdoor een overschoon vers te ontlieren:

Het scheidt hun vreugde in 't hart zoo *min* aan vreugd gewoon.

Verder is nog het woord *min* met de beteekenis van *weynig* by het volk in dagelyksch gebruyk.

den comparatief en den superlatief overig, terwyl *weyniger*, *weynigst* nog in gebruyk is. By andere byvoegelyke naemwoorden is flechts den overtreffenden trap gebruykelyk, als : *uyterst*, *achterst*, *benedenst*, *bovenst*, *onderst*, enz.

DERDE HOOFDSTUK.

OVER DE TELWOORDEN.

- §. 84. De *Telwoorden* dienen om eene hoeveelheid van zekere dingen aen te duyden. Zy drukken of een bepaeld of een onbepaeld getal uyt, en worden daerom in *bepaalde* en *algemeene* onderscheyden.
- §. 85. *Bepaalde* telwoorden zyn die, welke de hoofd- of grondgetallen aenduyden, als : *een*, *twee*, *dry*, *tien*, *twintig*, *honderd*, enz. Dezelve zyn deels wortelwoorden, als, *een*, *twee*, *dry*, *vier*, *vyf*; enz.; deels afgeleyde, als, *twintig*, *dertig*, *veertig*, enz., welke met achtervoeging van den uytgang *tig*, van de bovengenoemde afkomen; deels eyndelyk samengestelde, als, *elf* (eenlif), *twaelv* (twelf, tweelif) *dertien*, *veertien*, enz.
- §. 86. Het telwoord *een* wordt als het lidwoord verbogen, en onderscheydt zich van hetzelfde alleen daer door, dat het den nadruk der uytpraek ontvangt; ook wordt het daerom veelal met twee accenten geteekend, *één*. Het lidwoord *den* voorop hebbende, wordt het als de byvoegelyke naemwoorden verbogen. B. V.

1. <i>Den eenen,</i>	<i>de eene,</i>	<i>het eene.</i>
2. <i>Des eenen,</i>	<i>der eene,</i>	<i>des eenen.</i>
3. <i>Den eenen,</i>	<i>de, der eene,</i>	<i>den eenen.</i>
4. <i>Den eenen,</i>	<i>de eene,</i>	<i>het eene.</i>

Hetzelfde geldt wanneer het is voorgegaen van eenig voornaemwoord, als *dezen, dien, myn*, enz.

- §. 87. De overige bepaelde telwoorden blyven, vóór zelfstandige naemwoorden geplaetst, altyd onverbogen, als : *twee mannen, dry huizen, twintig schepen, honderd gulden*, enz.
- §. 88. Zy zyn echter in sommige gevallen, voor verbuysing vatbaer, wanneer zy namelyk of achter een persoonlyk voornaemwoord, of geheel op zich zelve staen, als : *zy kwamen met hen vieren; wy verdeelden het onder ons twintigen; — niet lang na zesfen* (na zes uren), enz. (1)
- §. 89. De rangschikkende getallen, van de hoofdgewalden gevormd, als *den eersten, tweeden, derden, vierden*, enz., zyn, gelyk de overige byvoegelyke naemwoorden, verbuysgelyk. (Zie §. 74.) Zy eyndigen, beneden de twintig, op *den, de*, als, *vyfden, zevenden, elften*, enz., uytgezonderd *eersten* en *achtsten*; maer boven de twintig, gaen zy uyt op *sten, ste*, als, *twintigsten, dertigsten*, enz.
- §. 90. Somwylen worden de telwoorden als zelfstandige naemwoorden gebezigd, en wel in het vrouwelyke en onzydige geslacht. Vrouwelyk : *eene een, twee eenen, dry zesfen; ik heb de negen, gy de zeven, hy de vyf geworpen*. Onzydig : *het twintig, het vyf en twintig, het honderd, het duysend kost zoo veel*.
- §. 91. Ook laten zich zelfstandige naemwoorden,

(1) Waerfchyndlyk is dit niet dan door misbruyk in de tael gevloeyd, en zou men beter *viers, twintige, zesfe* fchryven, eenvoudig met achtervoeging van de klanklooze *e* by de telwoorden, waermede men oudtyds meest alle woorden deed fluyten.

n er uytgaende, van de telwoorden afleyden, als : *een zestiger*, dat is een man van zestig jaren, of ook een schip van zestig stukken geschut, *vyf en twintiger*, wyn van het gewas des jaers 1825.

- §. 92. *Beyde* beteekent zoo veel als *alle twee*. Het wordt gebruykt, wanneer twee dingen te samen genomen, of als te samen genomen beschouwd worden, en komt meestal in het meervoudige getal en als byvoegelyk naemwoord voor, als : *beyde handen gebruyken, aen beyde ooren doof zyn*. Somwylen echter wordt het zelfstandig gebruykt, als : *zy zyn beyde arm; geen van beyde heeft het gedaen*.
- §. 93. Verder worden de telwoorden met het woord *half, halve* samengesteld, als : *anderhalven stuyver* (ter helft van den tweeden); *derdhalve el laken* (ter helft van de derde el); *vierdhalve, vyfthalf, zesthalf, zevendhalf, achthalf*, enz.
- §. 94. De *algemeene* telwoorden bevatten of alle eenheden onbepaald, als : *al, ieder, iegelyk, elk, geen*; of een groot gedeelte van dezelve, als : *veel, menig*; of slechts een kleyn gedeelte, als : *weynig, eenig* (niet het byvoegelyke naemwoord, als : *den eenigen God*), *ettelyke, sommige*.
- §. 95. *Elk, ieder, eenig, menig* en *geen* worden, by zelfstandige naemwoorden gevoegd, op de wyze der byvoegelyke, waervoor zy ook te beschouwen zyn, verbogen. (1) Op zich zelve staende, zyn *elk, ieder, gelyk mede elk een, een ieder, iedereen, iegelyk, en een iegelyk*, in

(1) Derhalve gaet hun tweeden naemval in 't mannelyk enkelvoud uyt op *en*, als : *menigen schryvers gedachten*. Met uytzondering van *geen* dat *geens* heeft.

de verbygging, *elks, ieders, elk eens, eens ieders* of *eens iederen, iedereens, iegelyks* en *eens iegelyks*, of *eens iegelyken*. Alle deze woorden hebben uyt hunnen aerd geen meervoud.

- §. 96. *Veel* en *weynig* blyven doorgaens onverbogen, en hebben eenen tweeden naemval achter zich, die echter by woorden van het vrouwelyk geslacht en in het meervoud, niet kennelyk is, als: *veel yzers, veel goeds, weynig tyds, weynig nults*; — *veel vreugde, weynig moeyte, veel hoofden, veel zinnen*. Zoo ook een *weynig waters, een weynig wyns*.
- §. 97. Hetzelfde geldt omtrent *meer* en *minder*, als: *meer gelds, meer wyns, minder waters, minder vreugde, minder menschen, minder zorg*. *Veel* echter wordt ook dikwerf voor zelfstandige naemwoorden in het meervoud, op de wyze der overige byvoegelyke naemwoorden, verbogen, als: *vele menschen, vele goederen*, enz.— Hetzelfde heeft plaets omtrent *weynig*, wanneer daervoor het bepalend lidwoord of ook een voornaemwoord komt, als: *de weynige moeyte; het weynige goed; deze weynige redenen; uwe weynige voorzorg*, enz.
- §. 98. Voorts moet omtrent alle deze woorden, met uytzondering van *weynig*, nog aangemerkt worden, dat zy in den tweeden naemval van het meervoud op *er* eyndigen, het zy zy met of zonder een zelfstandig naemwoord voorkomen, als: *veler, of veler menschen begeerte; eeniger, sommiger, ettelyker*, of ook *eeniger*, enz. *menschen handelwyze*. Hetzelfde is toepasfelyk op *beyde*, *alle*; als: *beyder, of beyder vaderen zorg; aller of aller menschen lot*.

VIERDE HOOFDSTUK.

OVER DE VOORNAEMWOORDEN.

§. 99. De *Voornaemwoorden* worden in de plaets van de naemwoorden gesteld, om eene lastige herhaling te vermyden, of dienen ter aenwyzing van perfoonen en zaken, onderscheyden van alle andere. Zy worden in twee hoofdfouten onderscheyden: *zelfstandige* of *persoonlyke*, en *byvoegelyke voornaemwoorden*.

I. Persoonlyke Voornaemwoorden.

§. 100. De *persoonlyke voornaemwoorden* vervangen de namen van perfoonen zelve, of van zaken als perfoonen voorgesteld.

Men onderscheydt in de tael dry perfoonen. Den eersten persoon, of den sprekenden, noemt zich *ik*, in het meervoud *wy*; den tweeden, tot wien men spreekt, heet *gy*, enkel- en meervoud; en den derden persoon, of elk ding waervan gesproken wordt, drukt men uyt door *hy*, *zy*, *het* en *men*.

By de twee eerste perfoonen wordt van geen geslacht melding gemaakt, omdat dit altyd kenbaar is. By den derden persoon komen de dry geslachten in aenmerking. *Men* wordt alleen in het enkelvoud gebruykt, en stelt den persoon onbepaaldelyk en zonder geslacht voor.

§. 101. *Verbuiging der persoonlyke Voornaemwoorden.*

Eersten persoon.

ENKELVOUD.

1. Ik.
2. Myns, myner (van my).
3. My (aen my).
4. My.

MEERVOUD.

- Wy.
Onzer (van ons).
Ons (aen ons).
Ons.

6.

Tweedén perfoon.

ENKELVOUD.

1. Gy.
2. Uws, uwer (van u).
3. U (aen u).
4. U.

MEERVOUD.

- Gy.
- Uwer (van u).
- U (aen u).
- U.

Derden perfoon.

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Hy.	Zy.	Het.
2. Zyns, zyner (van hem).	Haer (van haer).	Van het.
3. Hem (aen hem).	Haer (aen haer).	Het (aen het).
4. Hem.	Haer.	Het.

MEERVOUD.

1. Zy.	Zy.	Zy.
2. Hunner (van hen).	Harer (van haer).	Hunner (van hen).
3. Hun (aen hen).	Haer (aen haer).	Hun (aen hen).
4. Hen.	Haer.	Hen.

§. 102. De beyde vormen van den tweeden naemval, *myns* en *myner*; *uws* en *uwer*, kunnen onberispelyk, zonder onderscheyd van geslacht, gebruykt worden. Men mag echter ook *myns* en *uws* voor het mannelyke, *myner* en *uwer*, voor het vrouwelyke bezigen.

Zyns en *zyner* zyn natuerlyk beyde alleen ter aenduyding van een mannelyken perfoon geschikt. Vele echter geven aen het eerste den voorrang.

Gy, dat hedendaegs zoo in het enkel- als meervoud gebruykt wordt, is, in zynen oor-

sprong, alleen meervoudig. Voor het enkelvoud was oudtyds *du* (op zyn duytsch uytgesproken, als *doe*), en in de verbogene naemvallen *dy* in gebruyk; doch dit *du* en *dy* is sedert lang buyten gebruyk gesteld. (1)

Voor *wy*, *gy*, *zy* gebruykt men somtyds, doch meest in poëzy of in gemeenzamen styl, het zachtere *we*, *ge*, *ze*.

Hun en *hen* zyn eygenlyk niet dan door dialektverschil onderscheyden. Het gebruyk echter heeft gewild dat het eerste in den derden, het andere in den vierden naemval zou gebezigd worden.

Voor *haer* zegt men ook somtyds *heur*, ter vermyding van eene onaengename klankshering.

- §. 105. De persoonlyke voornaemwoorden nemen somtyds de woorden *zelf* en *alleen* achter zich, om daerdoor alle andere perfoonen uyt te sluyten. Deze voornaemwoorden worden verbogen, en het woordje *zelf* schikt zich in getal, geslacht en geval naer die voornaemwoorden,

(1) Tot groote schade onzer tael. Eene soort van beleefdheid, doch grillig en ongegrond, heeft zoo wel by de Duytschers, de Franchen en andere volkeren, gelyk *Kiliaen* reeds opmerkt, als by ons, dien tweeden persoon enkelvoud, by 't spreken verdrongen. Echter bestaet hy nog in de tael dier volkeren, en wordt daer niet zelden gebruykt, terwyl hy uyt onze geschreven tael geheel verbannen is. By vroegere schryvers, en zelfs tot in de 17.^e eeuw toe, was dat voornaemwoord van dagelyksch gebruyk, en had ja zyn afgeleyd bezittelyk *dyn*, in de plaets van *uw*, welk laetste thans ook alleen gebezigd wordt. Zoo zegt *Huygens* nog:

Waeromme soudst du ons de smaetheit laten dragen

Van de verjmaderen van dy en dyn gebod?

In den mond van het volk leeft het oud voornaemwoord nog en hooren wy 't gedurig. Men zegt immers: *zults*, dat is, *zult du* (zult gy); — *hoordet*, dat is, *hoort du het* (hoort gy het). En insgelyks: *o du stout kind* (o gy, enz.)!

waerby het voorkomt, als mede naer de zelfstandige naemwoorden, achter welke het somtyds op gelyke wyze geplaetst wordt, als *den Vader zelf heeft het gezeyd. Ik heb het den broeder zelven gegeven.* Het woord *alleen* blyft onverbogen, als : *ik alleen ben er geweest. Wy alleen spraken er over.* (1)

§. 104. *Verbuiging der persoonlyke Voornaemwoorden met het woord zelf.*

Eerften persoon.

ENKELVOUD.

Mannelyk.

1. Ik zelf. (2)
2. Myns zelfs (van my zelven).
3. My zelven (aen my zelven).
4. My zelven.

Vrouwelyk.

- Ik zelve.
- Van my zelve.
- My zelve (aen my zelve).
- My zelve.

(1) Merkweerdig is dat oudtyds vele kleyne woorden, en inzonderheyd de voornaemwoorden, wanneer zy geen accent of toon vereyachten (waerover men in het tweede deel de vierde Afdeeling kan nazien), aen 't vorige toonhebbend woord verbonden werden. Zoo schreef en zeyde men *doetge, isse* (is ze), *groetem, zegtem, geefer* (geef haer). En alhoewel de schryfwyze die deze enclitica afzondert thans algemeen gevestigd is, behoort men evenwel in de uytpraek zulke woorden toonloos en zacht te doen hooren. Ook is zulks in onze hedendaegsche spraek gansch niet vreemd: men hoort nog gedurig de opgegeven woorden aldus klinken; zelf ja met inschuyving van de *n* paragogicon, om de welluydendheid niet te kwetsen, *hy hoordenem, voor hoorde hem.* En wie heeft te Antwerpen niet opgemerkt dat men algemeen uytspreekt *zeeti voor zee hy, zegt hy?* Zie dit nader verklaerd in het *Belgisch Museum*, III. Deel, Tweede aflevering.

(2) Sommige schryvers beweren niet zonder grond, dat men best dit woord *zelf* door een *hyphen* of streep aen het voorgaende, 't zy naem- of voornaemwoord vereenigt. Zoo schryven zy *ik-zelf, sich-zelven, den man-zelf, enz.*

Tweeden perfoon.

ENKELVOUD.

Mannelyk.

1. Gy zelf.
2. Uws zelfs (van u zelven).
3. U zelven (aen u zelven).
4. U zelven.

Vrouwelyk.

- Gy zelve.
- Van u zelve.
- U zelve (aen u zelve).
- U zelve.

Derden perfoon.

ENKELVOUD.

Mannelyk.

1. Hy zelf.
2. Zyns zelfs (van hem zelven).
3. Hem zelven (aen hem zelven).
4. Hem zelven.

Vrouwelyk.

- Zy zelve.
- Van haer zelve.
- Haer zelve (aen haer zelve).
- Haer zelve.

Onzydig.

- Het zelf.
- Van het zelve.
- Het zelve (aen het zelve).
- Het zelf.

Het meervoud vertoont geene moeyelykheid. In alle gevallen en voor alle perfoonen fchryft men *zelven*.

- §. 105. Hierby moet aangemerkt worden dat dit *zelf* nooyt eene *s* achteraan ontvangt, dan alleen in den tweeden naemval, *mys zelfs*, *uws zelfs*, enz. *Zelfs* is anders eygenlyk een bywoord, zoo veel als ook beteekenende. In de volgende uytdrukking worden *zelf* en *zelfs* kenelyk onderscheyden: *ik zelf heb hem gezien*, en *ik heb zelfs met hem gesproken*.
- §. 106. Het woord *zich* wordt gebruykt in de plaets van alle andere voornaemwoorden in den derden perfoon, wanneer dezelve het *voorwerp* of de *bepaling* uytmaken by een *onderwerp*, waervan de werking tot den werker terug keert. Het ondergaet in de verbuiging geene veran-

dering , als : *Hy bedriegt zich. Den man spreekt van zich. De vrouw kleedt zich. De menschen vergisfen zich.*

II. Byvoegelyke Voornaemwoorden.

§. 107. De byvoegelyke voornaemwoorden , aldus genoemd omdat zy meerendeels voor de zelfstandige geplaatst worden , dienen om eene enkele zaak van alle andere van dezelfde foort te onderscheyden , als : *deze daed , uw boek , welken man.*

Men verdeelt deze in vier soorten , namelyk , in 1.) *bezittelyke* , 2.) *aenwyzende* , 3.) *vragende* en 4.) *betrekkelyke* voornaemwoorden.

1. Bezittelyke Voornaemwoorden.

§. 108. De bezittelyke voornaemwoorden wyzen dingen aen , onderscheyden van alle andere , tevens met betrekking tot den bezitter , en zyn de volgende : *myn , ons , uw , zyn , haer en hun.*

Myn en *ons* hebben betrekking tot den eersten persoon , in het enkel- en meervoud ; *uw* tot den tweeden persoon , in beyde getallen ; *zyn* en *hun* eygenen iets toe aen den derden persoon , het eerste aen een enkelen , het laetste aen meerdere ; doch zy worden alleen gebruykt in betrekking tot woorden van het mannelijke of onzydige geslacht , terwyl voor die van het vrouwelyke , in beyde getallen , *haer* gebezigt wordt. Dit laetste *haer* wordt ook somtyds *heur* geschreven , tot vermyding van wanklank.

§. 109. *Verbuiging der bezittelyke voornaemwoorden.*

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Myn.	Myne.	Myn.
2. Myns.	Myner.	Myns.
3. Mynen.	Myne, myner.	Mynen.
4. Mynen.	Myne.	Myn.

MEERVOUD.

1. Myne.	Myne.	Myne.
2. Myner.	Myner.	Myner.
3. Mynen.	Myne, myner.	Mynen.
4. Myne:	Myne.	Myne.

Op gelyke wyze verbuigt men *uw, uwe, uw; zyn, zyne, zyn; haer, hare, haer; hun, hunne, hun.*

Ons, onze, ons, waervan het mannelijke ook *onzen* geschreven wordt, maekt in den tweeden naemval *onzes, onzer, onzes*. In de overige gevallen van beyde getallen is deszelfs verbuiging gelyk aen die van *myn, myne, myn.*

§. 110. De bezittelyke voornaemwoorden, die, met het bepalend lidwoord voor zich, zonder zelfstandig naemwoord gebruykt worden, verbuigt men als volgt.

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Den mynen.	De myne.	Het myne.
2. Des mynen.	Der myne.	Van het myne.
3. Den mynen.	De, der myne.	Aen het myne.
4. Den mynen.	De myne.	Het myne.

MEERVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. De myne.	De myne.	De myne.
2. Der myne.	Der myne.	Der myne.
3. Den mynen.	De, der myne.	Den mynen.
4. De myne.	De myne.	De myne.

Op dezelfde wyze worden de andere bezittelyke voornaemwoorden met het lidwoord verbogen.

2. Aenwyzende Voornaemwoorden.

§. 111. De aenwyzende voornaemwoorden wyzen meer of min bepaeldelyk perfoonen of zaken aen, en zyn : *dezen, deze, dit; dien, die, dat; genen, gene, geen; denzelven, dezelve, hetzelfde; denzelfden, dezelfde, hetzelfde; den-genen, degene, hetgene; diengenen, diegene, datgene; zulk of zulken, zulke, zulk; zeker of zekeren, zekere, zeker; dergelyken, dergelyke, dergelyk (ook desgelyken, enz.); dusdanigen, dusdanige, dusdanig; zoodanigen, zoodanige, zoodanig; elk of elken, elke, elk, enz.*

Eenige dezer voornaemwoorden nemen ook het woordje *een* voor of achter zich, als : *een ieder, iedereen, elk een, enz.*

§. 112. Verbuiging van het woord *dezen*.

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. <i>Dezen.</i>	<i>Deze.</i>	<i>Dit.</i>
2. <i>Dezes.</i>	<i>Dezer.</i>	<i>Dezes (van dit).</i>
3. <i>Dezen.</i>	<i>Deze, dezer.</i>	<i>Dit, dezen (aen dit).</i>
4. <i>Dezen.</i>	<i>Deze.</i>	<i>Dit.</i>

MEERVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. <i>Deze.</i>	<i>Deze.</i>	<i>Deze.</i>
2. <i>Dezer.</i>	<i>Dezer.</i>	<i>Dezer.</i>
3. <i>Deze, dezen.</i>	<i>Deze, dezer.</i>	<i>Deze, dezen.</i>
4. <i>Deze.</i>	<i>Deze.</i>	<i>Deze.</i>

Op gelyke wyze verbuigt men het woord *genen, gene, geen (of gene)*.

2. Naemval; *genes, gener, genes, van geen, enz.*

§. 113. *Verbuiging van het woord dien , die , dat.*

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Dien.	Die.	Dat.
2. Diens.	Dier.	Diens (van dat).
3. Dien.	Die, dier.	Dat, dien, (aen dat).
4. Dien.	Die.	Dat.

MEERVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Die.	Die.	Die.
2. Dier.	Dier.	Dier.
3. Dien.	Die, dier.	Dien.
4. Die.	Die.	Die.

§. 114. *Verbuiging van het woord denzelven ,
dezelve , hetzelfde.*

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Denzelven.	Dezelve.	Hetzelve.
2. Deszelfs, des- zelven.	Derzelver.	Deszelfs, deszelven.
3. Denzelven.	Dezelve, derzelver.	Hetzelve.
4. Denzelven.	Dezelve.	Hetzelve.

MEERVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Dezelve.	Dezelve.	Dezelve.
2. Derzelver.	Derzelver.	Derzelver.
3. Denzelven.	Dezelve, derzelver.	Denzelven.
4. Dezelve.	Dezelve.	Dezelve.

Aenmerking. Den tweeden naemval van het vrouwelyk enkelv. en den tweeden van 't meervoud der dry geslachten maekt ook *derzelve*. Men gebruykt *derzelver* wanneer het woord dat den tweeden naemval veroorzaekt achter 't voornaemwoord staet, en *derzelve*, wanneer dit

voornaemwoord volgt. *B. V. Derzelve aerd. — den aerd derzelve.*

§. 115. *Verbuiging van het woord denzelfden , dezelfde , hetzelfde.*

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Denselfden.	Dezelfde.	Hetzelfde.
2. Deszelfden.	Derzelfder.	Deszelfden.
3. Denselfden.	Dezelfde , derzelf- der.	Hetzelfde.
4. Denselfden.	Dezelfde.	Hetzelfde.

MEERVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Dezelfde.	Dezelfde.	Dezelfde.
2. Derzelfder.	Derzelfder.	Derzelfder.
3. Denselfden.	Dezelfde , derzelf- der.	Denselfden.
4. Dezelfde.	Dezelfde.	Dezelfde.

Zie de Aenmerking op §. 114 , welke hier ook geldt.

§. 116. *Verbuiging van het woord dengenen , degene , hetgene. (1)*

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Dengenen.	Degene.	Hetgene of hetgeen.
2. Desgenen.	Dergene.	Desgenen.
3. Dengenen.	Degene , dergene.	Hetgene.
4. Dengenen.	Degene.	Hetgene of hetgeen.

MEERVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Degene.	Degene.	Degene.
2. Dergene.	Dergene.	Dergene.
3. Dengenen.	Degene , dergene.	Dengenen.
4. Degene.	Degene.	Degene.

(1) Oudtyds *den gonen , het gone* , nog overig in Vlaenderen.

§. 117. *Verbuiging van het woord diengenen , diegene , datgene.*

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Diengenen.	Diegene.	Datgene of datgeen.
2. Diensgenen.	Diergene.	Diensgenen.
3. Diengenen.	Diegene, diergene.	Datgene.
4. Diengenen.	Diegene.	Datgene of datgeen.

MEERVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Diegene.	Diegene.	Diegene.
2. Diergene.	Diergene.	Diergene.
3. Diengenen.	Diegene, diergene.	Diengenen.
4. Diegene.	Diegene.	Diegene.

§. 118. *Verbuiging van het woord zulk , zulke , zulk.*

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Zulk of zulken.	Zulke.	Zulk.
2. Zulks.	Zulker.	Zulks.
3. Zulken.	Zulke, zulker.	Zulken.
4. Zulken.	Zulke.	Zulk.

MEERVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Zulke.	Zulke.	Zulke.
2. Zulker.	Zulker.	Zulker.
3. Zulken.	Zulke, zulker.	Zulken.
4. Zulke.	Zulke.	Zulke.

Aenmerking. *Zulks* wordt zelden gebezigd , ten zy zelfftandig voor *dat* , als : *Zulks had ik niet gedacht.*

§. 119. *Zeker* is op zich zelf ter naeuwer nood gebruykelyk , en by een naemwoord liefst met
I. Deel.

de voorzetsels *van*, *aen*, enz. *Desgelyk* (1), *dusdanig*, *zoodanig*, worden ook meestal ver-voegd met voorzetsels in den tweeden en derden naemval. Men mag nogtans zeggen, *desgelyken mans*, *dusdaniger vrouw*. En insgelyks, *zoodanigen manne*, *dergelyke vrouwe*. (Z. §. 52). In het meervoud volgen zy ook de verbuyging van *zulk*. §. 118.

§. 120. Verbuyging van het woord *elk*, *elke*, *elk*.

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Elk of elken.	Elke.	Elk.
2. Elks.	Elker.	Elks.
3. Elken.	Elke, elker.	Elken.
4. Elken.	Elke.	Elk.

Zonder meervoud. (2)

§. 121. Wanneer de aenwyzende voornaemwoorden het woordje *een* by zich nemen, dan wordt alleen dit laetste en niet het voornaemwoord verbogen, als : *zoodanig een*, *zoodanig eenen*, enz. (Z. §. 46.)

3. *Vragende Voornaemwoorden.*

§. 122. De vragende voornaemwoorden dienen om te vragen naer perfoonen of zaken, onder-

(1) Dit *des* is eynenlyk den tweeden naemval van het oude voornaemwoord *dé* (aen 't bepalend lidwoord gelyk, als het in 't hoogduytseh nog 't geval is), waervoor wy nu ter tyd gewoon zyn *dien* te gebruyken, doch welken tweeden naemval by ons in bloeyend gebruyk overig is in *déswegens*, *dérhalve*, *déstyds* en *dés* verwonderd zyn.

(2) Dit *elk*, en het voorgaende *zulk* en *zeker*, als mede het vragende *welk*, wanneer zy door een naemwoord gevolgd zyn, maken hun tweeden naemval mannelyk enkelvoud in *en*, niet in *s*, als : *zulken wysgeers stelsel is niet aen te nemen*. Zie §. 96.

ſcheyden van alle andere, en zyn : *wie, wat, welk of welken, welke, welk, en hoedanigen, hoedanige, hoedanig.*

Met *wie* vraegt men, in het algemeen, naer perſoonen, als : *wie heeft dat gedaen? Wiens huys is dat?*

Met *welk* vraegt men bepaelder naer perſoonen of zaken, als : *wie heeft u dat gezeyd? uw vriend.— Welken vriend?*

Met *wat* vraegt men naer voorwerpen, van welke nog niet bekend is of het perſoonen of zaken zyn, en, in het laetſte geval, van welk getal of geſlacht de zaken zyn, als : *wat zegt gy? Wat zoekt gy?*

Wanneer men eygenlyk den aerd of de hoedanigheyd van eenen perſoon of eene zaak bedoelt, dan vraegt men met het woord *hoedanig*, als : *hoedanigen man, — hoedanige vrouw heeft u dat verhaeld?*

§. 123. Verbuysing van het woord *wie, wat.*

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. <i>Wie.</i>	<i>Wie.</i>	<i>Wat. Dit wordt niet verbogen.</i>
2. <i>Wiens.</i>	<i>Wier.</i>	
3. <i>Wien.</i>	<i>Wie.</i>	
4. <i>Wien.</i>	<i>Wie.</i>	

MEERVOUD.

<i>Mannelyk en Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
	<i>Zonder meervoud.</i>
1. <i>Wie.</i>	
2. <i>Wier.</i>	
3. <i>Wie, wien.</i>	
4. <i>Wie.</i>	

Aenmerking. Het onzydige *wat*, op zich zelf ſtaande, wordt alleen in den eerſten en vierden naemval van het enkelvoud gebruykt. In andere

gevallen verkiest ons taelgebruyk het bywoord *waer* met een voorzetsel, *waervan*, *waeraen*, in stede van *van wat*, *aen wat*. Zie II. Deel, §. 250.

§. 124. *Verbuiging van het woord welk, welke, welk.*

ENKELVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Welk of welken.	Welke.	Welk.
2. Welks.	Welker.	Welks.
3. Welken.	Welke, welker.	Welk, welken.
4. Welken.	Welke.	Welk.

MEERVOUD.

<i>Mannelyk.</i>	<i>Vrouwelyk.</i>	<i>Onzydig.</i>
1. Welke.	Welke.	Welke.
2. Welker.	Welker.	Welker.
3. Welken.	Welke, welker.	Welken.
4. Welke.	Welke.	Welke.

§. 125. Met *hoedanig* is het even zoo gelegen als met *dusdanig*, enz. Zie §. 119.

Wanneer *welk* en *hoedanig* het woordje *een* achter zich nemen, dan wordt alleen dit laetste verbogen. Zie §. 121.

4. *Betrekkelijke Voornaemwoorden.*

§. 126. De betrekkelijke voornaemwoorden wyzen bepaeldelyk op reeds genoemde perfoonen of zaken, en zyn : *die*, *dat*; *wie*, *wat*; *welk* of *welken*, *welke*, *welk*; en *denwelken*, *dewelke*, *hetwelk*.

Die en *wie* worden verbogen als het vragend voornaemwoord *wie*, §. 123. (1)

(1) Het verdient opmerking dat, terwyl alle overige dezer betrekkelijke voornaemwoorden niet dan tot den derden perfoon behooren, *die* en *wie* alleen van alle dry de perfoonen zyn. Dus zegt men in den aerd onzer tael : *IK, die alle moeyte en aengewend, HY, die my nooyt verlaten zult, HY, die*

Dat en wat worden niet verbogen.

Welk, als het vragend voornaemwoord, §. 124.

Het min gebruykelyke *denwelken*, *dewelke*, *hetwelk* (1), is in de verbuiging aen *denzelven* gelyk (Z. §. 114.); met uytzondering van den tweeden naemval enkelvoud, waer men alleen *deswelken*, en niet *deswelks*, zegt.

VYFDE HOOFDSTUK.

OVER DE WERKWOORDEN.

1. *Derzelver aerd en hoofdfoorten.*

§. 127. Het *Werkwoord* is een woord dat den staet of de werking van perfoonen of zaken uytdukt.

In dezen zin, *den mensch is sierselyk*, vindt men een zelfstandig naemwoord, te weten, *den mensch*, een byvoegelyk naemwoord, dat zekere hoedanigheyd uytdukt, te weten, *sierselyk*; en het woord *is*, door hetwelk men bevestigt dat de hoedanigheyd van *sierselyk* aen den mensch past.

standvastig is. — En zoo wordt ook *wie is getrouw?* beantwoord met *ik*, met *gy* of met *hy*. Maer het tegendeel heeft plaets met de overige. By voorbeeld: *ik*, welke *ongesteld BEN*, *gy*, welke *vreemd ZYT*, kan niet gezegd worden, of is ten minste hoogstgedwongen.

(1) Dit voornaemwoord is in de tael gesloopen door eene verwarring van denkbeelden, die *den*, *de* of *het*, voor *welken*, *welke*, gaende, als het lidwoord heeft doen aenmerken, en met *welken*, enz. doen verbinden. Het is eygenlyk het verouderd voornaemwoord *dé* of *den* en zyn onzydig *het* (Z. de aenteek. op §. 119.), 't zelfde als *dien*, *die*, *dat*. *Den man*, *denwelken ryk is*; — *het peerd*, *hetwelk kreupel is*, luydt dus eygenlyk *den man*, *dien* (namelyk), *welken ryk is*; *het peerd*, *dat* (namelyk), *welk kreupel is*.

Het woord *mensch* wordt genoemd *onderwerp*; het woord *is*, noemt men *werkwoord* of *koppelwoord*; en het woord *sterfelyk* noemt men *gezegde*. Uyt die dry woorden ontftaet een *Voorfiel*.

- §. 128. Daer is flechts één werkwoord dat op zich zelf beftaet, namelyk *wezen* of *zyn*. Alle andere werkwoorden drukken zekere hoedanigheyd uyt, en zyn dáérom werkwoorden, omdat zy tevens het denkbeeld van *wezen* of *zyn*, dat is van het beftaen in zich befluyten. Als ik zeg: *het peerd loopt*, is dit zoo veel gezegd als, *het peerd is loopende*. (1)

In dit werkwoord *loopt* is het koppelwoord verborgen, en ligt opgefloten in het gezegde.

- §. 129. Naerdien alle werkwoorden, *wezen* of *zyn* alleen uytgezonderd, zekere hoedanigheyd influyten, zoo kunnen zy in byvoegelyke naemwoorden vervormd worden, welke alsdan *deelwoorden* heeten, en in *tegenwoordige* en *verledene* onderfcheyden worden; zoo heeft men B. V. van *tezen*, *lezende*, tegenwoordig, en *gelezen* verleden deelwoord.
- §. 130. Het gezegde door het werkwoord uytgedrukt, eene daed of werking aendaydende, vordert iets waerop de werking overgaet, en dat dus lydend is; of de daed bepaelt zich by het *wezen* dat haer verrigt. Hierdoor verkrygt men twee hoofdfoorten van werkwoorden: *bedryvende* en *onzydige*.
- §. 131. Een bedryvend werkwoord drukt de daed of de handeling uyt die door 't onderwerp ver-

(1) Men kan hier ter plaetfe in 't voorbygaen opmerken dat de fpreekwyzen: *gelyk ik ben zeggende*, *gelyk hy was doende*, enz., in ftede van *zeg* en *deed*, onverdragelyk zyn en van alle goede fchryvers verworpen.

rigt wordt, zoodanig, dat zy regtstreeks overgaet op iets anders, als: *God belooft de deugd*. Datgene waerop de handeling overgaet, noemt men *voorwerp*.

- §. 132. Een onzijdig werkwoord drukt of wel den staet van het onderwerp uyt, als: *de zon schynt*; — of eene daed die by het onderwerp blyft, als: *het peerd loopt*, enz. Hier gaet de daed op geen voorwerp over, maer kan alleen ten aeuzen van *plaats*, *middel*, enz. nader bepaeld worden, als: *het peerd loopt in de weyde*.
- §. 133. De werkwoorden zyn aen zeer veel veranderingen, welke men *Vervoeging* noemt, onderworpen. By de vervoeging der werkwoorden moet men dry zaken in acht nemen: 1. de *Wyzen*, 2. de *Tyden* en 3. de *Perfoonen*.

2. Wyzen der Werkwoorden.

- §. 134. De *Wyzen* der werkwoorden zyn de onderscheydene manieren van uyt te drukken hetgene wat het werkwoord beteekent. Daer zyn er vier, de *onbepaelde*, de *aentoonende*, de *byvoegende*, en de *gebiedende wys*.

De onbepaelde wys duydt den staet of de werking van het onderwerp aen, zonder bepaling van getal of van perfoonen, alleen met aenwyzing van tyd, als: *leeren*, *geleerd hebben*, *zullen leeren*.

De aentoonende wys duydt den staet of de werking van het onderwerp regtstreeks aen, en onafhankelyk van eenige voorafgaende woorden, als: *ik heb geleerd*, *ik zal leeren*.

De byvoegende wys drukt den staet of de werking van het onderwerp uyt als iets dat men wenscht of onderstelt, of als afhangende van iets anders, B. V. *Leve den koning*. — *De*

boosheyd hale de overhand, 't is slechts voor een tyd. — Ik wilde dat hy vlytig ware.

De gebiedende wys voegt het gezegde als een bevel, vermaning of verzoek by het onderwerp, B. V. *jongelingen, weest neerftig.*

3. Tyden der Werkwoorden.

§. 135. De Tyden zyn wyzigingen van het werkwoord welke te kennen geven of den staet of de handeling van het onderwerp, door het werkwoord uytgedrukt, behoort tot het *tegenwoordige*, het *verledene* of het *toekomende*. Men onderfcheydt dus dry tyden, welke deze benaming hebben. Doch, behalve deze dry tyden, zyn er nog dry andere, welke op de eertsgenoemde betrekking hebben. In de vervoeging der werkwoorden heeft men van die zes tyden deze opeenvolging aengenomen :

- 1.) Den *tegenwoordigen tyd*, voorftellende den staet of de werking van het onderwerp in den oogenblik, waerin men fpreekt, als : *ik fchryf eenen brief.*
- 2.) Den *eerften betrekkelyk verleden tyd*, voorftellende den staet of de werking als tegenwoordig in eenen tyd, die voorby is, als : *wy wandelden toen men ons de tyding gebragt heeft.*
- 3.) Den *volfirekt verleden tyd*, voorftellende den staet of de werking als geheel geëyndigd in den tyd, waerin men fpreekt, als : *ik heb dien boek gelezen.*
- 4.) Den *tweeden betrekkelyk verleden tyd*, voorftellende den staet of de werking niet alleen geëyndigd in zich zelve, maer ook ten opzichte van iets anders dat mede reeds voorby is, als : *ik had dien boek gelezen, wanneer gy hem gevraegd hebt.*

- 5.) Den *toekomenden* tyd, den *staet* of de werking voorstellende in eenen tyd die nog niet is, als : *ik zal morgen eene wandeling doen.*
- 6.) Den *betrekkelyk toekomenden* tyd, aenduydende den *staet* of de werking als reeds voorby in eenen tyd die nog komen moet, als : *ik zal den boek gelezen hebben, wanneer gy komen zult.*

Daerenboven zyn er twee tyden die voorkomen als afhangende van eene voorwaerde, namelyk den tegenwoordigen en den verleden. Men noemt ze daerom *voorwaerdelyk* tegenwoordigen en *voorwaerdelyk* verleden tyd : wy zullen ze in de vervoeging laten volgen na den gewoonlyken tegenwoordigen en verleden tyd, welke *stellig*, dat is van geene voorwaerde afhangende, zyn.

4. *Perfoonen der Werkwoorden.*

- §. 136. Door *Perfoonen* by de werkwoorden verstaet men de onderwerpen waervan den *staet* of de werking door de werkwoorden aengeduyd wordt. Deze onderwerpen worden of door zelfstandige naemwoorden of door persoonlyke voornaemwoorden uytgedrukt. Z. §. 100 en volg.

5. *Hulpwoorden.*

- §. 137. Om de werkwoorden te vervoegen bedient men zich van vier hulpwoorden, te weten : *zullen, hebben, zyn en worden.*

Vervoeging van de hulpwoorden Zullen, Hebben, Zyn en Worden.

I. *Zullen.*

Dit hulpwoord heeft, behalve de onbepaalde wyze en het deelwoord, slechts twee tyden,

den *stelligén* en den *voorwaerdelyken*. Den eersten dient tot het vormen van den *toekomenden* en *betrekkelyk toekomenden* tyd by alle werkwoorden; den tweeden dient, insgelyks by alle werkwoorden, tot het maken van den *voorwaerdelyk tegenwoordigen* en den *voorwaerdelyk verleden* tyd.

Onbepaelde wyze. Zullen.

Deelwoord. Zulkende.

Stelligén tyd. .

Voorwaerdelyken tyd.

ENKELV.

ENKELV.

Ik zal,
Gy zult,
Hy, zy, men zal.

Ik zoude *of* zou,
Gy zoudet *of* zoudt,
Hy, zy, men zoude *of* zou.

MEERV.

MEERV.

Wy zullen,
Gy zult,
Zy zullen.

Wy zonden,
Gy zoudet *of* zoudt,
Zy zonden.

II. Hebben.

Onbepaelde wyze.

Deelwoorden.

Teg. tyd. Hebben.

Tegenw. Hebbende.

Verl. tyd. Gehad hebben.

Verleden. Gehad.

Toek. tyd. Zullen hebben.

AENTOONENDE WYZE.

BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordigen tyd.

ENKELV.

ENKELV.

Ik heb,
Gy hebt,
Hy, zy, men heeft. (1)

Dat ik hebbe,
—gy hebbet,
—hy, zy, men hebbe.

MEERV.

MEERV.

Wy hebben,
Gy hebt,
Zy hebben.

Dat wy hebben,
—gy hebbet,
—zy hebben.

(1) Daervoor vindt men by de Ouden wel eens *heit*, en zoe spreekt het volk nog.

Voorw. tegenw. tyd.

ENKELV.

Ik zoude hebben,
Gy zoudet hebben,
Hy, zy, men zoude hebben.

MEERV.

Wy zouden hebben,
Gy zoudet hebben,
Zy zouden hebben.

Eersten betrekkelyk verleden tyd.

ENKELV.

Ik had,
Gy hadt,
Hy, zy, men had.

MEERV.

Wy hadden,
Gy hadt,
Zy hadden.

ENKELV.

Dat ik hadde,
—gy haddet,
—hy, zy, men hadde.

MEERV.

Dat wy hadden,
—gy haddet,
—zy hadden.

Volstrekt verleden tyd.

ENKELV.

Ik heb gehad,
Gy hebt gehad,
Hy, zy, men heeft gehad.

MEERV.

Wy hebben gehad,
Gy hebt gehad,
Zy hebben gehad.

Voorw. verl. tyd.

ENKELV.

Ik zoude gehad hebben,
Gy zoudet gehad hebben,
Hy, zy, men zoude gehad hebben.

MEERV.

Wy zouden gehad hebben,
Gy zoudet gehad hebben,
Zy zouden gehad hebben.

ENKELV.

Dat ik hebbe gehad,
—gy hebbet gehad,
—hy, zy, men hebbe gehad.

MEERV.

Dat wy hebben gehad,
—gy hebbet gehad,
—zy hebben gehad.

Tweeden betrekkelijk verleden tyd.

ENKELV.

Ik had gehad,
Gy hadt gehad,
Hy, zy, men had gehad.

ENKELV.

Dat ik hadde gehad,
—gy haddet gehad,
—hy, zy, men hadde gehad.

MEERV.

Wy hadden gehad,
Gy hadt gehad,
Zy hadden gehad.

MEERV.

Dat wy hadden gehad,
—gy haddet gehad,
—zy hadden gehad.

Toekomenden tyd.

ENKELV.

Ik zal hebben,
Gy zult hebben,
Hy, zy, men zal hebben.

MEERV.

Wy zullen hebben,
Gy zult hebben,
Zy zullen hebben.

Betrekkelijk toek. tyd.

ENKELV.

Ik zal gehad hebben,
Gy zult gehad hebben,
Hy, zy, men zal gehad hebben.

MEERV.

Wy zullen gehad hebben,
Gy zult gehad hebben,
Zy zullen gehad hebben.

GEBIEDENDE WYZE.

*Enkelv. Hebt.**Meerv. Hebt.*

III. Zyn.

*Onbepaalde wyze.**Deelwoorden.*

Teg. tyd. Zyn of wezen.
Verl. tyd. Geweest zyn.
Toek. tyd. Zullen zyn.

Tegenwoordig. Zynde.
Verleden. Geweest.

AENTOONENDE WYZE. BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordigen tyd.

ENKELV.

Ik ben,
Gy zyt,
Hy, zy, men is.

ENKELV.

Dat ik zy,
—gy zyt,
—hy, zy, men zy.

MEERV.

Wy zyn,
Gy zyt,
Zy zyn.

MEERV.

Dat wy zyn,
—gy zyt,
—zy zyn.

Voorw. tegenw. tyd.

ENKELV.

Ik zoude zyn,
Gy zoudet zyn,
Hy, zy, men zoude zyn.

MEERV.

Wy zouden zyn,
Gy zoudet zyn,
Zy zouden zyn.

Eerften betrekkelyk verleden tyd.

ENKELV.

Ik was,
Gy waert,
Hy, zy, men was.

ENKELV.

Dat ik ware,
—gy waret,
—hy, zy, men ware.

MEERV.

Wy waren,
Gy waert,
Zy waren.

MEERV.

Dat wy waren,
—gy waret,
—zy waren.

Volstrekt verleden tyd.

ENKELV.

Ik ben geweest,
Gy zyt geweest,
Hy, zy, men is geweest.

ENKELV.

Dat ik zy geweest,
—gy zyt geweest,
—hy, zy, men zy geweest.

MEERV.

Wy zyn geweest,
Gy zyt geweest,
Zy zyn geweest.

MEERV.

Dat wy zyn geweest,
—gy zyt geweest,
—zy zyn geweest.

I. Deel.

8

Voorw. verl. tyd.

ENKELV.

Ik zonde geweest zyn,
 Gy zoudet geweest zyn,
 Hy, zy, men zoude geweest zyn.

MEERV.

Wy zouden geweest zyn,
 Gy zoudet geweest zyn,
 Zy zouden geweest zyn.

Tweeden betrekkelyk verleden tyd.

ENKELV.

Ik was geweest,
 Gy waert geweest,
 Hy, zy, men was geweest.

MEERV.

Wy waren geweest,
 Gy waert geweest,
 Zy waren geweest.

Toekomenden tyd.

ENKELV.

Ik zal zyn,
 Gy zult zyn,
 Hy, zy, men zal zyn.

MEERV.

Wy zullen zyn,
 Gy zult zyn,
 Zy zullen zyn.

Betrekkelyk toek. tyd.

ENKELV.

Ik zal geweest zyn,
 Gy zult geweest zyn,
 Hy, zy, men zal geweest zyn.

MEERV.

Wy zullen geweest zyn,
 Gy zult geweest zyn,
 Zy zullen geweest zyn.

GEBIEDENDE WYZE.

*Enkeltv. Zyt of Wees.**Meerv. Zyt of Weest.*

IV. Worden.

*Onbepaelde wyze.**Deelwoorden.**Teg. tyd. Worden.**Tegenw. Wordende.**Verl. tyd. Geworden zyn.**Verleden. Geworden.**Toek. tyd. Zullen worden.*

AENTOONENDE WYZE.

BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordigen tyd.

ENKELV.

ENKELV.

Ik word,
 Gy wordt, (1)
 Hy zy, inen wordt.

Dat ik worde,
 — gy wordet,
 — hy, zy, men worde.

MEERV.

MEERV.

Wy worden,
 Gy wordt,
 Zy worden.

Dat wy worden,
 — gy wordet,
 — zy worden.

Voorw. tegenw. tyd.

ENKELV.

Ik zoude worden,
 Gy zoudet worden,
 Hy, zy, men zoude worden.

MEERV.

Wy zouden worden,
 Gy zoudet worden,
 Zy zouden worden.

Eersten betrekkelijk verleden tyd.

ENKELV.

ENKELV.

Ik werd of wierd,
 Gy werdt of wierdt,
 Hy, zy, men werd of wierd.

Dat ik werde of wierde,
 — gy werdet of wierdet,
 — hy, zy, men werde of wierde.

(1) De byvoeging dezer *t*, welke in de uytſpraak overbodig ſchynt, wordt door Bilderdyk gewettigd in zyne SPRAEKKUNST, bladz. 58, en door Huydecoper in zyne *Proeve*, II Deel, bl. 202.

MEERV.

Wy werden *of* wierden ,
 Gy werdt *of* wierdt ,
 Zy werden *of* wierden .

MEERV.

Dat wy werden *of* wierden ,
 — gy werdet *of* wierdet ,
 — zy werden *of* wierden .

Volstrekt verleden tyd.

ENKELV.

Ik ben geworden ,
 Gy zyt geworden ,
 Hy , zy , men is geworden .

ENKELV.

Dat ik zy geworden ,
 — gy zyt geworden ,
 — hy , zy , men zy geworden .

MEERV.

Wy zyn gewarden ,
 Gy zyt geworden ,
 Zy zyn geworden .

MEERV.

Dat wy zyn geworden ,
 — gy zyt geworden ,
 — zy zyn geworden .

Voorw. verl. tyd.

ENKELV.

Ik zoude geworden zyn ,
 Gy zoudet geworden zyn ,
 Hy zoude geworden zyn .

MEERV.

Wy zouden geworden zyn ,
 Gy zoudet geworden zyn ,
 Zy zouden geworden zyn .

Tweeden betrekkelijk verleden tyd.

ENKELV.

Ik was geworden ,
 Gy waert geworden ,
 Hy , zy , men was geworden .

ENKELV.

Dat ik ware geworden ,
 — gy waret geworden ,
 — hy , zy , men ware geworden .

MEERV.

Wy waren geworden ,
 Gy waert geworden ,
 Zy waren geworden .

MEERV.

Dat wy waren geworden ,
 — gy waret geworden ,
 — zy waren geworden .

Toekomenden tyd.

ENKELV.

Ik zal worden ,
 Gy zult worden ,
 Hy , zy , men zal worden .

MEERT.

Wy zullen worden ,
Gy zult worden ,
Zy zullen worden .

Betrekkelijk toek. tyd.

ENKELV.

Ik zal geworden zyn ;
Gy zult geworden zyn ,
Hy, zy, men zal geworden zyn .

MEERV.

Wy zullen geworden zyn ,
Gy zult geworden zyn ,
Zy zullen geworden zyn .

GEBIEDENDE WYZE.

Enkelv. Word.

Meerv. Wordt.

**6. Gelykvloeyende, ongelijkvloeyende en onregelmatige
Werkwoorden.**

§. 138. By de vervoeging der werkwoorden moet men in aendacht nemen , of zy *gelykvloeyend, ongelijkvloeyend* of *onregelmatig* zyn .

§. 159. De gelykvloeyende werkwoorden zyn zulke , wier wortelklinker niet verandert , en waervan de verledene deelwoorden op *d* of *t* eyndigen , als : *leeren, leer, leerde, geleerd* ; — *straffen, straf, strafte, gestraft* .

§. 140. De ongelijkvloeyende veranderen den wortelklinker en nemen in het verleden deelwoord *en aen* , als : *slapen, sliep, geslapen* ; — *bevelen, beval, bevolen* . Z. §. 174 .

§. 141. De onregelmatige zyn zulke , die in een of ander opzigt van de regelmatige vervoeging der twee opgenoemde soorten afwyken , als : *bannen, bande, gebannen* ; — *brenghen, bragt, gebragt* . Z. §. 175 .

8..

7. *Algemeene regels voor de vervoeging der werkwoorden.*

§. 142. In de vervoeging der werkwoorden heeft men te letten op de volgende regels :

ONBEPAAELDE WYZE.

Den **TEGENWOORDIGEN** tyd is het werkwoord zelf , als : *leeren* , *straffen* , *slapen* , *gaen*.

Den **VERLEDEN** tyd wordt gemaakt van het verleden deelwoord met het hulpwoord *hebben* of *zyn* , als : *geleerd* , *gestraft* , *geslapen hebben* , *gegaen zyn*.

Den **TOEKOMENDEN** tyd wordt gemaakt van het werkwoord met het hulpwoord *zullen* , als : *zullen leeren* , *zullen slapen* , enz.

Het **TEGENWOORDIG. DEELWOORD** wordt gevormd van het werkwoord , door achtervoeging van *de* , als : *leerende* , *gaende* , enz.

Het **VERLEDEN DEELWOORD** wordt gemaakt by de gelykvloeyende werkwoorden , van den wortel of het zakelyk deel des werkwoords , dat is , van den eersten persoon enkelvoud des tegenwoordigen tyds van de aentoonende wyze , met daer voor te stellen *ge* , en met er achter te voegen *d* of *t* , B. V. *leeren* , ik *leer* , *geleerd* ; *straffen* , ik *straf* , *gestraft* , enz.

By de ongelykvloeyende werkwoorden , wordt dit deelwoord gemaakt van het werkwoord , met of zonder verandering van wortelklinker , en met voorvoeging van *ge* , B. V. *stelen* , *gestolen* ; — *geven* , *gegeven* , enz. Z. §. 174.

AENMERKING. By de gelykvloeyende werkwoorden voegt men eene *d* by den wortel , wanneer het werkwoord in den eersten betrekkellyk verleden tyd der aentoonende wyze eyndigt op *de* , als : ik *leer* , *leerde* , *geleerd* ; —

ik leef, leefde, geleefd; maer men voegt er eene *t* by, wanneer het werkwoord in den gezegden tyd eyndigt op *te*, als: ik *straf*, *strafte*, *gestraft*; — ik *druk*, *drukte*, *gedrukt*, enz.

AENTOONENDE WYZE.

Tegenwoordigen tyd.

ENKELVOUD.

Den eersten persoon wordt genoemd den wortel of het zakelyk deel des werkwoords, en wordt gemaekt van het werkwoord, met daer af te doen den uytgang *en*, als: *leer en*, ik *leer*; *sprek en*, ik *sprek*, enz.

AENMERKINGEN. 1.° By de werkwoorden *doen* en *zien*, wordt de *n* alleen weggelaten.

2.° By de werkwoorden welke voor hunnen uytgang *en* twee zelfde medeklinkers hebben, valt er een dier medeklinkers weg, als: *straffen*, ik *straf*; — *trekken*, ik *trek*. Z. §. 12.

3.° By de werkwoorden welke voor den uytgang *en* den medeklinker *v* of *z* hebben, dat is, die eyndigen op *ven* of *zen*, verandert men de *v* in *f*, en de *z* in *s*, als: *sterven*, ik *sterf*; — *lezen*, ik *lees*, enz. Z. §. 20 en 21.

Den tweeden persoon wordt gemaekt van den eersten, met achtervoeging van *t*, als: *gy leert*, *slaept*, *strafst*, enz.

AENMERKING. Wanneer den eersten persoon reeds op *t* eyndigt, wordt er niets bygevoegd, als: ik *zet*, *gy zet*; ik *zucht*, *gy zucht*.

Den derden persoon is gelyk aen den tweeden, als: *hy leert*, *slaept*, *strafst*, enz. (1)

MEERVOUD.

Den eersten persoon is gelyk aen het werkwoord, als: *wy leeren*, *slapen*, *straffen*, enz.

(1) Uytzonderingen zyn: *hy zal*, *hy mag* en *hy kan*.

Den tweeden persoon is gelyk aen den tweeden des enkelvouds, als : *gy leert, slaept, straft*, enz.

Den derden persoon is gelyk aen den eersten des meervouds, als : *zy leeren, slapen, strafschen*, enz.

Voorwaerdelyk tegenwoordigen tyd.

Dezen tyd wordt gemaakt van den voorwaerdelyken tyd des hulpwoords *zullen*, met den tegenwoordigen tyd van de onbepaalde wyze des werkwoords, als : *ik zoude leeren, zoude vallen*, enz.

Eersten betrekkelijk verleden tyd.

ENKELV.

Den eersten persoon wordt gemaakt, by de gelykvloeyende werkwoorden, van den wortel des werkwoords, met achtervoeging van *de*, als denzelfven uytgaet op *b, d, g, l, m, n, r, w, y*; ook als hy uytgaet op *f* of *s*, en voortkomt van een werkwoord eyndigende op *ven* of *zen*, als : *ik krab, krabde*; — *red, redde*; — *zaeg, zaegde*; — *speel, speelde*; — *kam, kamde*; — *ren, rende*; — *leer, leerde*; — *vouw, vouwde*; — *zaey, zaeyde*. En insgelyks, *ik leef, leefde*; — *blaes, blaesde*, enz.

Of met achtervoeging van *te*, als den wortel eyndigt op *k, p, t, ch*, ook wanneer hy uytgaet op *f* en *s*, en voortkomt van een werkwoord eyndigende op *fen* of *sen*, als : *ik schrik, schrikte*; — *stop, stopte*; — *zet, zette*; — *wasch, waschte*. En insgelyks, *ik straf, strafte*; — *kras, kraste*, enz.

By de ongelykvloeyende werkwoorden wordt dezen persoon gemaakt van den wortel des werkwoords door verandering van wortelklinker, als : *ik loop, liep*; — *zing, zong*; — *lees,*

las; — *schiët*, *shoot*; — *vind*, *vond*, enz. Zie voor de verandering des wortelklinkers. §. 174.

Den tweeden persoon wordt gemaekt van den eersten, door achtervoeging van *t*, als : *gy leerdet*, *speeldet*, *liept*, *zongt*, enz.

AENMERKING. Wanneer den eersten persoon reeds op *t* eyndigt, dan wordt er niets bygevoegd, als : *ik schoot*, *gy schoot*.

Den derden persoon is gelyk aen den eersten, als : *hy liep*, *zong*, *speelde*, *lette*.

MEERVOUD.

Den eersten persoon wordt gemaekt, by de gelykvloeyende werkwoorden, van den eersten persoon enkelvoud, door achtervoeging van *n*, als : *wy leerden*, *strasten*; en by de ongelykvloeyende werkwoorden, door achtervoeging van *en*, als : *wy liepen*, *zongen*, *schoten*, enz.

Den tweeden persoon is gelyk aen den tweeden persoon enkelvoud, als : *gy leerdet*, *straf-tet*, *zongt*, enz.

Den derden persoon is gelyk aen den eersten des meervouds, als : *Zy strasten*, *zongen*, enz.

AENMERKING. By de gelykvloeyende werkwoorden die voor hunnen uytgang *en* twee *dd* of twee *tt* hebben, als : *redden*, *zelden*, is men gewoon, (om alle verwarring te myden), den eersten en derden persoon meervoud van dezen tyd te verlengen met de lettergreep *de* : zoo dat men voor die werkwoorden by den eersten persoon enkelvoud moet voegen *den*, als : *ik redde*, *wy*, *zy reddeden*; — *ik zette*, *wy*, *zy zelleden*, enz.

Verleden tyd.

Dezen tyd wordt gemaekt van den tegenwoordigen tyd des hulpwoords *hebben* of *zyn*, met het verleden deelwoord des werkwoords, als : *ik heb geleerd*, *ben gevallen*, enz.

Voorwaerdelyk verleden tyd.

Dezen tyd wordt gemaekt van den voorwaerdelyken tyd des hulpwoords *zullen*, met den verleden tyd van de onbepaalde wyze des werkwoords, als : ik *zoude geleerd hebben*, *zoude gevallen zyn*, enz.

Tweeden betrekkelijk verleden tyd.

Dezen tyd wordt gemaekt van den eersten betrekkelijk verleden tyd des hulpwoords *hebben* of *zyn*, met het verleden deelwoord des werkwoords, als : ik *had geleerd*, *was gevallen*, enz.

Toekomenden tyd.

Dezen tyd wordt gemaekt van den stelligen tyd des hulpwoords *zullen*, en den tegenwoordigen tyd van de onbepaalde wyze des werkwoords, als : ik *zal leeren*, *zal vallen*, enz.

Betrekkelijk toekomenden tyd.

Dezen tyd wordt gemaekt van den stelligen tyd des hulpwoords *zullen* en den verleden tyd van de onbepaalde wyze des werkwoords, als : ik *zal geantwoord hebben*, *zal gevallen zyn*, enz.

GEBIEDENDE WYZE.

Deze wyze heeft flechts éénen tyd, den tegenwoordigen, en niet dan den tweeden perfoon enkel- en meervoud.

Den tweeden perfoon enkelvoud is gelyk aen den wortel des werkwoords, als : ik *leer*, *leer*, met onderdrukking van het voornaemwoord.

Den tweeden perfoon meervoud wordt gemaekt van het enkelvoud, met byvoeging van *t*, *leer*, meerv. *leert*. (1)

(1) Zoo schryft men thans algemeen; maer in de gesproken

BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordigen tyd.

ENKELVOUD.

Den eersten persoon wordt gemaakt van het werkwoord, met weglating van *n*, als : *leeren*, dat ik *leere*; — *slapen*, dat ik *slape*; — *antwoorden*, dat ik *antwoorde*, enz.

Den tweeden persoon wordt gemaakt van den eersten, met achtervoeging van *t*, als : dat gy *leeret*, *slapet*, *antwoordet*, enz.

Den derden persoon is gelyk aen den eersten, als : dat hy *leere*, *slape*, enz.

MEERVOUD.

Den eersten persoon is gelyk aen het werkwoord, als : dat wy *leeren*, *slapen*, *antwoorden*, enz.

Den tweeden persoon is gelyk aen den tweeden des enkelvouds, als : dat gy *leeret*, *slapet*, enz.

Den derden persoon is gelyk aen den eersten meervoud, als : dat zy *leeren*, *slapen*, enz.

Eersten betrekkelijk verleden tyd.

By de gelykvloeyende werkwoorden is dezen tyd gelyk aen denzelfden van de aentoo-

tael is den tweeden persoon enkelvoud weynig in gebruyk, en wordt meestal vervangen door 't meervoud. En dit is zoo onregelmatig niet. Den tweeden persoon enkelvoud is door 't gebruyk geheel en al uyt onze tael verdrongen, waerom er dan geene doorlaende reden is om hem by 't spreken in de gebiedende wyze alleen te behouden.

Toen men schreef en zeyde : « Du Bethlehem, lant van » Juda, *du* en *binst* die minste niet in die princen van Juda, » was er onderscheyd tuschen den tweeden persoon enkelvoud en meervoud; en echter schynt het dan zelfs niet altoos gemaakt te zyn in de gebiedende wys. Zie de Aenteek. op §. 76 en §. 102. Men zie ook *Bilderdyks Nieuwe Verscheidenheden* III Deel, bl. 70.

nende wyze, als : dat ik *leerde*, *antwoordde*, *zuchtte*, *redde*, *zette*; — dat wy *leerden*, *antwoordden*, *zuchtten*, *reddeden*, *zetteliden*, enz.

By de ongelykvloeyende werkwoorden wordt dezen tyd gemaekt van den eersten perfoon deszelfden tyds van de aentoonende wyze, en wel : den eersten en derden perfoon enkelvoud, met achtervoeging van *e*, als : ik *sliep*, dat ik *sliepe*; — ik *las*, dat ik *laze*; — ik *schoot* dat hy *schote*; — ik *vond*, dat hy *vonde*, enz.

Den tweeden perfoon enkel- en meervoud, met achtervoeging van *et*, als : dat gy *sliepet*, *lazet*, *schotet*, *vondet*, enz.

Den eersten en derden perfoon meervoud, door achtervoeging van *en*, als : dat wy *sliepen*, *lazen*: — dat zy *schoten*, *vonden*.

De overige tyden der byvoegende wyze worden even als die der aentoonende wyze gevormd : men drage alleenlyk zorg, dat men de hulpwoorden in de byvoegende wyze gebruyke.

ALGEMEENE AENMERKINGEN. 1.º Men moet in het vervoegen der werkwoorden uytgaende op *ven* of *zen* indachtig zyn, dat de zachte *v* en *z* geene fluytletters kunnende wezen, door de *f* en *s* vervangen worden, wanneer zy, met of zonder volgenden medeklinker, het woord eyndigen. Doch zoo haest er in de vervoeging eene lettergreep bykomt, dan verschynen wederom de *v* en *z*. Men zegt dus : ik *leef*, van *leven*; ik *blaes*, van *blazen*; maer, dat ik *blaze*, dat ik *leve*. Zie §. 20 en 21.

2.º Men vergete ook niet in de vervoeging, dat de lange *a* en *u*, alsmede de zachtlange *e* en *o* dan alleen verdubbeld worden, wanneer zy de lettergreep niet eyndigen. Zoo, al schryft men ik *flaep*, ik *hoop*, ik *leef*, echter moet

men schryven wy *flapen*, *hopen*, *leven*. Maer men schryft altoos ik *leer*, en wy *leeren*, met twee *ee*; ik *loop*, en wy *loopen*, met twee *oo*, omdat in beyde laetste voorbeelden den klinker scherplang is. Zie §. 6.

§. 145. *Vervoeging van het gelykvloeyend werkwoord hooren, tot voorbeeld der vervoeging der werkwoorden in 't algemeen.*

Onbepaalde wyze.

Deelwoorden.

Teg. tyd. Hooren.

Tegenw. Hoorende.

Verl. tyd. Gehoord hebben.

Verleden. Gehoord.

Toek. tyd. Zullen hooren.

AENTOONENDE WYZE.

BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordigen tyd.

ENKELV.

ENKELV.

Ik hoor,
Gy hoort,
Hy, zy, men hoort.

Dat ik hoore,
— gy hooret,
— hy, zy, men hoore.

MEERV.

MEERV.

Wy hooren,
Gy hoort,
Zy hooren.

Dat wy hooren,
— gy hooret,
— zy hooren.

Voorw. tegenw. tyd.

ENKELV.

Ik zoude hooren,
Gy zoudet hooren,
Hy, zy, men zoude hooren.

MEERV.

Wy zouden hooren,
Gy zoudet hooren,
Zy zouden hooren.

Eerften betrekkelijk verleden tyd.

ENKELV.

ENKELV.

Ik hoorde,
Gy hoordet, (1)
Hy, zy, men hoorde.

Dat ik hoorde,
— gy hoordet,
— hy, zy, men hoorde.

(1) Men mag, naer 't voorbeeld van verdienstelyke schryf-
I. Deel.

MEERV.

Wy hoorden,
Gy hoordet,
Zy hoorden.

MEERV.

Dat wy hoorden,
— gy hoordet,
— zy hoorden.

Volstrekt verleden tyd.

ENKELV.

Ik heb gehoord,
Gy hebt gehoord,
Hy, zy, men heeft gehoord.

ENKELV.

Dat ik hebbe gehoord,
— gy hebbet gehoord,
— hy, zy, men hebbe gehoord.

MEERV.

Wy hebben gehoord,
Gy hebt gehoord,
Zy hebben gehoord.

MEERV.

Dat wy hebben gehoord,
— gy hebbet gehoord,
— zy hebben gehoord.

Voorw. verl. tyd.

ENKELV.

Ik zoude gehoord hebben,
Gy zoudet gehoord hebben,
Hy, zy, men zoude gehoord hebben.

MEERV.

Wy zouden gehoord hebben,
Gy zoudet gehoord hebben,
Zy zouden gehoord hebben.

Tweeden betrekkelijk verleden tyd.

ENKELV.

Ik had gehoord,
Gy hadt gehoord,
Hy, zy, men had gehoord.

ENKELV.

Dat ik hadde gehoord,
— gy haddet gehoord,
— hy, zy, men hadde gehoord.

vers, de *t* in den tweeden perfoon enkel- en meervoud- van dezen tyd weglaten, wanneer de welluydendheid zulks aenraedt. In stede dan van te zeggen : *Gy hoordet het*, mag men zeggen *gy hoorde het*.

Zoo zegt BILDERDYK in zyne WINTERBLOEMEN :

*Eer ge in 't beslissend uur
de banden der natuur*

Verfcheurde, om uit de nacht haars kerkers los te wringen . . .

In de plaats van *verfcheurdet*, dat zyn vers zou verwoest hebben. Vgl. Hnydecopers *Proeve* I. Deel, bl. 465.

MEERV.

Wy hadden gehoord,
Gy hadt gehoord,
Zy hadden gehoord.

Toekomenden tyd.

ENKELV.

Ik zal hooren,
Gy zult hooren,
Hy, zy, men zal hooren.

MEERV.

Wy zullen hooren,
Gy zult hooren,
Zy zullen hooren.

Betrekkelijk toek. tyd.

ENKELV.

Ik zal gehoord hebben,
Gy zult gehoord hebben,
Hy, zy, men zal gehoord hebben.

MEERV.

Wy zullen gehoord hebben,
Gy zult gehoord hebben,
Zy zullen gehoord hebben.

GEBIEDENDE WYZE.

Enkelv. Hoor.

Meerv. Hoort.

8. *Byzondere foorten van Werkwoorden.*

§. 144. Onder beyde te voren (§. 130) genoemde hoofdfoorten van werkwoorden, *bedryvende en onzijdige*, vindt men, uyt hoofde van verschillende wyziging, nog dry bijzondere foorten, te weten, *lydende, wederkeerige en onpersoonlyke werkwoorden.* (1)

§. 145. De *lydende* werkwoorden bestaen uyt zulke gezegden, die men by een lydend onderwerp

(1) Er vertoonen zich onder onze werkwoorden ook zulke, die men mag noemen *verba frequentativa*, of werkwoorden van herhaling en voortdoring, zoo als der Latynen *facite*

voegt, als : *hy wordt bemind*, enz.; zy worden gevormd van het verleden deelwoord eens bedrijvenden werkwoords, met het hulpwoord *worden*, welk laetste ook maer alleen vervoegd wordt.

§. 146. *Voorbeeld van vervoeging eens lydenden Werkwoords.*

Bemind worden.

Onbepaalde wyze.

Deelwoorden.

Teg. tyd. Bemind worden.

Tegenw. Bemind wordende.

Verl. tyd. Bemind geworden
zyn, of geweest zyn.

Verleden. Bemind geworden
zynde of geweest zynde.

Toek. tyd. Bemind zullen worden.

AENTOONENDE WYZE.

BYVOEGENDE WYZE.

Tegenwoordigen tyd.

Ik word bemind, enz.

Dat ik bemind worde, enz.

Voorw. tegenw. tyd.

Ik zoude bemind worden, enz.

Eerften betrekkelijk verleden tyd.

Ik werd of wierd bemind, enz. *Dat ik* bemind werde of wierde, enz.

Volstrekt verleden tyd.

Ik ben bemind geworden of
geweest, enz.

Dat ik bemind geworden zy of
geweest zy, enz.

Voorw. verleden tyd.

Ik zoude bemind geworden zyn
of geweest zyn, enz.

van *facio*, *dictito* van *dico*. Zoodanige zyn *huppelen* van *huppen* (dat is *springen*), by ons half verstorven, maer by de Duytschers in *hüpfen* nog voortlevende; — *wandelen*, van *wenden*, dat *zich heén en weér bewegen*, en oudtyds ook blootelyk *gaen* beteekende; — *steygeren* van *stygen*, enz.; en zoo in 't algemeen de werkwoorden op *elen* en *eren* uytgaende, waérover men Huydecopers *Proeve* II. Deel, bl. 468 en volgende met genoegen zal nazien.

Tweeden betrekkelyk verleden tyd.

Ik was bemind geworden *of* geweest, enz. Dat ik bemind geworden ware *of* geweest ware, enz.

Toekomenden tyd.

Ik zal bemind worden, enz.

Betrekkelyk toek. tyd.

Ik zal bemind geworden zyn *of* geweest zyn.

GEBIEDENDE WYZE.

Enkelv. Word bemind.

Meerv. Wordt bemind.

§. 147. *Wederkeerige* werkwoorden zyn bedryvende werkwoorden, die de perfoonlyke voornaemwoorden als voorwerp achter zich hebben, B. V. *ik bezeer my; — hy wondt zich*, enz. De vervoeging is als die der bedryvende werkwoorden.

§. 148. De zoogenaemde *onperfoonlyke* werkwoorden worden alleen in den 3.^{den} perfoon vervoegd, met het woord *het* voor zich. De vervoeging is als die van andere werkwoorden in den derden perfoon.

§. 149. Men onderscheydt deze foort van werkwoorden in :

1.° Dezulke, welke alleen in den derden perfoon kunnen vervoegd, en zonder verdere byvoeging van woorden verstaen worden, als : *het sneeuwot; — het regent*, enz.

2.° Die; welke in hunne vervoeging een voorwerp achter zich hebben, als : *het berouwt hem, het verdriet my*, enz.

§. 150. Sommige dezer werkwoorden zyn ook onzydig, als : *moeten, lusten*, enz.; want men kan zeggen, *ik moet, ik lust*, enz. Deze laetste

worden alleen dan als onpersoonlyk beschouwd, wanneer het woord *het* geene personen of zaken aenwyst.

7. *Byzonderheden, de werkwoorden betreffende.*

- §. 151. De werkwoorden *hebben* en *wezen* of *zyn* komen dan alleen als hulpwoorden voor, wanneer zy dienen om de samengestelde tyden der andere werkwoorden te helpen maken.
- §. 152. *Hebben* wordt dikwyls gebezigt in de heeteckenis van *bezitten* of *genieten*, en kan dan als een bedryvend werkwoord aangemerkt worden, B. V. *ik heb vele vrienden*, enz. Zoo ook beteekent *wezen* of *zyn*, op zich zelve genomen, *bestaen* of *aenwezig zyn*.
- §. 153. Alle bedryvende, wederkeerige, en byna alle onzydige werkwoorden maken hun verleden, tweeden betrekkelijk verleden, en betrekkelijk toekomenden tyd, met behulp van het hulpwerkwoord *hebben*. — Sommige onzydige werkwoorden worden in die tydenervoegd met *hebben* en met *wezen* of *zyn*, als: *ik heb gegaen*, *ik ben gegaen*; — *ik heb geloopt*, *ik ben geloopt*. Hieromtrent is aen te merken, dat die onzydige werkwoorden, welke eene beweging uytdrukken, in het algemeen het hulpwoord *hebben* aennemen, wanneer zy bepaaldelyk op de beweging zien, en het hulpwoord *wezen* of *zyn*, wanneer zy meer bepaaldelyk op de plaets van *waer* en *waer heen* betrekking hebben, als: *Ik heb my moede gegaen*; *ik ben van de school naer huys gegaen*; dit zelfde heeft plaets met *loopen*, *varen*, *klimmen*, *kruypen*, enz.
- §. 154. De werkwoorden *zyn*, *worden* en *blyven* hebben een onderwerp voor en achter zich, als: *ik ben uw vriend*; *hy wordt een man*; *ik blyf uw weldoener*.

OVER DE SAMENGESTELDE WERKWOORDEN.

- §. 155. De samengestelde werkwoorden zyn zulke , die voor hun worteldeel ééne of verscheydene lettergrepen hebben. Zy bestaen uyt een enkel werkwoord verbonden met een *zelfstandig* of *byvoegelyk naemwoord* of met een *bywoord* ; doch meestal met een *voorzetsel*.
- §. 156. De werkwoorden samengesteld met een zelfstandig naemwoord , kunnen meestal van hetzelfde niet afgescheyden worden , en nemen in het verleden deelwoord *ge* , voorop , als : *handhaven* , *beeldhouwen* , *raedplegen* , welke in 't verleden deelwoord maken , *gehandhaefd* , *gebeeldhouwd* , *geraedpleegd*.
- §. 157. Die , samengesteld met een byvoegelyk naemwoord of een bywoord , kunnen van dezelve doorgaens afgescheyden worden , en nemen alsdan in 't verleden deelwoord *ge* tuschen beyde , als : *kwaedspreken* , *kwaed gesproken* , *schoonmaken* , *schoon gemaakt*. Andere worden er niet afgescheyden , en nemen het byvoegsel *ge* voorop , als : *harddraven* , *geharddraefd* ; *kortwieken* , *gekortwiekt*.
- §. 158. Onder de voorzetsels waermede menigvuldige werkwoorden samengesteld zyn (1) , zyn sommige affcheydbaar , andere zyn onaffcheydbaar , en blyven in de vervoeging altoos gehecht aen het werkwoord. De onaffcheydbare

(1) Het samenstellen van enkele werkwoorden met voorzetsels of bywoorden brengt grooten rykdom in onze taet. Zoo maakt men van het grondwerkwoord *gaen* menigvuldige andere , als : *be-in-voor-op-toe-rond-aen-door-mis-by-af-ver-over-ont-om-na-weg-uyt-her-tegen-meé* of *medegaen*. Daerby kan men nog voegen : *voorbygaen* , *achternaguen* , *teruggaen* , enz.

voorzetsfels zyn : *be, ge, her, ont* en *ver*, als : *bedeelen, gedoogen, hernemen, ontnemen, vertrouwen*. De werkwoorden met zulke voorzetsfels samengesteld nemen in het verleden deelwoord *ge* niet voorop, als : *bedeeld, gedoogd, hernomen, ontnomen, vertrouwd*.

AENMERKING. De voorzetsfels *ant* en *wan*, alhoewel onaffcheydbaer, nemen echter in 't verleden deelwoord *ge* voorop, als : *antwoorden, geantwoord; wanhopen, gewanhoopt*, enz.

§. 159. Omtrent die werkwoorden welke samengesteld zyn met een affcheydbaer voorzetsfel, als : *aen, by, mede, onder*, enz., is het volgende op te merken.

1.° In de onbepaalde wyze, wanneer het werkwoord moet worden voorgegaen van het byvoegfel *te*, zoo plaetst men dit tusfchen het werkwoord en het voorzetsfel waarmede het samengesteld is, als : *aenvangen, aen te vangen; — byvoegen, by te voegen*, enz. (1) Komt er het woordje *om* by, men laet dit voorafgaen, als : *om aen te vangen, om by te voegen*, enz.

2.° In het verleden deelwoord, staet het byvoegfel *ge* tusfchen beyde, als : *aengevangen, bygevoegd*, enz.

3.° In den tegenwoordigen en eerften betrekelyk verleden tyd der aentoonende wyze, gaet het werkwoord vooraf, en men plaetst het voorzetsfel waarmede het samengesteld is, of onmiddelyk na zyn werkwoord, of verder in den zin, of zelfs dikwyls op het eynde, als : *hy vangt, hy vong aen; — hy voegde er aenstonds*

(1) Elk deel der samenstelling, en ook dit *te* afzonderlyk fchryvende, als in de opgegeven voorbeelden; en niet aeneen, gelyk sommige doen, *aentevangen, bytevoegen*. Z. Bilderdyks *Nieuwe Verfcheidenheden*, II. Deel, bl. 18.

by alles wat hy vernomen had , of alles wat hy vernomen had by.

4.º Hetzelfde heeft plaets in de gebiedende wyze , als ; *neem niets den armen af ; — voeg hier nog by wat gy vernomen hebt.*

5.º In den tegenwoordigen en eersten betrekelyk verleden tyd der byvoegende wyze , wanneer het werkwoord beheerscht wordt door een voegwoord , is er geene verplaetsing te doen , omdat alsdan het werkwoord op het eynde der rede zyne plaets heeft. B. V. *Hy wenscht dat ik aenvange ; — ik vreesde dat hy te laet opstonde , enz.* Er is ook geene affcheyding te doen in de tyden welke met een hulpwerkwoord vervoegd worden , omdat die bestaen of uyt het werkwoord zelf , of uyt het verleden deeldwoord , als : *ik zal aenvangen ; — ik heb , ik had afgenomen , enz.*

Al het voorgaende geldt ook voor de werkwoorden samengesteld met een byvoegelyk naemwoord of bywoord.

§. 160. Vele werkwoorden samengesteld met een voorzetsel , zyn somtyds van hetzelfde affcheydbaar , somtyds onaffcheydbaar : men kan daeromtrent de twee volgende regels in acht nemen.

1.º Het voorzetsel is affcheydbaar , wanneer den klemtoon daer op valt ; onaffcheydbaar als hy valt op het werkwoord.

2.º Het is affcheydbaar , wanneer de eygene beteekenis van het voorzetsel in het samengesteld werkwoord gevoeld wordt ; onaffcheydbaar , als het voorzetsel met het werkwoord slechts ééne beteekenis uytmaekt. (1)

(1) Men zie dit alles breedvoerig verhandeld by Ten Kate I. Deel , bl. 407.

VOORBEELDEN.

Onaffcheydbaer.

Doorloópen (*als, eenen boek doorloopen*), ik doorloop, doorliep, heb doorloopen.

Ondergaén, (*als, de straf ondergaen*) ik onderga, onderging, heb ondergaen.

Onderhouóden (*ondersteunen*), ik onderhoud, onderhield, heb onderhouden.

Onderstaén (*lyden*) ik ondersta, onderstond, heb onderstaen.

Overtredén (*als de wet overtreden*) ik overtreed, overtrad, heb overtreden.

Wederroópen (*intrekken*), ik wederroep, wederriep, heb wederroepen.

Affcheydbaer.

Doorloopen (*loopen door eene plaats*) ik loop door, liep door, heb doorgelopen.

Ondergaen (*naer onder, naer beneden gaen*) ik ga onder, ging onder, ben ondergegaen.

Onderhouden (*beletten van boven te komen*) ik houd onder, hield onder, heb ondergehouden.

Onderstaen (*zich van onder bevinden*) ik sta onder, stond onder, heb ondergestaen.

Overtreden (*naer de over syde van iets treden*) ik treed over, trad over, ben overgetreden.

Wéderroepen (*terugroepen*) ik roep weder, riep weder, heb wedergeroepen.

ZESDE HOOFDSTUK.

OVER DE BYWOORDEN.

§. 161. De *Bywoorden* zyn zulke woorden, die ter bepaling van eenig werkwoord of byvoegelyk naemwoord dienen, als: *hy spreekt wel; hy teekent fraey; wy hebben eene regt aengename wandeling gedaen.*

§. 162. Byna alle byvoegelyke naemwoorden kunnen in hun onzydigen vorm als bywoorden gebruykt worden, B. V.

Byv. naemwoord.

*Een fraey huys.
Het dagelyksch werk.*

Bywoord.

*Hy schryft fraey.
Hy vordert dagelyks.*

- §. 163. Men onderscheydt de bywoorden, naer het verschil van hunne beteekenis, in menigvuldige soorten. De voornaemste zyn, bywoorden
- 1.° Van plaets, als: *hier, daer, ginds, elders, ergens, nergens, herwaerts, derwaerts, alom*, enz.
 - 2.° Van tyd, als: *gisteren, heden, morgen, eertyds, wanneer, dagelyks, altyd, nu, dan, ooyt, nooyt*, enz.
 - 3.° Van hoeveelheyd, als: *veel, weynig, genoeg, zeer*, enz.
 - 4.° Van hoedanigheyd, als: *wel, kwalyk*, enz.
 - 5.° Van bevestiging, als: *ja, gewis, zekertyk*, enz.
 - 6.° Van ontkenning, als: *neen, niet, geenszins*, enz.
 - 7.° Van twyfeling, als: *mogelyk, mischien, weligt*, enz.
 - 8.° Van orde, als: *eerst, daerna, toen, eyndelyk*, enz.
 - 9.° Van herhaling, als: *eens, dikwoyls, steeds, doorgaens*, enz.
 - 10.° Van afzondering, als: *alleen, byzonderlyk*, enz.
 - 11.° Van verzameling, als: *samen, tevens, tegelyk*, enz.
 - 12.° Van aenwyzing, als: *zoo, dus, namelyk*, enz.
 - 13.° Van ondervraging, als: *hoe, waerom*, enz.
- §. 164. Sommige bywoorden hebben de trappen van beteekenis, als: *bestendig, bestendiger, bestendigst, wel, beter, best*.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

OVER DE VOORZETSELS.

- §. 165. De *Voorzetsels* hebben op zich zelve geene bepaelde beteekenis, maer drukken zekere betrekkingen en omstandigheden der dingen

- en derzelve wederkeerigen invloed uyt; zy worden gemeenlyk voor de zelfftandige naemwoorden geplaetst, en dragen daerom den naem van voorzetsels. De voornaemste zyn: *aen, van, voor, achter, beneden, binnen, boven, by, buyten, in, na, naer, om, onder, op, over, tegen, tot, tusfchen, door, uyt, met, te, ten, ter*, enz.
- §. 166. Ook worden de voorzetsels in famenftelling, zoo met zelfftandige en byvoegelyke naemwoorden, als met werkwoorden gebruykt. In het laetste geval zyn zy of *afffcheydbaer* of *onafffcheydbaer*, gelyk het uyt het gezegde in §. 158 en volgende reeds blykbaer werd.
- §. 167. De voorzetsels, met de daerby gevoegde naemwoorden, kunnen als bywoorden aengemerkt worden, als: *hy fpreekt op eene overtuigende wyze*. *Op*, het voorzetsel, met de naemwoorden *eene overtuigende wyze*, toont aan hoe er gefproken wordt.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

OVER DE VOEGWOORDEN.

- §. 168. De *Voegwoorden* dienen om de deelen van een voorftel en om de voorftellen zelven famente verbinden. (Z. §. 127.) B. V. God bemint *en* begunftigt de brave lieden. Ik geloof *dat* God beftaet. De woorden *en, dat*, zyn voegwoorden.
- §. 169. Sommige voegwoorden zyn wortelwoorden, als: *ook, zoo, nu, nog, hoe, dan, doch, maer*, enz.; fommige afgeleyd, als: *deels, anders, gevolgelyk*, enz.; andere famengefteld, als: *insgelyks, daerenboven, offchoon*, enz.; andere wederom maken meer dan een woord

uyt, als : *zoo wel, niet alleen, niet minder, als ook, gelyk als, behalve dat, voor het overige*, enz.

§. 170. Ten aenzien van hunne beteekenis of hunnen invloed op het verband der rede, kunnen de voegwoorden in de volgende foorten onderscheyden worden :

Verbindende, als : *en, ook, niet alleen, maer ook*, enz.

Verhalende, als : *hoe, dat*, enz.

Oogmerk aenduydende, als : *opdat, ten eynde*, enz.

Reden gevende, als : *omdat, want, dewyl*, enz.

Reden voortzettende, als : *ten eerste, ten tweede, verder, insgelyks, eyndelyk*, enz.

Verklarende, als : *dat is, namelyk, als*, enz.

Besluitende, als : *daerom, zoo, derhalve*, enz.

Tegenstelling aenwyzende, als : *doch, maer, echter, nochtans, daerentegen*, enz.

Uytfluytende, als : *behalve, uytgezonderd*, enz.

Voorwaerdelyke, als : *zoo, indien, ten zy*, enz.

Vergelykende, als : *gelyk, gelyk als, zoo als*, enz.

Toegevende, als : *schoon, alhoewel, hoe zeer, toch*, enz.

Tydsopvolging aenduydende, als : *terwyl, inmiddels, nu en dan, zoo dra als*, enz.

§. 171. Omtrent *doch* en *toch*, *dewyl* en *terwyl* is het volgende aen te merken. *Doch* is een tegenstelling aenwyzend en *toch* een toegevend voegwoord. B. V. *Ik zoude wel by u komen, doch ik kan heden niet uytgaen.* — *Gy zult my toch, hope ik, geene schade doen.* *Zoo* is *dewyl* een redengevend, en *terwyl* een tydsopvolging aenduydend voegwoord. B. V. *Dewyl (naerdien) gy my niet geantwoord hebt, schryf ik u andermael.* *Terwyl ik by hem was, kwam er nog een ander vriend hem bezoeken.*

NEGENDE HOOFDSTUK.

OVER DE TUSSCHENWERPSELS.

§. 172. De *Tusfchenwerpfels* dienen om eene ge-
moedsbeweging uyt te drukken. Zy worden al-
dus genoemd, omdat zy veelal tusfchen de rede
in geplæetst worden, hoewel zy ook aen het
begin en aen het eynde kunnen ftaen.

Hiertoe behooren uytdrukkingen van blyd-
fchap, als : *ha ! heifa !*

Van droefheyd, als : *ach ! helaes !*

Van verwondering, : *o ! (1)*

Van verachting, als : *foey !*

Van bedreyging, als : *wee !*

Van geroep, als : *he ! holla ! hem !*

Van bevel om ftil te houden, als : *hei ! ho ! fus !*

Die welke eenen wensch aenduyden, als :
och ! och of !

Die, welke men by het smeeken bezigt, als : *ei !*

§. 175. Sommige zelfftandige naemwoorden wor-
den ook als tusfchenwerpfel gebruykt, met weg-
lating van *zy*, als : *geluk, myn vriend ! vloek
over den booswicht !*

BYLAGE.

§. 174. *Lyst der nederduytfche ongelykvloeyende
Werkwoorden, met aenwyzing der vokaelveran-
deringen welke zy ondergaen in den eerften be-
trekkelyk verleden tyd en in het verleden deelwoord.
Z. §. 140.*

	<i>Eerften betrek. verleden tyd.</i>	<i>Verleden deel- woord.</i>
Bederven,	ik bedierf,	heb bedorven.

(1) Het is volftrekt noodeloos het teeken van famentrekking^A
boven dit tusfchenwerpfel te ftellen.

	<i>Eerſten betrek. verleden tyd.</i>	<i>Verleden deel- woord.</i>
bedriegen ,	ik bedroog ,	heb bedrogen.
bedryven ,	bedreef ,	bedreven.
beginnen ,	begon ,	begonnen.
bekruyzen , (1)	bekroos ,	bekrozen.
belgen ,	bolg ,	gebolgen. (2)
belyden ,	beleed ,	beleden.
bergen ,	borg ,	geborgen. (3)
berſten ,	borst ,	geborſten.
bevelen ,	béval , ook bevool ,	bevolen.
bezinnen ,	bezon ,	bezonnen.
bezwyken ,	bezweck ,	bezweken.
bidden ,	bad ,	gebeden.
bieden ,	hood ,	geboden.
binden ,	bond ,	gebonden.
blazen ,	blies ,	geblazen.
blinken ,	blonk ,	geblonken.
blyken ,	het bleek ,	heeft gebleken.
blyven ,	ik bleef ,	ben gebleven.
braden ,	bried , ook braedde ,	heb gebraden.
breken ,	brak ,	gebroken.
buygen ,	hoog ,	gebogen.
byten , (4)	beet ,	gebeten.
Delven ,	dolf ,	gedolven.
dingen ,	dong ,	gedongen.
dragen ,	droeg ,	gedragen.
dringen ,	drong ,	gedrongen.
drinken ,	dronk ,	gedronken.
druypen ,	droop ,	gedropen.
dryven ,	dreef ,	gedreven.
duyken ,	dook ,	gedoken.
dwingen ,	dwong ,	gedwongen.
dygen , (5)	deeg ,	gedegen.

(1) Verouderd werkwoord, slechts gebruykelyk in 't verleden deelwoord.

(2) Thans gelykvloeyend. Het oude is nog overig in *verbolgen* en *verbolgenheyd*.

(3) Ook foms gelykvloeyend gebruykt. Z. Huydecopers *Proeve*, II. Deel, bl. 302.

(4) Byten, *een gat in 't ys maken*, is gelykvloeyend.

(5) Ook *dysen*, dat meer gebruykelyk is.

	<i>Eerſten betrek. verleden tyd.</i>	<i>Verleden deel- woord.</i>
Eten,	ik at,	heb gegeten. (1)
Fluyten,	floot,	gefloten.
Gelden,	gold,	gegolden.
gelyken,	gelceek,	geleken.
genezen,	genas,	genezen.
genieten,	genoot,	genoten.
geven,	gaf,	gegeven.
gieten,	goot,	gegoten.
glimmen,	glom,	gegloimmen.
glyden,	gleed,	gegleden.
graven,	groef,	gegraven.
grynen,	green,	gegrenen. (2)
grypen,	greep,	gegrepen.
Hangen,	hing, ook hong,	gehangen.
heffen,	hief,	geheven.
helpen,	hielp, ook help, (3)	geholpen.
houwen,	hieuw,	gehouden.
hygen,	heeg,	gehegen. (4)
hyfchen,	heesch (wy hefchen),	gehefchen. (5)
Kerven,	korf,	gekorven.
kiezen,	koos,	gekozen. (6)
klimmen,	klom,	geklommen.
klinken,	klonk,	geklonken.
kluynen,	kloof,	gekloven. (7)
knypen,	kneep,	geknepen.
krimpen,	kromp,	gekrompen.

(1) Gebruykelyker en welluydender dan *geeten*, by aenne-
ming van het participium van het nu verouderde verbum
geten, waervan ook *vergeten* afkomstig is.

(2) Ook gelykvloeyend, ik *grynde*, heb *gegrynd*.

(3) *Help* is ouder en, volgens Huydecoper, beter; doch
men zeyde oudtyds ook *halp*. Zie 's mans *Proeve*, II. Deel,
bl. 75.

(4) Ook gelykvloeyend, ik *hygde*, heb *gehygd*.

(5) Ook gelykvloeyend, ik *hyschte*, heb *gehyscht*.

(6) *Verkiezen*, maakt soms ik *verkoor*, heb *verkoren*.

(7) Ook gelykvloeyend, ik *kluysde*, heb *gekluyſd*. — *Klie-
ven* en *kloven* zyn gelykvloeyend. Z. Huydecopers *Proeve*, II.
Deel, bl. 316.

	<i>Eerſten betrek. verleden tyd.</i>	<i>Verleden deel- woord.</i>
kruyen,	ik krooy, ook krood, heb	gekrooyen, ook gekroden. (1)
kruypen,	kroop,	gekropen.
krygen,	kreeg,	gekregen. (2)
krychen,	kreesch (wy krefchen),	gekrefchen. (3)
kryten,	kreet,	gekreten.
kwyten, (zich),	kweet,	gekwteten.
kyken,	keek,	gekeken.
kyven,	keef,	gekeven.
Laten,	liet,	gelaten.
lezen,	las (wy lazen),	gelezen.
liegen,	loog,	gelogen.
liggen,	lag,	gelegen.
loopen,	liep,	geloopen.
luyken,	look,	geloken.
lyden,	leed,	geleden. (4)
lyken,	leek,	geleken.
Melken,	molk,	gemolken.
meten,	mat,	gemeten.
myden,	meed,	gemedened. (5)
Nemen,	nam,	genomen.
nygen,	neeg,	genegen. (6)
nypen,	neep,	genepen.
Ontbyten,	ontbeet,	ontbeten.
overlyden,	overleed,	overleden.
Pluizen,	ploos,	geplozen.
pryzen,	prees,	geprezen.
pypen,	peep,	gepepen.
Raden,	ried, ook raedde,	geraden.
rieken,	rook,	geroken.
roepen,	riep,	geroepen.

(1) Ook gelykvloeyend, ik *kruyde*, heb *gekruyd*.

(2) Krygen, *oorlog voeren*, is gelykvloeyend.

(3) Ook gelykvloeyend, ik *kryschte*, heb *gekryscht*.

(4) *Leyden* is gelykvloeyend. Z. §. 8.

(5) Ook gelykvloeyend, ik *mydde*, heb *gemyd*.

(6) Ook, maer zelden, gelykvloeyend, ik *nygde*, heb *genygd*.

	<i>Eerſten betrek. verleden tyd.</i>	<i>Verleden deel- woord.</i>
runnen, (1)	ik ron,	geronnen.
ruyken,	rook,	geroken.
ryden,	reed,	gereden.
rygen,	reeg,	geregen.
ryten,	reet,	gereten.
ryven,	reef,	gereven. (2)
ryzen,	rees,	gerezen. (3)
Schelden,	ſchold,	geſcholden.
ſchenden,	ſchond,	geſchonden.
ſchenken,	ſchonk,	geſchonken.
ſcheppen,	ſchiep, ook ſchoer,	geſchapen. (4)
ſcheren,	ſchoot,	geſchoren.
ſchieten,	ſchreed,	geſchoten.
ſchryden,	ſchreef,	geſchreden.
ſchryven,	ſchreef,	geſchreven.
ſchuylen,	ſchool,	geſcholen. (5)
ſchuyven,	ſchoof,	geſchoven.
ſlapeu,	ſliep,	geſlapeu.
ſlinken,	ſlonk,	geſlonken.
ſluiken,	ſlook,	geſloken.
ſluypen,	ſloop,	geſloopen.
ſluyten,	ſloot,	geſloten.
ſlypen,	ſleep,	geſlepen.
ſlyten,	ſleet,	geſleten.
ſmelten,	ſmolt,	geſmolten.
ſmyten,	ſmeet,	geſmeten.
ſnuyten,	ſnoot,	geſnoten.
ſnuyven,	ſnoof,	geſnoven.
ſnyden,	ſneed,	geſneden.
ſpinnen,	ſpon,	geſponnen.
ſplyten,	ſpleet,	geſpleten.
ſpreken,	ſprak,	geſproken.
ſpringen,	ſprong,	geſprongen.
ſpruyten,	ſproot,	geſproten.
ſpugen,	ſpoog,	geſpogen.
ſpuyten,	ſpoot,	geſpoten.

(1) Zelden gebruykt, ten zy in 't verleden deelwoord. *Runnen* voor *Rennen* is gelykvloeyend.

(2) Ook gelykvloeyend, ik *ryfde*, heb *geryfd*.

(3) *Reyzen* is gelykvloeyend. Z. §. 8.

(4) *Scheppen, pulten*, is gelykvloeyend.

(5) Ook gelykvloeyend, ik *ſchuyfde*, heb *geſchuyfd*.

	<i>Eerſten betrek. verleden tyd.</i>	<i>Verleden deel- woord.</i>
fpyten ,	het ſpeet ,	heeft geſpeten .
ſteken ,	ik ſtak ,	heb geſtoken .
ſtelen ,	ſtal ,	geſtolen .
ſterven ,	ſtierf , (1)	geſtorven .
ſtinken ,	ſtonk ,	geſtonken .
ſtooten ,	ſtiet ,	geſtooten .
ſtryden ,	ſtreed ,	geſtredeh .
ſtryken ,	ſtreek ,	geſtreken .
ſtuyven ,	het ſtoof , (ook ik)	geſtoven .
ſtygen ,	ſteeg ,	geſtegen .
ſtyven ,	ſteef ,	geſteven : (2)
Treden ,	trad ,	getreden .
treffen ,	trof ,	getroffen .
trekken ,	trok ,	getrokken .
tygen (3) .	teeg ,	getegen .
Valleh ,	viel ,	gevallen .
vangen ,	ving , ook vong ,	gevangen .
varen ,	voer ,	gevaaren ,
vechten ,	vocht ,	gevochten .
verdrieten (zich) ,	verdroot ,	verdroten .
verdwynen ,	verdween ,	verdwenen .
vergeten ,	vergat ,	vergeten .
verliezen ,	verloor ,	verloren .
verſlinden ,	verſlond ,	verſlonden .
verwerven ,	verwierf ,	verworven .
verzinnen ,	verzon ,	verzonnen .
verzwinden ,	verzwond ,	verzwonden .
vinden ,	vond , <i>oudtyds ook vand</i> ,	gevonden .
vlechten ,	vlocht ,	gevlochten .
vlieden ,	vlood ,	gevloden .
vliegen ,	vlòog ,	gevloegen .
vlieten ,	vloot ,	gevloten .
vreten ,	vrat ,	gevreten .
vriezen ,	het vroor , ook vroos ,	gevrozen , ook gevroren .

(1) Vroeger zeyde men nimmer *ſtierf* , maer *ſtarf* , of *ſterf* , en zoo vindt men 't nog op oude grafzerken . Ook zey men *ſtorf* , gelyk BILDERDYK nog doet in zyne *ARFONNEN* .

D'aalouden leer bewaart , waerin hun Stamgoed ſtorven .

Vgl. Huydecopers *Proeve* , II. Deel , bl. 76 .

(2) Ook gelykvloeyend , ik *ſtyſde* , heb *geſtyſd* .

(3) Meest gebruykelyk in *aentygen* .

	<i>Eerſten betrek. verleden tyd.</i>	<i>Verleden deel- woord.</i>
Wasſchen, wasfen, wegen, werpen, werven, winden, winnen, wreken, wringen, wryven, wyken, wyten, wyzen „	ik wiesch, ook waschte, wies, woog, wierp, ook worp, wierf, ook worf, woud, won, wrook, ook wreekte, wroog, wreef, week, weet, wees,	gewasſchen. (1) gewasfen. gewogen. geworpen. geworven. gewonden. gewonnen. gewroken. gewrongen. gewreven. geweken. geweten. gewezen.
Zenden, zieden, zingen, zinken, zinnen, zitten, zuygen, zuypen, zwelgen, zwellen, zwemmen, zweren, zwerfen, zwygen, zygen,	zond, zood, zong, zonk, zon, zat, zoog, zoop, zwolg, zwol, zwom, zwoer, ook zwoor, zworf, ook zwierf, zweeg, zeeg,	gezonden. gezoden. gezongen. gezonken. gezonnen. gezeten. gezogen. gezopen. gezwolgen. gezwollen. gezwommen. gezworen. gezworven. gezwegen. gezegen.

§. 175. *Lyst der nederduytsche onregelmatige Werkwoorden, met aenwyzing van den eerſten betrekelyk verleden tyd, en van het verleden deelwoord.*
Z. §. 141.

	<i>Eerſten betrek. verleden tyd.</i>	<i>Verleden deel- woord.</i>
Bakken,	ik bakte, (2)	heb gebakken.

(1) Dit werkwoord verliest de eerste *s*, wanneer op de *ch* een medeklinker volgt.

(2) In de Kempen zegt men nog *ik bie*, en zoo schreef men voorheen. Zoo hoort men insgelyks nog het oude *vrieg*, van *vragen*, en *miek* van *maken*.

	<i>Eerften betrek. verleden tyd.</i>	<i>Verleden deel- woord.</i>
bannen, brengen,	ik bande, bragt,	heb gebannen. gebragt.
Denken, doen, dunken, durven,	dacht, deed, my dacht, ik dorst,	gedacht. gedaen. gedacht. gedorst. (1)
Gaen,	ging,	gegaen.
Hebben, heeten, houden,	had, heette, hield, (3)	gehad, geheeten. (2) gehouden.
Jagen,	joeg, ook jaegde, (4)	gejaegd.
Komen, kopen, kunnen, (5)	kwam, kocht, kon, (6)	gekomen. gekocht. gekonnen.
Laden, lachen, leggen,	laelde <i>oudtyds</i> loed, lachte, (7) leyde, (8)	geladen, gelachen. Z. §. 19. gelegd. (9)

(1) Ook gelykvloeyend, ik *durfde*, heb *gedurfd*. Z. Huydecopers *Proeve*, II. Deel, bl. 314.

(2) Heeten, *heét maken*, is gelykvloeyend. Men leest ook nog soms, en men hoort gedurig *heeten* (*gebieden* of *den naem voeren van*) ongelykvloeyend gebruykt, ik *hiet*, waerover men Huydecopers *Proeve* kan nazien I. Deel, bl. 306.

(5) Van den ouden infinitivus *holden*. (Z. Huydecopers *Proeve* I. Deel, bl. 281.) Het volk zegt nog *hield*, en zoo schreef men het ook by vroeger tyd. Ook mag men het zich nog veroorloven vooral in verzen als 't het rym geldt, gelyk by BILDERDYK in zyne SPROKKELINGEN.

Hy die met menschen vleesch zyn rosfen onderhield.

(4) Z. Huydecopers *Proeve*, I. Deel; bl. 182 in de aenteekening. En II. Deel, bl. 116.

(5) Ik kan, gy kunt, hy kan, wy kunnen, enz.

(6) Ook ik *konde*. By BILDERDYK, in zyne AFFODILLEN leest men: *Wat is dat? — Rust mischien? — Ach, kost ge die genieten!*

(7) Oudtyds algemeen *loeg*. Z. Huydecopers *Proeve*, I. Deel, bl. 375.

(8) Ook *legde*. (9) Ook *geleyd*.

	<i>Eerften betrek. verleden tyd.</i>	<i>Verleden deel- woord.</i>
Malen,	ik maelde ,	gemalen ook ge- maeld. (1)
moeten ,	moest ,	gemoeten.
mogen , (2)	mogt ,	gemogt.
Plegen ,	plagt ,	gepleegd. (3)
Scheyden ,	scheydde ,	gescheyden.
slaen (ik sla) ,	floeg ,	geslagen. (4)
spannen ,	spande ,	gespannen.
spouwen , (5)	spouwde ,	gespouwen.
staen ,	stond ,	gestaen.
Verliezen ,	verloor ,	verloren.
vragen ,	vroeg , ook vraegde ,	gevraagd.
Waeyen ,	het woey , ook waeyde ,	gewaeyd.
werken , (6)	ik wrocht , heb	gewrocht.
weten ,	wist ,	geweten.
wezen of zyn ,	was ,	geweest.
worden ,	werd , ook wierd ,	geworden.
Zeggen ,	zeyde , (7)	gezegd. (8)
zien ,	zag ,	gezien.
zoeken ,	zocht ,	gezocht.
zullen ,	zoude .	

(1) Malen , *schilderen* , is gelykvloeyend.

(2) Ik mag , gy moogt , hy mag , wy mogen , enz.

(3) Plegen , *bedryven* , en plegen , *zorg dragen* , zyn gelykvloeyend.

(4) Slagen , *gelukken* , is gelykvloeyend.

(5) In tweeën klieven ,— spouwen , *spugen* , is gelykvloeyend.

(6) Voortbrengen . Werken , *arbeyden* , is gelykvloeyend .

(7) Ook zegde . (8) Ook gezeyd .

EYNDE.

BLADWYZER.

Voorberigt.

blad. v en xiii.

EERSTE AFDEELING. — SPELKUNST.

Voorloopige aenmerkingen.	<i>blad.</i> 1
<i>Over de klinkers.</i>	2
Over de spelling met <i>y</i> en <i>ey</i> .	5
Over de Tweeklanken en Dryklanken.	12
<i>Over de medeklinkers.</i>	13
Over de verwantschape Medeklinkers.	14
<i>Over de welluydendheyd opzigtelyk de spelling.</i>	30
Over de invoeging der letter <i>e</i> in sommige woorden.	<i>ibid.</i>
Over de invoeging der letter <i>d</i> in sommige woorden.	33
Over het veranderen van <i>v</i> in <i>f</i> ; en van <i>g</i> in <i>k</i> .	34

TWEEDE AFDEELING. — WOORDVORSCHING.

Zelfstandige naemwoorden.

Over hunne geslachten.	36
Over de getallen der zelfstandige naemwoorden.	39
Over hunne gevallen.	40
<i>Lidwoorden.</i>	42
Over de verbuiging der zelfstandige naemwoorden.	44
Voorbeelden van verbuiging van zelfstandige naemwoorden met hunne lidwoorden.	47

Byvoegelyke naemwoorden.

Hun aerd.	<i>ibid.</i>
Veranderingen der byvoegelyke naemwoorden.	50
Voorbeelden van verbuiging van byvoegelyke naemwoorden met hunne zelfstandige.	54
Over de trappen van beteekenis.	55
<i>Telwoorden.</i>	59

Voornaemwoorden.

Perfoonlyke voornaemwoorden.	65
Hunne verbuyging.	<i>ibid.</i>
Bezittelyke voornaemwoorden.	68
Aenwyzende voornaemwoorden.	70
Vragende voornaemwoorden.	74
Betrekelyke voornaemwoorden.	76

Werkwoorden.

Hun aerd en hunne hoofdfoorten.	77
Wyzen der werkwoorden.	79
Tyden der werkwoorden.	80
Persoonen der werkwoorden.	81
<i>Hulpwoorden.</i>	<i>ibid.</i>
Hunne vervoeging.	<i>ibid.</i>
Over de gelykvloeyende, ongelykvloeyende en onregelmatige werkwoorden.	89
Algemeene regels voor de vervoeging der werkwoorden.	90
Voorbeeld van vervoeging.	97
Byzondere foorten van werkwoorden.	99
Voorbeeld van vervoeging eens lydenden werkwoords.	100
Byzonderheden de werkwoorden betreffende.	102
Over de samengestelde werkwoorden.	103
<i>Bywoorden.</i>	106
<i>Voorzetsels.</i>	107
<i>Voegwoorden,</i>	108
<i>Tusfchenwerpsels.</i>	110
Lyst der ongelykvloeyende werkwoorden.	<i>ibid.</i>
Lyst der onregelmatige werkwoorden.	116

EYNDER VAN DEN BLADWYZER DES EERSTEN DEELS.

